VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR

Bibliotheekblad

Het Nationale Bibliotheekcongres
Maastricht start vrouwentaalgroep
Bibliotheken in fusietrajecten
De eerste Groene Griffel

Nummer **6** | Jaargang 30
Juli / Augustus 2026

Foto: Ivonne Zijp

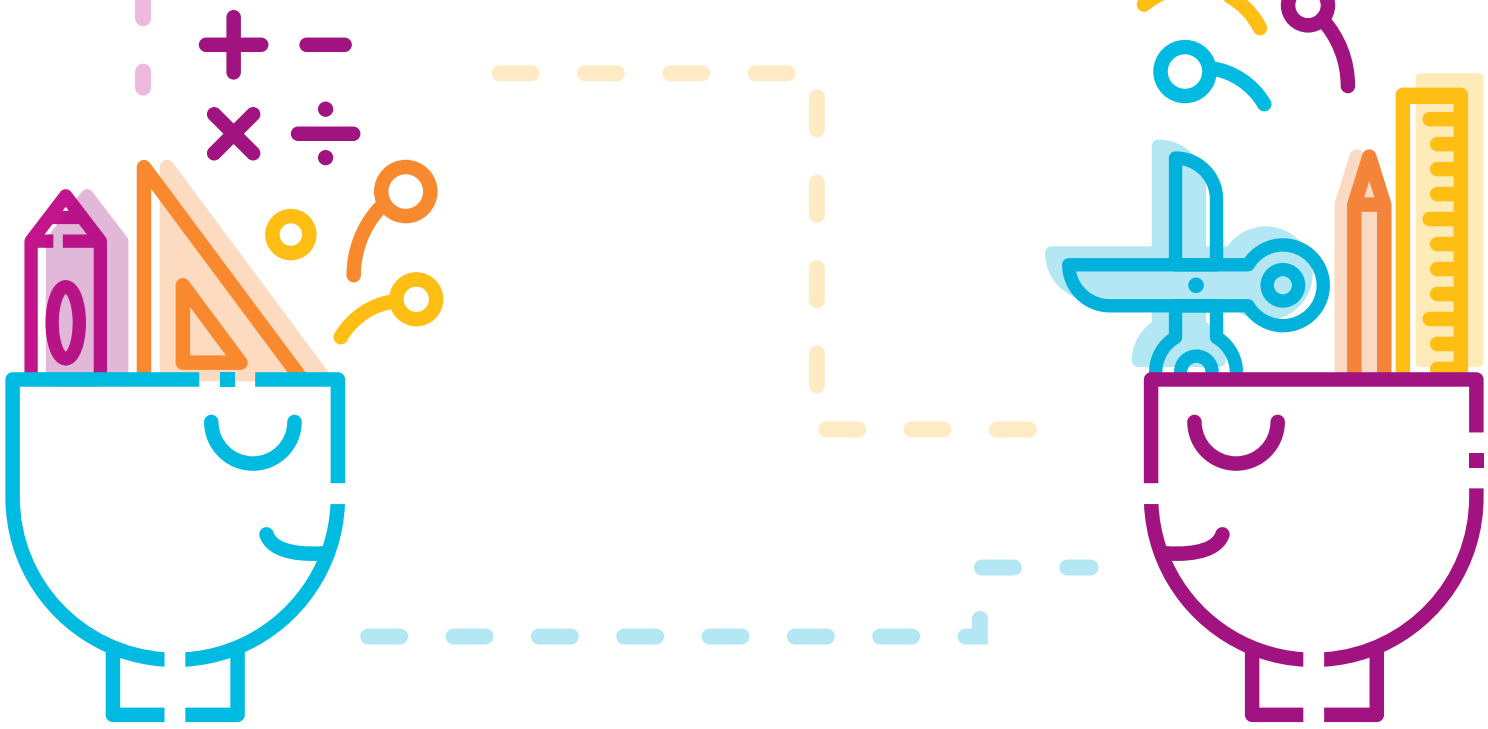
Kimia Yadipour, bibliotheekassistent bij Bibliotheek Utrecht

Bibliotheekblad
1996-2026

schoolWise

OCLC

Zoeken. Vinden. Weten.

Geef kinderen een voorsprong op school

Verbeter de toegang tot kennis met schoolWise. Ontdek hoe onze software je helpt bij het opzetten van een effectieve schoolbieb voor meer leesplezier.

Inclusief gratis koppeling met ParnasSys voor het automatisch en veilig importeren van leerlinggegevens

Probeer de schoolWise-portal nu zelf uit op oc.lc/schoolWise

“Met Blieb gaan kinderen altijd met een boek naar huis”

Rutger Schönfeld
Productontwikkeling bij Bibliotheek AanZet

Maak kennis met Blieb!

Het robotje dat kinderen helpt om een leuk boek te kiezen.

- ✓ Zelfstandig, zonder volwassene die meekijkt of meehelpt
- ✓ Intuïtief, alsof ze een game starten
- ✓ Getest door kinderen (groep 5 t/m 8)
- ✓ Compleet geleverd met kiosk

Blieb is één van de apps die gebruikt kan worden op de Kiosk. Naast deze app leveren we ook digitale diensten voor volwassenen om te helpen bij het vinden van het juiste boek.

Ben je benieuwd of Blieb ook iets is voor in jouw bibliotheek? Scan de QR-code voor meer informatie of kijk op **nbdbiblion.nl/blieb**

nbd biblion

Colofon

Bibliotheekblad is hét vakblad voor de bibliotheeksector en verschijnt negen keer per jaar (vijf keer digitaal en vier keer in print). Hiervoor hebben wij uw e-mailadres nodig. Mail naar digitaal@bibliotheekblad.nl. Kijk ook op onze website: www.bibliotheekblad.nl en op onze sociale media-accounts op LinkedIn, Facebook en Bluesky.

Uitgeverij
Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 12
2272 TR Voorburg

Hoofd-, eind- en webredactie
Menno Goosen
menno.goosen@bibliotheekblad.nl
+31 (0)6 2222 90 67

E-mailadres redactie
redactie@bibliotheekblad.nl

Digitale nummers
Voor vragen: mail naar digitaal@bibliotheekblad.nl

Tekstcorrectie
Ellen Soellaart

Medewerkers
Johannes Abeling, Femke van den Berg, Maarten Dessing, Elselien Dijkstra, Anne van den Dool, Marjolein Lolkema, Anneke de Maat, Linda van Pelt, Evi Savelkouls, Stan Verhaag, Rowan de Vries-Teegelaar, Eimer Wieldraaijer, Ivonne Zijp.

Ontwerp basisvormgeving
SNEP grafische dienstverlening

Lay-out
Thomson Digital

Opmaakbegeleiding
Hans Jansens (Impaginator.nl)

Druk
Damen Drukkers

Juryleden Beste Bibliotheek
Deirdre Carasso, Jeanine Deckers, Gerard Meijer, Erna Staal, Robin Verleisdonk (voorzitter)

Archief
Abonnees kunnen (na inloggen) op bibliotheekblad.nl/archief alle verschenen edities vanaf 2020 teruglezen.

Abonnementen Nederland
Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest. Tel. +31 (0)251-25 79 24. Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of www. aboland.nl voor adreswijzigingen en opzeggingen. Abonnementenland is ook bereikbaar via Twitter. @Aboland_klanten. Beëindigen abonnement: opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementen België
Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit 2A, 3001 Heverlee. Tel. +32 (0)28 08 55 23. Site: www.bladenbox.be voor abonneren of www.aboland.be voor adreswijzigingen en opzeggingen. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementsprijs
Op bibliotheekblad.nl/abonneren vindt u de tarievenstructuur en kunt u een abonnement afsluiten.

Adverteren
Uitgeverij Virtùmedia verzorgt in opdracht van Bibliotheekblad de acquisitie. Contact via Mariska Jankovits: +31 (0)30-693 11 77 of mjankovits@virtumedia.nl. Op bibliotheekblad.nl/adverteren vindt u de tariefkaart.

Overname van tekst
Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IP gebruikt of verveelvoudigd worden. Voor kopiëren is reprorecht verschuldigd aan de uitgever.

ISSN
1573-9597

Volg ons ook online

Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws. Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze nieuwsbrief. Ook zijn wij actief op sociale media:

- linkedin.com/company/bibliotheekblad
- facebook.com/bibliotheekblad
- @bibliotheekblad.bsky.social

INHOUD

6
Collega
Kimia Yadipour is bibliotheekassistent bij Bibliotheek Utrecht. Met haar studie eventmanagement hoopt zij later meer te doen met projecten en programmering. Maar ook nu al organiseert zij activiteiten voor de Iraanse community.

10
Het Nationale Bibliotheekcongres
Op 18 juni vond in Utrecht Het Nationale Bibliotheekcongres plaats. Het thema was dit jaar "De Bibliotheek bouwt door: een huis voor iedereen". Een verslag.

16
Vijftig vondsten, vijftig verhalen
Met het project '50 vondsten, 50 verhalen' brengen Brugse bibliotheken archeologische vondsten tot leven via lokale, creatieve verhalen.

20
Bibliotheken in fusietrajecten
Steeds meer bibliotheken onderzoeken een fusie of intensievere samenwerking – niet alleen met andere bibliotheken, maar ook met andere culturele en maatschappelijke organisaties.

24
Interview Bernard Fransen
Bernard Fransen volgde in december Frans Bergfeld op als voorzitter van de Stichting samenwerkende POI's Nederland (SPN).

30
De Groene Griffel
Bioloog Mátyás Bittenbinder is voorzitter van de jury die dit jaar de eerste Groene Griffel uitreikt. Zelf las hij in zijn jeugd vooral 'droge' natuurgidsen.

34
Lady's only
Naast twee gemengde taalgroepen startte Bibliotheek Maastricht in april een derde groep, exclusief voor vrouwen.

36
Directiewissel bij Passend Lezen
Na een carrière van 45 jaar, neemt Irmgard Reijntjes afscheid van het bibliotheekveld. Roxane van Acker volgt haar op als directeur bij Bibliotheekservice Passend lezen.

40
De KB verkent haar toekomst
De KB nationale bibliotheek probeert zich voor te bereiden op de wereld van 2035 en de rol die zij op dat moment in de samenleving kan spelen.

44
Topstukken
In 1963 verpakte Anneke Bakkum onder het pseudoniem 'Jan Brandts' een serieuze aanklacht tegen homodiscriminatie als een erotisch sensatieboekje.

46
Management
Sinds september 2025 leidt Carin van Berkel-van Kastel Bibliotheek Midden-Brabant, waar zij haar ervaring in gastvrijheid en leiderschap inzet.

50
Onderzoek
Steeds meer bibliotheken bieden programmering aan met als thema Digitaal burgerschap. Een aantal bibliotheken meet ook welke impact deze programmering heeft op bezoekers.

52
Opleiding tot privacy officer
Sinds enige tijd is de sector een opleiding rijker: eentje voor *privacy officers* van bibliotheken. Een gesprek over situaties die niet zwart-wit zijn, de risico's van AI, en hoe om te gaan met AVG-sceptici.

56
Oplossing voor de leescrisis?
Ontwikkelings- en leespsycholoog Ewald Vervaet zag Nederland de afgelopen tientallen jaren steeds dieper in een leescrisis belanden, terwijl die - volgens hem - goed verholpen zou kunnen worden.

Verschijning Bibliotheekblad 7-2026

Bibliotheekblad nummer 7-2026 verschijnt half september.
Dit is een digitale editie. Abonnees ontvangen deze in hun mailbox.
Voor vragen over digitale edities: digitaal@bibliotheekblad.nl
Zowel de papieren nummers als de digitale edities kunt u na inloggen terugvinden in ons archief op bibliotheekblad.nl

De bibliotheek bouwt door

"De bibliotheek bouwt door. Een huis voor iedereen." Het centrale thema van het uitverkochte Nationale Bibliotheekcongres 2026 resoneert nog duidelijk na in de wandelgangen – en vormt de perfecte rode draad voor deze editie. Met de komst van de aangescherpte Wsob en de naderende gemeentelijke zorgplicht krijgt onze sector een expliciete opdracht en stevig juridisch houvast. Maar de daadwerkelijke bouwwerkzaamheden vinden plaats in de praktijk, op de bibliotheekvloer en in het weefsel van de lokale gemeenschap.

Die stevige maatschappelijke positie vraagt om maatwerk en radicaal luisteren naar de bezoeker. Dat zien we prachtig terug in Maastricht, waar wijkgebouw De Rink een veilige haven biedt aan een nieuwe taalgroep, exclusief voor vrouwen. Juist een gerichte, exclusieve aanpak maakt participatie hier inclusief. Ook voor gedreven nieuwkomers zoals de Utrechtse Kimia Yadipour vormt de bibliotheek de springplank om de taal te doorgronden en volwaardig mee te doen. En dankzij Bibliotheekservice Passend Lezen, waar afscheidnemend directeur Irmgard Reijntjes het fundament legde voor een landelijk netwerk van ruim 100.000 gesproken titels, hoeft lezen nooit te stoppen wanneer het zicht achteruitgaat.

Tegelijkertijd schuren de groeiende verwachtingen vanuit de samenleving regelmatig met de beperkte gemeentelijke middelen. Zoals SPN-voorzitter Bernard Fransen treffend benadrukt: we hebben met elkaar meer uitvoeringskracht te ontwikkelen. Dat uit zich in verruimende fusietrajecten met partners in cultuur en welzijn, strategische samenwerkingen met de lokale journalistiek om betrouwbare informatie te borgen, en innovatieve concepten zoals het Vlaamse *50 vondsten, 50 verhalen*, waar archeologie nieuwe doelgroepen verbindt. Zelfs de allereerste *Groene Griffel* laat zien hoe we door samen te werken met natuurorganisaties de verbeelding van de jeugd prikkelen.

De maatschappelijke opgaven worden misschien complexer, maar de richting die we als sector moeten inslaan, is helder. De bieb staat stevig als verbindende factor.

Ik wens u veel leesplezier!

Menno Goosen
Hoofdredacteur Bibliotheekblad
Menno.goosen@bibliotheekblad.nl

Kimia Yadipour bibliotheek-assistent Bibliotheek Utrecht, locatie Neude

‘Voor mijn studies liep ik in Iran stage in diverse bibliotheken’

‘Vraag niet wat uw land voor u kan doen, maar vraag wat u voor uw land kunt doen!’ Die beroemde zin uit de inaugurele rede van John F. Kennedy in 1961 komt dicht in de buurt van hoe de Iraanse Kimia Yadipour in het leven staat. Sinds de zomer van 2024 is zij bibliotheekassistent bij Bibliotheek Utrecht, locatie Neude. Met haar huidige studie eventmanagement aan de Hogeschool van Utrecht hoopt zij later meer actief te zijn op het gebied van projecten en programmering. Maar ook nu al organiseert zij activiteiten voor de Iraanse community. Kimia’s verhaal gaat over de interculturele uitwisseling van kennis en ervaring en over vroegere toekomstdromen in een actueel perspectief.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO’S (INCLUSIEF COVER): IVONNE ZIJP

Een vraagteken in mijn hoofd

‘Wanneer ga je weer terug naar je eigen land?’ krijgt Kimia Yadipour regelmatig te horen.
‘Ik vind dat eerlijk gezegd niet zo’n nette vraag,’ zegt ze. Maar dat betekent niet dat ze nooit droomt over terugkeer naar Iran, want zowel haar taal als haar cultuur mist ze na vier jaar in Nederland nog bijna dagelijks. Toen Kimia in 2022, samen met haar moeder en haar jongere zus in Teheran in het vliegtuig stapte op weg naar Nederland, was dat óók vanwege een gemis. ‘Ik miste mijn vader. Hij was al een paar jaar eerder uit Iran vertrokken. Als vluchteling kwam hij naar Nederland. Zelf had ik geen probleem in mijn land, maar wij wilden als gezin weer graag bij elkaar zijn.’
De eerste tijd in Nederland bleek verre van gemakkelijk. Wekelijks vanuit Utrecht naar Den Helder reizen, alleen maar om daar een verplichte stempel te halen. ‘Dat was nu eenmaal de procedure. Voordat we naar Nederland kwamen, kreeg mijn vader een appartement met twee kamers in Maarssen. In ons hoofd was dat perfect en groot genoeg voor de familie. Maar in eenmaal Ter Apel begrepen we dat het volgens de regels alleen geschikt was voor mijn ouders. Dat was het begin van de zoektocht naar een nieuwe plek voor mijn zusje en mij. Ik kan me niet herinneren hoelang dit duurde, maar het was een stressvolle periode, vooral voor mijn ouders. Uiteindelijk kregen we een appartement, ook in Maarssen.’
Dit alles gebeurde in de toch al moeilijke coronatijd met alle beperkingen. ‘Het wachten op de verblijfsvergunning duurde ook lang. Ik had gehoopt dat de komst naar Nederland het einde van een slechte periode was, maar leven met twijfel is lastig. Ik had toen voortdurend een vraagteken in mijn hoofd,’ blikt Kimia terug.

Duizeligheid

Al na een paar maanden in Nederland gingen Kimia en haar moeder en zus naar een taalcafé om Nederlands te leren. ‘Ik vond het belangrijk om snel de taal te leren, maar het moest gratis, want er was geen geld voor een cursus. Het moest ook dichtbij, want ik had ook geen geld voor reiskosten.’ Bibliotheeklocatie Maarssen beantwoordde aan beide wensen. Kimia herinnert zich nog precies het eerste moeilijke woord dat ze leerde: duizeligheid. ‘De Nederlandse taallessen waren ingedeeld op thema, en bij onze eerste keer was dat “Gezondheid”. Zo leerden we woorden als: ziekenhuis, huisarts, ziektes. We vonden het eerlijk gezegd een beetje grappig, maar vooral ook erg leerzaam. Die taalbijeenkomsten gaven een positief gevoel, want ik wilde niet de hele dag thuis zitten. Ik ben altijd actief geweest in mijn eigen land en die energieke instelling wilde ik graag behouden.’
Ook op een ándere manier was het taalcafé een hulpmiddel om te wennen aan het leven in Nederland. ‘Tijdens een van de eerste keren leerden we een familie uit Korea kennen. Net als wij moesten zij ook wennen aan

een nieuwe taal en een nieuwe cultuur. We hebben nog steeds contact. Anderhalve maand later leerden we ook nog een Iraanse familie kennen. Het is fijn om een netwerk te hebben.'

Computertaal of lest best?

Naast het taalcafé ging Kimia al snel aan de slag als vrijwilliger in de bibliotheek op het Oefenplein.
'Ik hielp daar vooral oudere mensen als zij problemen hadden met hun computer of laptop. Ook al verstonden wij elkaar lang niet altijd, het installeren van mailprogramma's of apps was voor mij gemakkelijk. Zo kon ik toch helpen.' Verder ging Kimia aan de slag als gastvrouw bij het Centraal Museum Utrecht. Naar eigen zeggen bood deze plek goede praktische oefeningen om nieuwe woorden en ook uitdrukkingen te leren.
En ze zat inmiddels ook officieel op Nederlandse les. Het derde taalinstituut stak er volgens haar met kop en schouders bovenuit: Lest Best (*what's in a name*) voor hoogopgeleide buitenlanders die snel en goed Nederlands willen leren. Mét resultaat, want al in 2024 deed Kimia Nederlands staatsexamen, niveau B2. In één keer geslaagd voor alle onderdelen. 'Mijn zusje ook. Mijn moeder heeft niveau B1 en mijn vader, die een eigen taxibedrijf heeft in Utrecht, spreekt inmiddels ook goed Nederlands.'
Kimia was blij met het behaalde resultaat. 'Taal leren kost tijd en energie. En focus.' Voor haar was dat de mogelijkheid om een goede toekomst op te bouwen in haar nieuwe land. 'Ik zag dat in Nederland veel buitenlanders beschouwd worden als tweede- of zelfs derderangs *community* en die positie wilde ik niet. Ik heb *skills*, ben actief en heb doorzettingsvermogen.'

De beste bieb van Nederland

In 2024 waren er twee opties: óf voltijds studeren óf (parttime) werken. Met haar kwaliteiten ambieerde Kimia een goede baan met een goed salaris en solliciteerde ze voor een baan van 12 uur per week in Bibliotheeklocatie Leidsche Rijn. 'Bij het tweede gesprek hoorde ik dat ik niet precies de kandidaat was die ze zochten. Ik was niet verdrietig, maar vooral blij en trots dat het was gelukt om twee sollicitatiegesprekken in het Nederlands te voeren.'
Niet veel later kwam er een tweede vacature voorbij: bibliotheekassistent voor 24 uur per week bij Bibliotheek Neude. 'In de vacaturetekst stond dat ook mensen die Nederlands als tweede taal leren (vanaf niveau A2 of B1) kans maakten. Was dit voorbestemd door God of door het universum? Hoe dan ook: na twee gesprekken kon ik aan de slag bij de beste bibliotheek van Nederland.'
Het was vrijwel vanaf haar komst naar Nederland Kimia's droom om in Bibliotheek Neude te werken.
'En nu werk ik in dat mooie gebouw waar ik al veel vaker was geweest om te studeren, vriendinnen te ontmoeten en Nederlands te leren.' Extra bijzonder vindt ze het feit dat haar studies in Iran ook veel connectie hadden met de bibliotheek, namelijk bibliothecaris en informatiekunde.
'Mijn moeder, mijn vader en ook de familie van mijn vader werkten daar in de zorg. Ik vond dat mooi, maar voelde ook dat dit niet precies paste bij mijn karakter. Ik ben sensitief en was bang dat *face to face* contact met patiënten voor mij te heftig zou zijn, maar ik zocht wel raakvlakken met de zorgsector. Ik wilde namelijk wel graag mensen helpen, maar liefst een beetje op afstand, bijvoorbeeld als medisch bibliothecaris of op de IT-afdeling van een ziekenhuis. Voor mijn studies liep ik in Iran stage in een universiteitsbibliotheek, een openbare bibliotheek en een ziekenhuisbibliotheek.'

Schrijnend gemis

Momenteel doet Kimia de opleiding tot eventmanager aan de Hogeschool Utrecht, wederom met een concrete focus voor ogen, namelijk om actiever te zijn op het gebied van projecten en programmering. Onder de vlag van Bibliotheek Neude organiseert ze al activiteiten voor de Iraanse gemeenschap, zoals NowRuz op 21 maart, de viering van de lente én het Iraanse nieuwe jaar.
'En we hebben inmiddels zelfs boeken in Farsi in Bibliotheek Neude en sinds kort ook op locatie Overvecht. Die collecties staan nu in speciale keuzekasten,' vertelt ze blij en trots. Deze collectie blijft zes maanden in de Overvecht bibliotheek en krijgt daarna een vaste plek. De opening is gepland in de eerste week van juni.
Vrijwilligerswerk doet Kimia ook nog steeds, zoals in De Voorkamer, een ontmoetingsplek in Utrecht voor verschillende culturen. 'Toen ik in 2022 uit Iran vertrok was dat met het idee om een periode van mijn leven in Nederland te zijn. Ik wilde mijn best doen een goede bewoner te zijn: actief zijn, de taal leren, iets doen voor de maatschappij. Dat is, denk ik, wel gelukt. Maar tóch blijft er dat gemis.'
Naast haar eigen cultuur en taal mist ze nog iets ánders. 'Als student, twintiger, had ik zoveel idealen. Op mijn 25ste was ik *ready to go*. Door omstandigheden ben ik nu in een ander land. Het is hier goed, maar ik kan nu weinig doen voor mijn eigen maatschappij en dat mis ik eigenlijk het meest.

Wisselwerking

'Wanneer ga je terug?' wordt Kimia best vaak gevraagd. Die vraag is extra pijnlijk omdat ze nu niet eens tijdelijk terug kán. 'Alle vluchten zijn geblokkeerd. Mijn land is in oorlog, het is veel te gevaarlijk om terug te gaan,' zegt ze. Ze voegt er de verontwaardiging aan toe over de twee landen die nu denken te kunnen beslissen over de toekomst van Iran. 'Zij kennen ons niet, hoe kunnen zij weten hoe ons regime moet zijn. Zelfs ik kan dat niet meer goed beoordelen, want ik ben al vier jaar ver weg van mijn land. De bewoners van Iran moeten dit zélf beslissen!'
'Misschien denken sommige Nederlanders dat buitenlanders alleen maar dingen komen halen, een uitkering krijgen en een huis. Maar ik werk. Ik leerde zo snel mogelijk jullie taal en cultuur. Ik ben actief en doe mijn best me goed te gedragen. Wat willen jullie nog méér?' klinkt er een vleugje wanhoop. Maar vooral ook kracht! 'Ik heb mijn kennis en ervaring vanuit Iran meegenomen naar hier. Andersom heb ik hier ook veel goede dingen geleerd. Over het systeem van onderwijs, het systeem van arbeid. Deze kennis kan ik mee terugnemen naar Iran.' Want die wens om, ooit, terug te keren, leeft nog steeds.
'Als mijn ouders akkoord zijn en mijn Iraanse vriend, die al negen jaar in Nederland woont, het er ook mee eens is, hoop ik dat dit lukt.'
Haar dertigste verjaardag vierde Kimia in mei in Nederland. 'Toen ik jong was, droomde ik van een heel groot feest voor die gelegenheid. Maar ik voel nu depressie in mijn hart door de oorlog in Iran. Een leuke avond met wat familie en vrienden is genoeg, want het is nu niet de tijd om een groot feest te vieren.'

Onafhankelijk advies
Krachtige implementaties

Uw partner voor Search Oplossingen en Business Intelligence

KBenP
meer waarde uit informatie

KBenP.nl

Uitverkocht congres geopend door staatssecretaris Tielen

Kennis, inspiratie en samen bouwen

Het thema van het uitverkochte Nationale Bibliotheekcongres van 2026, dat op donderdag 18 juni plaatsvond in het Beatrix Theater in Utrecht, was *De bibliotheek bouwt door. Een huis voor iedereen*. Daarin klinkt de centrale positie door die de bieb in de samenleving wil innemen, een rol die blijvend in ontwikkeling is. Met sessies op het gebied van betrouwbare informatie, innovatie, de bibliotheek als verbindende plek en vakmanschap biedt het evenement inzicht in de belangrijkste thema's die op dit moment in de sector spelen.

TEKST: ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL • FOTO'S: JACQUELINE VAN DER KORT (KB NATIONALE BIBLIOTHEEK)

Het openingswoord is aan Judith Tielen, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Zij blikt hoopvol vooruit naar de zorgplicht, die gemeenten binnenkort verplicht een bibliotheek in het werkgebied draaiend te houden. Dat biedt bibliotheken de kans tal van activiteiten te organiseren, passend bij de vijf kernfuncties zoals benoemd in de Wsob. Van het juridisch spreekuur tot van een blind date met een boek, van de Living Library tot poëziemiddagen: het programma van de bibliotheek is breed en origineel, laat zij in haar interactieve toespraak zien.

Tielen koestert zelf ook warme herinneringen aan de bibliotheek: niet alleen de biebbus die tijdens haar jeugd in de buurt van haar huis stopte, maar ook de grotere vestiging waar ze later haar boeken leende. Nog steeds heeft ze een groot hart voor de bieb, en uit ze haar waardering voor de medewerkers die al die activiteiten mogelijk te maken.

Onzekere tijden

Dan is het woord aan meteoroloog Peter Kuipers Munneke, onder het brede publiek bekend als weerman bij de NOS. Hij neemt de aanwezigen mee in het wereldwijde klimaatprobleem en de duurzame mogelijkheden van de bibliotheek. Dat de mens verantwoordelijk is voor de opwarming van de aarde, staat buiten kijf. Gelukkig zijn er verschillende knoppen waaraan we kunnen draaien om onze CO2-uitstoot terug te dringen: van voeding tot vervoer, van energiegebruik tot de consumptie van spullen.
Om echt betekenisvol te zijn in dit vraagstuk, kunnen bibliotheken meer doen dan individuen correcte informatie verschaffen over de rol van de mens in de klimaatcrisis: zij kunnen hun positie als plek voor ontmoeting en debat inzetten om mensen aan het denken te zetten en hopelijk zelfs in actie te komen. Door kloppende feiten toegankelijk te maken en een gemeenschappelijke taal onder burgers te creëren, kan de bibliotheek een sociale omslag bewerkstelligen: wanneer genoeg mensen duurzaam gedrag vertonen, wordt het de nieuwe norm. Daarbij is het volgens Kuipers Munneke belangrijk dat de bibliotheek politiek neutraal blijft en niet het probleem, maar mogelijke oplossingen centraal stelt.
Vervolgens betreedt Wilma van Wezenbeek, directeur van de KB, de nationale bibliotheek, het podium. Ook zij ziet dat we in onzekere tijden leven, en beseft dat de bibliotheek een belangrijke functie vervult door informatie te bewaren en toegankelijk te maken, om zo toch een vorm van houvast te bieden. Daarnaast helpt de bibliotheek mensen om zichzelf te ontwikkelen, elkaar te ontmoeten en nieuwe perspectieven aan te reiken. Ook Van Weezenbeek zet de ruim 1400 aanwezige collega's in het zonnetje die zich daar elke dag voor inzetten.

Samenwerking met journalistiek

Daarna is het tijd voor de deelsessies, die uiteenvallen in vier thema's: betrouwbare informatie en samenlevingskennis, innovatie en ontwerpende aanpak, plekken die verbinden en teams en vakmanschap. De keuze voor deze thema's reflecteert de vraagstukken die op dit moment in de sector spelen: hoe blijven we onszelf vernieuwen in een tijd waarin informatie steeds lastiger te verifiëren wordt, en waarin het belang van de bibliotheek als ontmoetingsplek groeit?
In de eerste categorie valt bijvoorbeeld een sessie over journalistiek en de bibliotheek, die wordt geleid door Probiblio: hoe werk je doelgericht samen met mediapartners? Daar liggen tal van kansen: niet alleen tijdens de verkiezingen, maar ook daarbuiten. Met name

Judith Tielen, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), opende het Nationale Bibliotheek Congres (NBC).

de lokale journalistiek heeft als expliciete opdracht om te werken aan gemeenschapszin, en daar sluiten de democratische waarden van de bibliotheek perfect bij aan. In een tijd waarin soms wordt getwijfeld aan de neutraliteit van media, kunnen bibliotheken bijvoorbeeld ruimte bieden aan journalisten om te vertellen over hun werkwijze. Andersom kunnen bibliotheken en hun partners zelf een podium krijgen, en daarmee toegang bieden tot stemmen die niet altijd even goed gehoord worden. De meest vergaande samenwerking ontstaat vaak wanneer een nieuwsmedium een fysieke plek krijgt in een bibliotheekvestiging; daardoor wordt hopelijk ook de drempel voor burgers verlaagd om journalisten te benaderen wanneer zij aandacht voor een bepaald onderwerp willen vragen.
Daarnaast worden sessies georganiseerd rondom betrouwbare informatie voor jongere doelgroepen, bijvoorbeeld op het gebied van mediawijsheid. Ook binnen het onderwijs wordt steeds meer aandacht besteed aan constante nieuwsstromen, algoritmes en diepfakes. Daarin kan ook het brede aanbod van de boekhandel een rol spelen. Zo kunnen bibliotheken nog beter aansluiten bij de landelijke kerndoelen die het onderwijs rondom digitale geletterdheid heeft opgesteld.

Digitale innovatie

Ook binnen het tweede thema, gericht op innovatie, is veel aandacht voor alle digitale vraagstukken die binnen de bibliotheekbranche leven: van de mogelijkheden om om *big tech* heen te werken tot manieren waarop bibliotheken burgers kunnen helpen om door het huidige complexe online landschap heen te manoeuvreren. Verder vinden in de sector de eerste pilots plaats met een digitale bibliotheekassistent, die bezoekers 24 uur per dag kan helpen, informeren en inspireren. Dergelijke initiatieven helpen om de digitale en fysieke bibliotheek nog nadrukkelijker met elkaar te verbinden.
Daarnaast wordt in verschillende sessies stilgestaan bij manieren om huidige en potentiële gebruikers van de bibliotheek nog beter te leren kennen. Zo moedigen SPN en de KB organisaties aan om aan de slag te gaan met klantreizen, om zo beter inzicht te krijgen in de behoeften van bezoekers én medewerkers: welke stappen in de *customer experience* verlopen soepel en waar is nog wat smeerolie nodig? Ook helpt deze werkwijze om gezamenlijk prioriteiten en verantwoordelijkheden te bepalen: wat moet lokaal worden opgepakt en waar kunnen partijen op landelijk niveau samenwerken? Denk bijvoorbeeld aan het vergemakkelijken van de mogelijkheid om een e-book op het device van een klant te zetten of een abonnement af te sluiten. De afgelopen tijd werd in een klein comité geëxperimenteerd met de verdere stroomlijning van deze processen.
Ook *social design* is binnen de bibliotheekbranche inmiddels een beproefde methode om grote vraagstukken bij de horens te vatten: van het agenderen van nieuwe thema's tot het ontwikkelen van samenwerkingen en producten die het denken binnen bibliotheken verruimen. Steeds meer bibliotheken gebruiken deze manier van werken om innovatieprojecten verder te brengen, vaak ondersteund door hun POI.

KB-directeur Wilma van Wezenbeek benadrukt dat de bibliotheek juist in onzekere tijden cruciaal is: als schatkamer van toegankelijke informatie én als plek voor ontwikkeling, ontmoeting en nieuwe perspectieven

Radicaal luisteren

Verder blijft impactgericht werken een grote wens, blijkt uit de sessies die in het kader van het derde thema, rondom de bibliotheek als verbindende plek, worden georganiseerd. Daartoe is samenwerking met de gemeenschap essentieel, bijvoorbeeld op het gebied van collectie. De Bibliotheek Utrecht werkt aan innovatieve manieren van collectioneren, bijvoorbeeld door verschillende collecties vorm te geven samen met maar liefst 24 gemeenschappen uit wijken in de stad: van een community van thuiskoks in Overvecht tot gemeenschappen met Indiase en Surinaamse roots.
De impact van de bibliotheek groeit ook wanneer die zich fysiek dicht bij de burger bevindt. Daartoe ontwikkelde Biblionet Groningen de mobiele bibliotheek, aansluitend bij de weidse infrastructuur van de provincie, met veel dorpen en kleine kernen waar niet altijd een vaste vestiging aanwezig is. Binnen deze mobiele vestiging zijn alle kernfuncties vertegenwoordigd, zodat inwoners zo goed mogelijk worden bediend.
Om de behoeften van burgers écht goed te kunnen ophalen, is radicaal luisteren belangrijk, bepleit Bibliotheek Deventer in een andere deelsessie. De organisatie laat zien wat er gebeurt wanneer je het gesprek niet start vanuit het eigen aanbod, maar vanuit de vragen, dromen en zorgen die in het werkgebied leven. Toch mogen we gerust erkennen dat gemeenschapsgericht werken lang niet altijd makkelijk is. Veel bibliotheken hebben de ambitie zich te ontwikkelen tot een *community library*, maar ontdekken al snel ook dat dit tijd, geld en aandacht kost. Deze manier van werken vraagt bovendien om een andere inrichting van de organisatie, bijvoorbeeld waar het gaat om het bereiken van doelgroepen die zich niet uit zichzelf in de bibliotheek melden en afspraken over wie waarover zeggenschap heeft. Ook hiervoor is tijdens een aparte deelsessie aandacht, met tips van experts van onder meer het Huis van Actief Burgerschap en de Hogeschool van Amsterdam.

Organisatie in beweging

Meer bibliotheken werken aan de achterkant aan een soepeler lopende organisatie. Dat begint al bij de basis, door de ontwikkelingen die de branche doormaakt te vertalen naar nieuwe kennis en vaardigheden. Daartoe ontwikkelt de VOB samen met HR-professionals van verschillende bibliotheken momenteel een overzicht van de belangrijkste kennisdomeinen binnen de branche, voor nu en de nabije toekomst.
Daarbij speelt ook mee dat binnen bibliotheekorganisaties medewerkers van verschillende generaties rondlopen. Met de transitie van de bibliotheek naar een meer maatschappelijk georiënteerde organisatie komen soms verschillen tussen die generaties naar boven. Dat schuurt soms, maar kan juist ook een aanleiding zijn om van elkaar te leren, blijkt uit de sessie van de Generatie-Dialoog en het Jong Bibliotheek Netwerk. De kern: denk voorbij clichés over jongere en oudere generaties, zet je in voor een veilig en constructief gesprek en maak verschillen productief.
Verder is het belangrijk dat de bibliotheek voor iedereen een

Meteoroloog / weerman Peter Kuipers Munneke, nam de aanwezigen mee in het wereldwijde klimaatprobleem en de duurzame mogelijkheden van de bibliotheek.

WaU Wasstraat
10 stations, in één wasbeurt helemaal bijgepraat
Wat doet WaU voor jou?
WaU Wasstraat
Kies hier je programma
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
Wat doet WaU voor jou?
WaU Energizer
WaU Wasstraat
Welkom!
Pak hier je ticket en start de route
Wat doet WaU voor jou?

03

prettige en veilige werkplek blijft, of je nu medewerker, stagiair, zzp'er, vrijwilliger of directeur bent. In een tijd van toenemende maatschappelijke polarisatie is het belangrijk dat je je durft uit te spreken, je grenzen aangeeft en in actie komt als je ziet dat die van anderen worden overschreden. Tijdens een van de deelsessies krijgen bibliotheken handvatten om die gesprekken op de juiste manier aan te gaan.

Stevige positionering

Ingewikkelde gesprekken vinden niet alleen plaats tussen collega's, maar ook tussen medewerker en klant. In bibliotheekvestigingen zijn geregeld bezoekers te vinden die ongewenst gedrag vertonen. De negatieve impact van zulke situaties kan worden verminderd door een stevig beleid op te stellen, met heldere protocollen, laagdrempelige meldsystemen, professionele incidentopvolging en doordachte preventiemaatregelen.
Ook de positionering van de bibliotheek binnen het werkgebied is een punt van aandacht. Met de wijziging van de Wsob in het achterhoofd gaan bibliotheken op dit moment veelvuldig in gesprek met gemeenten. Adviesbureau Andersson Elffers Felix (AEF) voerde een verkenning uit naar de manieren waarop bibliotheken zich strategisch kunnen positioneren in aanloop naar de beleidsplannen en ontwikkelde naar aanleiding daarvan een positiespel, dat door de aanwezigen alvast kan worden uitgetest.
Steeds vaker zoeken bibliotheken naar manieren om de krachten met collega-bibliotheken en andere instellingen te bundelen.
Een succesvol voorbeeld: de Brainport Bibliotheken, waaronder Bibliotheek Regio Eindhoven en BiblioPlus. Samen ontwikkelen zij nieuwe producten en diensten en versterken zo hun regionale positie, onder andere richting ASML in Veldhoven. Welk samenwerkingsverband het meest passend is, wordt besproken in de sessie rondom fusietrajecten in de bibliotheeksector, waaruit blijkt dat bibliotheken niet alleen flirten met andere organisaties binnen de branche, maar ook met partners in het werkgebied rondom cultuur, educatie en welzijn. Daarbij is een fusie lang niet altijd de heilige graal: alleen wanneer de organisaties soortgelijke doelen hebben, de bedrijfscultuur overeenkomt en de organisatorische opbouw niet te ver uiteenloopt, kan een dergelijk traject succesvol worden.

Gezamenlijke opgaven

Zo laat het Nationale Bibliotheekcongres van 2026 zien dat de bibliotheek vandaag de dag opereert binnen een veelvormig netwerk. Niet alleen weten de circa 130 bibliotheekorganisaties elkaar steeds beter te vinden, ook de ondersteuning vanuit de acht POI's en de landelijke organisaties VOB, KB en SPN verloopt steeds gestroomlijnder. Dat is ook hard nodig: de maatschappelijke opgaven waarvoor we ons gesteld zien, worden steeds complexer. Daarom is het belangrijk dat we de blik naar buiten blijven richten, naar samenwerkingspartners met wie we zulke uitdagingen gezamenlijk kunnen aangaan.

50 vondsten, 50 verhalen

Nieuwe biebbezoekers trekken met archeologie

Archeologische vondsten tentoonstellen in je bibliotheek – dat doe je niet in een vitrine. In plaats daarvan nodigen het Vlaamse Raakvlak en de bibliotheken in Brugge en Ommeland lokale kunstenaars, schrijvers en bezoekers uit om hun verhalen te delen. In het project 50 vondsten, 50 verhalen komen oude voorwerpen tot leven en maken mensen verbinding met het lokale verleden.

TEKST: ELSELIEN DIJKSTRA • FOTO'S: RAAKVLAK

Archeologie in de lokale bibliotheek – dat roept al snel een stoffig en stereotyp beeld op van een kleine vitrine in een hoekje. De lokale heemkundige kring is er misschien blij mee, maar verder voegt de verzameling objecten weinig toe. Dat het helemaal anders kan, bewijzen ze in het Vlaamse Brugge en de regio Ommeland. Daar komen archeologische voorwerpen tot leven en vormen ze een trekpleister voor een nieuw publiek. Ze zijn niet weggestopt in een vitrine, maar roepen levensverhalen en herinneringen op van bezoekers, jong en oud. Ze inspireren tot het schrijven van verhalen, het maken van kunst en ze verbinden de mensen met elkaar en met het verleden.

Bodypainter

De toer van vijftig archeologische voorwerpen (replica's) startte in januari 2026 en gaat van bibliotheek naar bibliotheek, soms ook langs cultuurhuizen en rommelmarkten. Op elke plek worden mensen uitgenodigd om een gesprek aan te gaan. Een archeoloog van Raakvlak, de intergemeentelijke onroerenderfgoed-dienst van de regio, vertelt kort iets over de vijf voorwerpen. Daarna spreekt een vrijwilliger met de bezoeker over de persoonlijke verhalen en herinneringen die de voorwerpen oproepen.
Alle verhalen van de bezoekers worden opgeschreven en bewaard. Terwijl de bezoeker zijn of haar verhaal vertelt, maakt een lokale kunstenaar er een passend kunstwerk bij. Dat kan een illustratie zijn, maar ook een gedicht, portretpoëzie of zelfs een tattoo van een bodypainter. De bezoekers mogen het kunstwerk als aandenken mee naar huis nemen. Parallel aan de gesprekken is er telkens een schrijfworkshop, waar mensen verhalen leren schrijven naar aanleiding van de archeologische vondsten. Volgend jaar maken de voorwerpen dezelfde toer nog eens, langs dezelfde bibliotheken en culturele instellingen, als onderdeel van een mixed media tentoonstelling van alle nieuwe verhalen en kunstwerken. Caroline Landsheere, publieksmedewerker bij Raakvlak, noemt het voorbeeld van een Middeleeuwse kom. 'Een van de verhalen is van iemand uit Jemen, die nu al zo'n tien jaar in Blankenberge woont. Die vertelde naar aanleiding van deze kom dat ze thuis alleen van een servies eten als ze Belgisch bezoek krijgen. Verder eten ze enkel samen uit een grote kom. Op de tentoonstelling laten we dan de replica zien van de Middeleeuws kom, maar ook een nieuwe versie van die replica die dan bijvoorbeeld door een van onze kunstenaars beschilderd is met de recepten van die persoon uit Jemen.'

Replica's

De reizende tentoonstelling van archeologische vondsten is ontstaan dankzij de samenwerking tussen de intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst Raakvlak en de lokale bibliotheken in de regio Brugge en Ommeland. Raakvlak ondersteunt acht gemeenten op het gebied van archeologie, bouwkundig erfgoed en landschappelijk erfgoed. Ze hebben een depot van ongeveer 10.000 dozen vol archeologische vondsten uit de regio. Caroline Landsheere zorgt dat de vondsten uit het depot getoond worden aan het publiek.
Het idee voor '50 vondsten, 50 verhalen' ontstond door een koffer vol replica's van archeologische vondsten, vertelt Caroline

Caroline Landsheere, publieksmedewerker bij Raakvlak.

Landsheere. De koffer was ontwikkeld in samenwerking met de gemeente Beernem, om in te zetten als educatie op scholen. Bij Raakvlak merkten ze dat de voorwerpen veel verhalen opriepen bij kinderen, vooral omdat ze de replica's echt aan mochten raken. Caroline Landsheere wilde dit concept graag uitbreiden naar een groter publiek en pitchte daarom haar idee bij een regionaal overleg van bibliotheken.
De bibliotheek was voor haar de ideale plek om dit te gaan doen, omdat dit volgens haar "een plaats is waar mensen meestal niet gehaast zijn". 'Meestal hebben mensen daar wel een beetje tijd en staan ze ook open om nieuwe dingen te ontdekken. Daar waren we echt naar op zoek, naar mensen die open staan om te luisteren, maar ook om te babbelen.' In overleg met de bibliotheken ontstond vervolgens het idee om lokale kunstenaars en schrijvers bij de workshops en het tentoonstellen van de replica's te betrekken.

Compleet

Caroline Landsheere is meer dan tevreden met hoe de sessies in de praktijk uitwerken. Per sessie van ongeveer drie uur spreken ze zo'n twaalf tot twintig mensen. 'We krijgen een zeer breed publiek. Van kindjes van drie jaar, tot onze oudste deelnemer van 91. En ook anderstalige nieuwkomers, tieners die in de bibliotheek aan het studeren zijn. (…) Al na de eerste sessie hadden we zulke mooie verhalen verzameld. Ik ben daar echt op verschillende momenten emotioneel bij geworden. Mensen zijn zo open om te babbelen en ze vertelden zulke mooie dingen. Het is heel, heel mooi om te zien dat mensen toch echt relateren tot die archeologische objecten.'
Een van de verhalen die haar bij zal blijven, door vrijwilligster Lena Vantorre (zie kader) opgetekend, is het verhaal van Rebecca, vertelt Caroline Landsheere: 'Zij zat al vier jaar in een burn-out en zij had als voorwerp een kommetje gekozen waar een stukje van ontbrak. Zij vond het heel mooi om te horen hoe iets dat gebroken is, toch nog zo gekoesterd wordt. Dat wij daarover spraken als iets dat wat waard was, omdat ze zelf het gevoel had dat ze zelf een kom was met een hoekje eraf. Ze vond het zo fijn om ons daar zo over te horen spreken. Iets hoeft niet perfect te zijn om compleet te zijn. Dat vond ik echt prachtig, dat blijft me echt bij.'

Lokale kunstenaars

Conny Lambert is diensthoofd cultuur, erfgoed en bibliotheek, en diende het project in bij de Vlaamse overheid, als bovenlokale samenwerking. 'Als gemeente kan je daar subsidieverzoeken indienen, maar Raakvlak kan dat niet als dienst. Wij zijn lid van de

Gehavend aardewerken grabbelpotje (16e/17e eeuw) met twee oren. Kinderen grabbelden er op feestdagen traktaties en muntjes uit.

erfgoeddienst, dus Caroline en ik hebben de koppen bij elkaar gestoken en ik heb dat project ingediend vanuit de gemeente Beernem.'

Connny Lambert staat in voor de overkoepelende projectcoördinatie, de contacten met Vlaanderen en de opvolging en verantwoording, omdat het project zowel cultuur, als erfgoed en de bibliotheek omvat. Raakvlak regelt de praktische coördinatie. Ze zorgen voor een archeoloog die iets over de voorwerpen kan vertellen, begeleiden de deelnemende vrijwilligers en kunstenaars, nodigen bezoekers uit om een praatje te maken en zorgen voor het invullen van toestemmingsformulieren om de verhalen te gebruiken. Deelnemende bibliotheken hoeven het project enkel te faciliteren. Ze stellen ruimte beschikbaar, zorgen voor de aankondigingen en leggen contact met lokale kunstenaars in hun netwerk.

Voor Conny Lambert is het project een kans om mensen met interesse in verschillende onderwerpen samen te brengen. 'Er zijn een heleboel elementen waardoor we een heleboel mensen aanspreken vanuit een andere invalshoek. Misschien zouden ze niet gekomen zijn voor de archeologische voorwerpen, maar omdat ze eerder geïnteresseerd zijn in bijvoorbeeld poëzie, komen ze wel in aanraking met erfgoed. Of omgekeerd: mensen die komen vanuit interesse in erfgoed maken zo ook kennis met poëzie. Dat vond ik het meest waardevolle aan dit project, dat je verschillende doelgroepen kan aanspreken die dan kennismaken met een andere kunstvorm of een ander interesseveld, wat ze nooit uit zichzelf zouden bezoeken.'

Kruisbestuiving

Het project brengt niet alleen mensen samen met verschillende interesses, vertelt Conny Lambert, maar ook de samenwerkende bibliotheken en andere diensten: 'De kruisbestuiving tussen verschillende diensten vind ik heel interessant. De tijd van allemaal in een eigen hokje is nu wel voorbij. Al die verschillende invloeden verrijken de bibliotheek alleen maar.'

Conny Lambert merkt dat er bij bibliotheken veel behoefte is aan gemeente-overschrijdende projecten, maar dat ze niet altijd de mogelijkheid hebben. 'Iedereen wil wel samenwerken, maar niemand heeft veel tijd. Dat is juist het probleem. Iedereen zit echt wel hoog met zijn dagelijkse zaken. Zonder betaalde extra werkkrachten zou een project als dit niet van de grond komen, denk ik, omdat niemand daar nog de tijd en de ruimte voor heeft. Maar doordat we door zo'n project middelen kunnen krijgen om daar een personeelslid op te zetten, of een aantal personeelsleden deeltijds, met iedereen zijn eigen expertise…'

Volgens Conny Lambert is het belangrijkste dat je als bibliotheek de goede partners weet te vinden. Voor het aanspreken van mensen tijdens de sessies wist ze bijvoorbeeld een bibliotheekvrijwilliger te vinden die lokaal veel mensen kent. 'Dat is iemand die lid is van veel verenigingen, die vindt het niet moeilijk om mensen mee te tronen. Als mensen iemand al kennen, helpt dat om het eerste contact te leggen, dan hebben mensen minder schroom.'

Partners

Ook over Raakvlak als partner is Conny Lambert goed te spreken: 'Raakvlak is zeer sterk in hun publiekswerking en daarom een heel goede partner. Je hebt elkaar nodig om een project body

te geven. De sector waarin je een partner vindt maakt niet zoveel uit. Als bibliotheek ben je een informatiehub, je kunt ook samenwerken met een andere maatschappelijk relevante organisatie. Wij doen nu iets cultureels, maar je kunt ook iets met volksgezondheid doen. Met de keuze van je onderwerpen kun je andere mensen aanspreken, die normaal niet in de bibliotheek komen.'
Dankzij '50 vondsten, 50 verhalen' heeft de bibliotheek van Beernem nu meer kunstenaars in hun netwerk, vertelt Conny Lambert, en ze hebben als bibliotheek meer ervaring opgedaan met het opschrijven van verhalen van mensen. 'Misschien kunnen we dat nog eens op kleine schaal herhalen. Ik vind dat je als bibliotheek moet openstaan om iets te leren, om buiten je comfortzone te treden, daar leer je altijd iets van bij. Zolang je de middelen bewaakt en je manschappen niet overvraagt. Daarvoor zijn die extra middelen echt noodzakelijk.'

Romeins graf

Caroline Landsheere is heel blij met de nauwe samenwerking met de bibliotheken. 'Elke gemeente heeft iemand van de bibliotheek in de stuurgroep, iemand die meebeslist heeft over welke vondsten we gingen gebruiken. Straks mogen ze ook helpen om de verhalen te selecteren, want we moeten van een kleine honderdtal terug naar vijftig. Bibliotheken hebben ook hun eigen netwerk ingezet om lokale kunstenaars te vinden. Ik denk dat we elkaar gevonden hebben en ik hoop op een duurzame samenwerking. De bibliotheek is echt een makkelijke plek voor ons om iets te organiseren.'
En Caroline Landsheere is heel dankbaar dat de archeologische vondsten niet in dozen op het depot blijven liggen. Ze merkt dat de voorwerpen echt iets losmaken. 'Een van de vele verhalen die me gaan bijblijven is dat van een jongetje in Damme. Die vertelde naar aanleiding van een beker uit een Romeins graf dat hij, als hij toverkrachten had, het graf van zijn opa wilde verhuizen vanuit Marokko naar zijn eigen tuin, omdat hij nog niet langs had kunnen gaan bij het graf zijn opa. Archeologie heeft allemaal met mensen te maken. Dat is wat ik probeer duidelijk te maken. Al die oude vondsten zijn nog altijd relevant vandaag.'

Opmerking redactie

Het concept van *50 vondsten, 50 verhalen* is makkelijk elders in te zetten. In 2027 organiseert Raakvlak een inspiratiedag met tools en een draaiboek. Geïnteresseerden mogen contact opnemen via de website van Raakvlak:raakvlak.be / info@raakvlak.be

Van palliatieve zorg naar archeologie:
Lena noteert verhalen bij historische voorwerpen

Vrijwilligster Lena Vantorre ontdekte het project '50 vondsten, 50 verhalen' via de vrijwilligerscentrale. Ze werkte voorheen in de palliatieve zorg en volgde een cursus over levenseindeverhalen schrijven. Voor dit project kreeg ze een rondleiding van Raakvlak in het depot. Lena Vantorre had eerst niet veel interesse in archeologie, vertelt ze, maar: 'Ik heb er nu veel meer affiniteit mee. Het boeit me meer dan vroeger. We kregen meer informatie over de achtergrond van alle voorwerpen en mogelijke vragen die we aan bezoekers konden stellen.'
In totaal zijn er zeven vrijwilligers die samen twintig sessies verzorgen. In elke gemeente (meestal een bibliotheek of andere culturele instelling) staan ze twee keer. Ze stellen gerichte vragen waar ze suggesties voor krijgen vanuit Raakvlak, en ze voeren gesprekken met bezoekers naar aanleiding van de voorwerpen. Ze luisteren, stellen vragen, en werken na afloop de gesprekken uit tot een verhaal.

Lena begeleidde vijf sessies in verschillende bibliotheken en in een zaaltje in Zuienkerke, dat leverde zo'n dertig tot 35 verhalen op. Uiteindelijk zullen er uit alle verhalen van alle vrijwilligers 50 worden geselecteerd voor de tentoonstelling.

Haar favoriete voorwerp is een potje van keramiek, een grabbelpotje waar kinderen snoepjes uit mochten pakken op doopfeesten, huwelijken en communies. Het reliëf van de versieringen maakte dat ze niet te veel ineens konden grijpen.

Het potje levert volgens Lena mooie verhalen op. 'Een oude dame had vroeger een huis vol keramiek, allemaal potjes als aandenken van de reizen die ze maakte met haar man. Toen ze naar een woonzorgcentrum moest verhuizen, werd ze gedwongen om afstand te doen van een groot deel van haar verzameling. Het deed haar zoveel deugd om daarover te vertellen dat ze bij de volgende sessie is teruggekomen. Ik kreeg een potje van haar om me te bedanken.'

Vrijwilligster Lena Vantorre in gesprek met bezoekers.

Samen sterker: bibliotheken in fusietrajecten

Resultaten van het SPN- en VOB-onderzoek

Steeds meer bibliotheken onderzoeken een fusie of intensievere samenwerking – niet alleen met andere bibliotheken, maar ook met andere culturele en maatschappelijke organisaties. Wat drijft hen, wat levert het op en waar lopen organisaties tegenaan? Hieronder delen we de resultaten van het onderzoek dat de afgelopen maanden werd uitgevoerd in opdracht van SPN en de VOB.

TEKST: ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL • ILLUSTRATIES: BBLD

Bibliotheken spelen een steeds bredere rol in de maatschappij, onder meer op het gebied van taalontwikkeling, digitale inclusie, cultuureducatie, ontmoeting en persoonlijke ontwikkeling. De verwachtingen vanuit gemeenten en samenleving nemen toe, maar de financiële middelen groeien helaas niet altijd mee. Daarom verkennen steeds meer bibliotheekorganisaties nieuwe vormen van samenwerking met andere organisaties. Soms gaat het om gedeelde huisvesting of gezamenlijke programmering, maar steeds vaker ook om bestuurlijke integratie of fusie. Dat gebeurt niet alleen tussen bibliotheken onderling, maar ook met organisaties uit aangrenzende domeinen, zoals cultuur, educatie of welzijn. De verwachting is dat deze ontwikkeling zich de komende jaren verder zal doorzetten.
Toch is fuseren geen eenvoudig traject. Het raakt niet alleen de organisatievorm, maar ook de identiteit van instellingen, de positie van medewerkers en de relatie met gemeenten en partners. In de praktijk blijkt bovendien dat elke fusie anders verloopt. Wel doorloopt vrijwel ieder traject een aantal herkenbare fasen. Door ervaringen uit de sector te bundelen, ontstaat een beeld van wat werkt, waar valkuilen liggen en welke vragen organisaties zichzelf moeten stellen, voordat zij deze stap zetten.

Steeds vaker op tafel

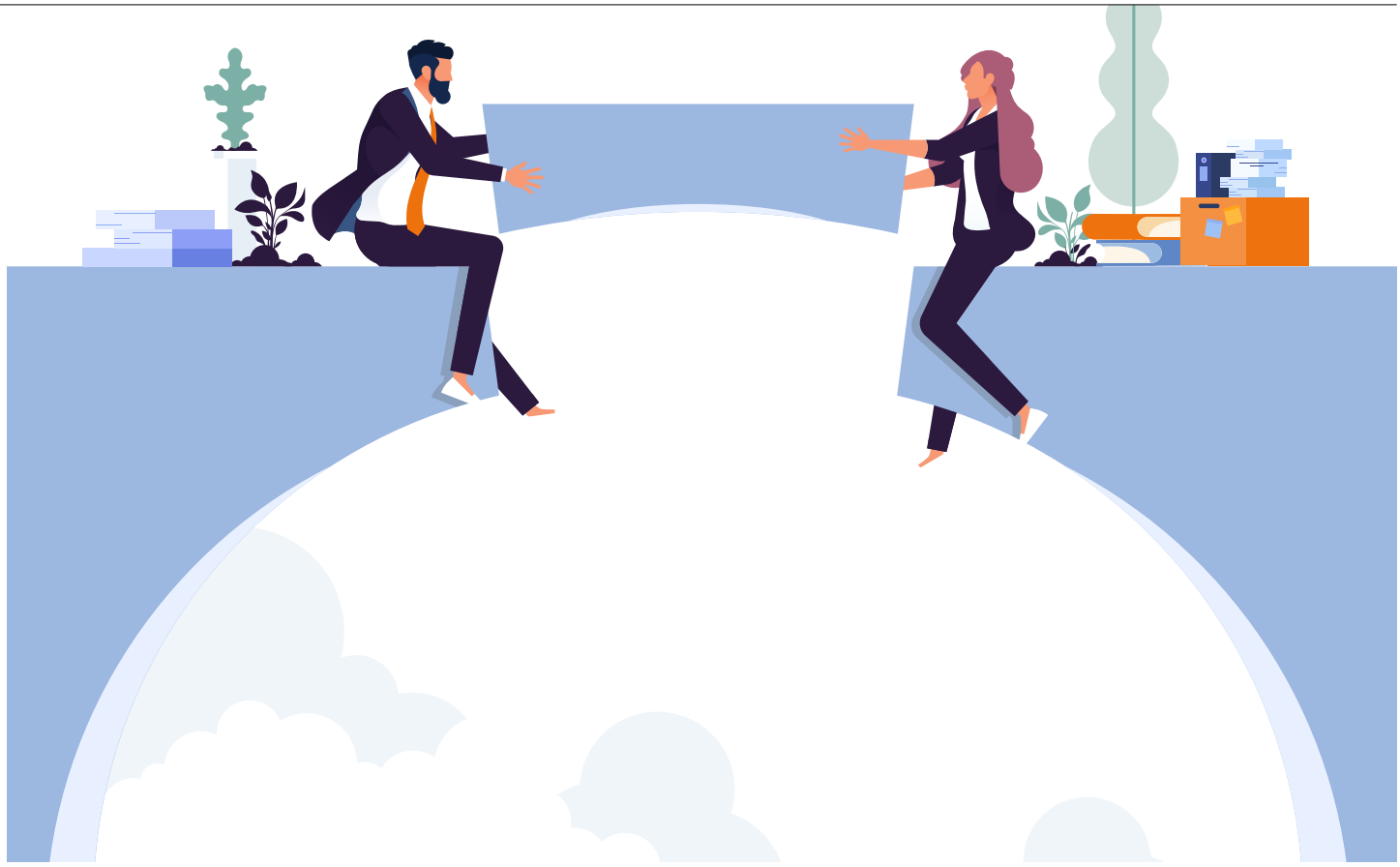
De groeiende belangstelling voor fusies hangt nauw samen met ontwikkelingen in het bibliotheekstelsel. Bibliotheken hebben tegenwoordig een bredere maatschappelijke opdracht dan enkele decennia geleden. Naast collectiebeheer gaat het ook om programmering, educatie, participatie en digitale ondersteuning. Dat vraagt om nieuwe expertise en een grotere organisatorische slagkracht.
Tegelijkertijd staan gemeentelijke budgetten onder druk. Vooral kleinere bibliotheekorganisaties merken dat zij dezelfde maatschappelijke taken moeten uitvoeren als grotere instellingen, maar met minder capaciteit en specialistische kennis. Hierdoor ontstaat een spanning tussen ambitie en uitvoeringskracht.
Ook beleidsontwikkelingen spelen een rol. Met de voorgenomen aanscherping van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) wordt de gemeentelijke zorgplicht voor bibliotheken explicieter. Gemeenten moeten aantoonbaar zorgen voor een volwaardige bibliotheekvoorziening. Voor bibliotheken betekent dat dat zij hun positie binnen het lokale en regionale netwerk opnieuw moeten definiëren. Schaalvergroting of samenwerking kan daarbij een manier zijn om continuïteit en kwaliteit te waarborgen.

Samenwerking als norm

Hoewel fusies veel aandacht krijgen, begint samenwerking vaak op een minder ingrijpend niveau. Zo bevindt een groot deel van de bibliotheeklocaties zich inmiddels in multifunctionele accommodaties: zij delen hun gebouw bijvoorbeeld met scholen, welzijnsorganisaties of culturele instellingen. Deze gedeelde huisvesting kan een opstap zijn naar verdere samenwerking. Wanneer organisaties gezamenlijk programmeren, personeel delen of beleid afstemmen, wordt de stap naar bestuurlijke integratie kleiner. Toch blijft een volledige fusie relatief zeldzaam vergeleken met andere vormen van samenwerking. Het samenvoegen van organisaties is een ingrijpende keuze, die vraagt om een zorgvuldige afweging van inhoudelijke doelen, organisatorische consequenties en menselijke factoren.

Verschillende fusievormen

Wanneer bibliotheken besluiten te fuseren, gebeurt dat in uiteenlopende vormen. De meest voorkomende variant is een fusie tussen twee bibliotheekorganisaties. In zulke trajecten staat schaalvergroting centraal: organisaties bundelen hun krachten om efficiënter te werken, expertise te delen en een sterkere gesprekspartner te zijn voor gemeenten.

Een tweede type fusie vindt plaats tussen bibliotheken en culturele instellingen, zoals theaters, filmhuizen en kunstencentra. Deze samenwerkingen ontstaan vaak vanuit de wens om cultuurparticipatie en educatie integraler te benaderen. Door programma's te verbinden kan een breder aanbod ontstaan voor inwoners.
Ook fusies met volksuniversiteiten en andere kenniscentra komen regelmatig voor. In deze gevallen ligt de nadruk op de wens een leven lang ontwikkelen te faciliteren. Bibliotheken en cursusorganisaties kunnen gezamenlijk een sterk leerprogramma ontwikkelen. Veelvoorkomend zijn ook fusies met organisaties uit het sociaal domein, zoals welzijnsinstellingen. Hier spelen maatschappelijke vraagstukken als participatie, armoedebestrijding en inclusie een belangrijke rol. Deze combinaties zijn organisatorisch complexer, maar sluiten vaak goed aan bij de bredere maatschappelijke rol van bibliotheken.

Tal van voordelen

Voor organisaties kan een fusie verschillende voordelen hebben. Strategisch kan zij leiden tot een sterker en samenhangender aanbod voor inwoners. Organisatorisch kan schaalvergroting helpen om bedrijfsvoering te professionaliseren, bijvoorbeeld op het gebied van HR, ICT of marketing. Daarnaast kan een grotere organisatie een steviger gesprekspartner zijn voor gemeenten en regionale partners. Dat kan leiden tot meer invloed op beleidsvorming en een duidelijkere positie in het lokale culturele en sociale netwerk.
Ook voor bezoekers kunnen fusies voordelen bieden. Een groter aanbod aan activiteiten, langere openingstijden en meer levendigheid in multifunctionele gebouwen worden in onderzoeken onder bezoekers van gecombineerde instellingen regelmatig als pluspunten genoemd. Tegelijkertijd is het belangrijk om de herkenbaarheid van de bibliotheekfunctie te behouden, zodat de bibliotheek niet opgaat in een bredere organisatie zonder duidelijke identiteit.

De eerste stap: de oriëntatiefase

Vrijwel ieder fusietraject begint met een periode van verkenning. In deze oriëntatiefase is er vaak nog geen concreet plan om te fuseren, maar ontstaat wel het besef dat samenwerking nodig kan zijn. De aanleidingen hiervoor kunnen uiteenlopen. Soms is er sprake van kwetsbaarheid, bijvoorbeeld door beperkte middelen of een wisseling in bestuur. In andere gevallen zien organisaties juist kansen om hun impact te vergroten door samen te werken.
In deze fase gaat het vooral om het leren kennen van mogelijke partners. Daarbij spelen niet alleen inhoudelijke overeenkomsten een rol, maar ook cultuur en werkwijze. Praktijkervaring leert dat organisaties elkaar moeten begrijpen op het gebied van tempo, besluitvorming en leiderschap voordat een fusie kans van slagen heeft. Vertrouwen vormt daarbij de belangrijkste basis.

Van idee naar haalbaarheid

Wanneer organisaties besluiten de samenwerking verder te onderzoeken, begint de verkennings- en haalbaarheidsfase. In deze fase wordt het fusievoornemen concreter gemaakt. Vaak wordt een projectgroep gevormd die een startnotitie opstelt. Hierin staat waarom de fusie wordt onderzocht, welke voordelen worden verwacht en welke alternatieven zijn overwogen. Dit document helpt om het gesprek over de mogelijke fusie te structureren en betrokkenen mee te nemen in de overwegingen.
Daarnaast wordt gekeken naar praktische aspecten zoals governance, financiën en juridische structuren. Verschillen in cao's, pensioenregelingen of organisatiestructuren komen in deze fase vaak voor het eerst duidelijk naar voren. Ook gemeenten worden in

deze fase betrokken. Zij zijn niet alleen subsidieverstrekker, maar vaak ook een belangrijke partner in de besluitvorming. Transparante communicatie kan helpen om vertrouwen op te bouwen en verrassingen later in het traject te voorkomen.

De besluitvorming: het kantelpunt

Als de haalbaarheidsstudie positief uitvalt, volgt de besluitvormingsfase. Hierin worden formele keuzes gemaakt over de structuur van de nieuwe organisatie. Vaak wordt eerst een intentieverklaring opgesteld waarin organisaties aangeven dat zij de fusie willen doorzetten. Daarna volgen de formele stappen, zoals goedkeuring door de Raad van Toezicht, juridische vastlegging en eventuele instemming van gemeenten.
In deze fase speelt governance een belangrijke rol. Er moeten besluiten worden genomen over de samenstelling van bestuur en toezicht, de nieuwe statuten en de organisatiestructuur. Dit vraagt om zorgvuldige afstemming en soms ook externe juridische ondersteuning. Tegelijkertijd groeit in deze fase de behoefte aan duidelijke communicatie richting medewerkers en partners. Voor hen wordt de fusie nu concreet en tastbaar. Transparantie over het proces en de gevolgen is daarom essentieel voor het draagvlak.

De implementatie: waar het echte werk begint

Na het formele fusiebesluit begint de implementatiefase. Dit is vaak de meest intensieve periode van het traject. Op papier kan een fusie relatief snel geregeld zijn, maar in de praktijk kost het jaren voordat organisaties echt als één geheel functioneren.
In deze fase worden teams samengevoegd, werkprocessen geharmoniseerd en ICT-systemen geïntegreerd. Vooral de technische kant blijkt vaak complexer dan verwacht. Verschillende bibliotheeksystemen, ledenadministraties en abonnementsstructuren moeten op elkaar worden afgestemd. Ook op personeelsgebied gebeurt veel. Functies worden opnieuw ingericht, teams samengesteld en leidinggevende structuren vastgesteld. Voor medewerkers kan dit een spannende periode zijn, omdat hun dagelijkse werk direct verandert.
Veel organisaties ervaren in deze fase een tijdelijke dip. Nadat de fusie officieel is afgerond, blijkt dat nog veel praktische zaken moeten worden geregeld. Juist dan is zichtbaar leiderschap belangrijk om medewerkers door deze periode heen te begeleiden.

Samen één organisatie

Naast organisatorische veranderingen speelt cultuurvorming een grote rol. Medewerkers uit verschillende organisaties moeten elkaar leren kennen en nieuwe werkrelaties opbouwen. Informele ontmoetingen blijken daarbij minstens zo belangrijk als formele overlegstructuren. Gezamenlijke bijeenkomsten, werkbezoeken of informele momenten helpen om vertrouwen en verbinding te creëren.
Ook interne communicatie verdient in deze fase extra aandacht. In grotere organisaties kan informatie minder vanzelfsprekend rondgaan. Door duidelijke communicatiekanalen en regelmatige updates blijft iedereen betrokken bij de ontwikkeling van de nieuwe organisatie.

Borging: leren en doorontwikkelen

Wanneer de eerste implementatiefase achter de rug is, volgt de fase van borging en evaluatie. Hierin wordt gekeken of de fusie daadwerkelijk heeft opgeleverd wat ervan werd verwacht. Veel organisaties plannen een evaluatie een jaar na de fusiedatum. Daarbij wordt gekeken naar verschillende aspecten: de strategische positie van de organisatie, de efficiëntie van processen, de samenwerking tussen teams en de ervaringen van gemeenten en partners.
Ook cultuur en identiteit blijven aandacht vragen. Voor inwoners verandert de bibliotheek vaak minder dan voor de organisatie zelf. Voor hen blijft het vooral "de bieb in het dorp". Het is daarom belangrijk om lokale herkenbaarheid te behouden, ook wanneer organisaties groter worden.
Een fusie is daarmee geen eindpunt, maar een nieuw begin. Veel organisaties ontdekken na verloop van tijd nieuwe mogelijkheden voor samenwerking, innovatie en groei. Juist wanneer fusies worden gezien als onderdeel van een langere ontwikkeling, kunnen zij bijdragen aan sterke en toekomstbestendige bibliotheken.

Lees de handreiking

De handreiking *Samen sterker. Handvatten voor fusies en samenwerkingen met bibliotheken en andere cultureel-maatschappelijke organisaties*, gemaakt door Anne van den Dool (annevandendool.nl) en Hester van Beek (damenvanbeek.nl) in opdracht van de VOB en SPN, is te lezen via de website van Stichting SPN of te downloaden via de verkorte link: tinyurl.com/56pn9zdu

Altijd op de hoogte van het laatste bibliotheeknieuws?

Neem nu een abonnement op Bibliotheekblad!

- Een abonnement op Bibliotheekblad kost € 260,- per jaar.
- Elk vervolgabonnement op hetzelfde adres kost € 250,-.
- Een abonnement op Bibliotheekblad in België kost € 280,- per jaar.

Bibliotheekblad verschijnt hybride: 5x digitaal en 4x print. Abonnees hebben ook toegang tot het archief waarin alle jaargangen vanaf 2020 te raadplegen zijn.

Een abonnement sluit u heel makkelijk af op bibliotheekblad.nl/abonneren

Of bel met Abonnementenland op 0251-257 924.
Vanuit België: +32 (0)28 08 55 23

Foto: Aagje Studio

Bernard Fransen, voorzitter SPN

‘Met elkaar meer uitvoeringskracht ontwikkelen’

Bernard Fransen, in het dagelijks leven directeur-bestuurder van Rijnbrink, de Provinciale Ondersteuningsinstelling (POI) voor Gelderland en Overijssel, volgde in december Frans Bergfeld op als voorzitter van de Stichting samenwerkende POI’s Nederland (SPN). Wat is zijn stip op de horizon als het gaat om SPN? En wat beweegt de in Ede woonachtige Fransen als manager en als mens?

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Waarom was je bereid Frans Bergfeld op te volgen als voorzitter van SPN?
‘Het was niet zo dat ik de ambitie had voorzitter te worden, maar ik zag wel dat we met elkaar iets te doen hebben, namelijk de wens tot verdere samenwerking, en daar wil ik met alle plezier mijn energie voor inzetten.’

Welke erfenis heeft Frans nagelaten?
‘Het begint natuurlijk met Tineke van Ham, mijn voorganger bij Rijnbrink, die in 2021 afscheid nam als voorzitter van SPN. Waar Tineke zich sterk voor heeft gemaakt, is de totstandkoming van het netwerkconvenant en de netwerkagenda. In de aanloop naar de nieuwe Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) heeft Frans de erfenis van Tineke de afgelopen vier jaar geconsolideerd. Dit alles vanuit de overtuiging dat we met elkaar het gesprek moeten voeren en dat we bij onszelf te rade moeten gaan wat de nieuwe Wsob betekent voor SPN. Daar heeft Frans de eerste aanzet toe gegeven, en ik hoop dat samen met de andere bestuurders van SPN de komende tijd verder uit te bouwen.’

Alle POI’s hebben de wettelijke taak het bibliotheekwerk in Nederland te innoveren en te ondersteunen.
‘Met name dat laatste, want in de nieuwe Wsob geldt innovatie als taak voor alle betrokkenen in het stelsel. Waarbij ik innoveren vooral opvat als een doorontwikkeling van de lijnen die zijn ingezet. In dat opzicht hebben de POI’s misschien een voortrekkersrol, maar monopolist zijn we zeker niet. Sterker: dat zijn we nooit geweest. Dat kan ook niet, want vaak komen nieuwe ideeën vanuit de bibliotheken zelf. Een goed voorbeeld is de Bibliotheek *op school*. Om zo’n initiatief naar een landelijke schaal te tillen heb je elkaar en de POI’s nodig.’

Er wordt gestreefd naar een effectievere samenwerking binnen de SPN-structuur. Wat moeten we daaronder verstaan?
‘Een lastige vraag, want dat is precies wat we met elkaar nog moeten uitvinden. SPN is opgericht om een aantal taken die de POI’s uitvoeren te bundelen. Bij de programma’s en projecten die we draaien zie je dat het niet enkel gaat om het bijeenbrengen van initiatieven en middelen, maar dat het tevens zaak is meer uitvoeringskracht te ontwikkelen. We zitten nu middenin die beweging. Hoe we dat gaan vormgeven en over welke onderwerpen en onderdelen het precies gaat, moeten we met elkaar nog bepalen. En met andere partijen, zoals de overheid, KB en VOB.’

Welke kant zou het op kunnen gaan?
‘Als ik dat zeg, staat het straks in *Bibliotheekblad*, dus daar kan ik in dit stadium niets over zeggen. We zitten middenin dat traject. Ik wil niet vooruitlopen op de muziek. We moeten dit proces zorgvuldig met elkaar doorlopen, en de uitkomst zou kunnen zijn dat we niet als gehele SPN ergens de schouder onder zetten,

Foto: Renée Scheltinga

Het team van SPN. Met de klok mee: Georges Elissen (programmamanager), Bernard Fransen (voorzitter), Silvia Settels (bestuurssecretaris), Rebecca Lombaers (programmamanager) en Anouk Berends (marcom en events).

maar dat een *coalition of the willing* dat doet, al naar gelang de provinciale behoefte of middelen. Ook dat zullen we met elkaar nog moeten vaststellen: wanneer doen we iets wel met z'n allen en wanneer niet? Dan gaat het niet alleen om kennisdeling maar ook om activiteiten.'

Welk tijdpad heb je voor ogen?
'Hopelijk ronden we dat proces dit jaar af. Daarin proberen we samen op te lopen met het IPO en de provincies.'

In het verleden werd er in de bibliotheeksector nog wel eens getwijfeld aan nut en noodzaak van de provinciale tussenlaag, maar dat geluid hoor je niet meer.
'Ik zit nu vier jaar bij Rijnbrink, en ik heb nog niet meegemaakt dat iemand zei: zullen we de POI's maar opdoeken? In bibliotheekland heeft een opschaling plaatsgevonden, maar sommige dingen krijgt zelfs een grote bibliotheekorganisatie in haar eentje niet voor elkaar. Dan is het slim de krachten te bundelen, en de hulp in te roepen van de expertise die POI's hebben. Daarnaast voeren we een aantal wettelijk bepaalde taken uit, zoals het interbibliothecair leenverkeer (IBL). Dat alles maakt de POI tot een belangrijke pijler in het stelsel. Waarbij wij de puzzel moeten leggen tussen de opdracht vanuit de provincie en de ondersteuningsbehoefte vanuit de bibliotheken. Met als ultiem doel datgene doen waar de inwoners van een provincie behoefte aan hebben.'

De structuur van SPN wordt soms bureaucratisch genoemd…
'Het eerste wat bij me opkomt is: wie beweert dat? Kijk, in deze sector zijn we allemaal afhankelijk van subsidies. Dan heb je te maken met een subsidieverstrekker die daaraan voorwaarden verbindt. Als subsidieontvanger moet je kijken hoe je aan die voorwaarden voldoet. Dat kun je bureaucratisch noemen, maar het zorgt ook voor een bepaalde mate van zekerheid en zorgvuldigheid. Ik zou het pas bureaucratisch noemen als je elkaar onnodig vasthoudt en niet verder komt. Dat gevoel heb ik bij SPN absoluut niet. Vergeet niet dat we voor het bemensen van projecten en andere opdrachten medewerkers in de eigen POI-organisaties moeten vrijmaken of betrekken vanuit bibliotheken.'

Uit onderzoek blijkt dat de provinciale sturing op POI's vanuit gelijke beleidskaders soms varieert, hetgeen hier en daar leidt tot een roep om meer uniformiteit en strategische afstemming in de ondersteuning.
'Elke provincie heeft haar eigen beleid en beleidskaders voor de POI. Dit betekent dat onze opdrachten verschillend kunnen zijn. Bij Rijnbrink hebben we bijvoorbeeld een brede opdracht. Niet alleen om bibliotheken te ondersteunen, maar wij lenen ook bladmuziek uit voor blaasmuziekverenigingen. Die opdracht hebben andere POI's niet. Zo hebben we ook de opdracht voor cultuureducatie bij de plattelandsgemeenten in Overijssel. Dat hebben de andere POI's evenmin. Verder hebben we vanuit OCW als enige POI een pilotopdracht voor ondersteuning van de bibliotheken in het Caribisch gebied, waarbij we nauw samenwerken met de POI Biblionet Groningen. Je ziet dus dat de opdrachten per provincie nogal kunnen verschillen. Dat maakt de onderlinge discussie niet altijd eenvoudig.
Waar zet je je als SPN wel en niet voor in? Als het gaat om de inzet van mensen en middelen sprak ik al van een ingewikkelde puzzel, en dat geldt ook voor onze opdrachten. Hoe stemmen we die zo goed mogelijk op elkaar af, gegeven de provinciale kaders waar we mee te maken hebben? Om die reden zijn we erbij gebaat dat provincies elkaar opzoeken en zaken onderling afstemmen, waarbij er wel de vrijheid dient te zijn om eigen provinciaal beleid te voeren. Dat heeft namelijk te maken met de vragen die er bij de inwoners van een provincie leven en die heel uiteenlopend kunnen zijn. De Randstad ziet er totaal anders uit dan Groningen of Zeeland. Het platteland is echt anders dan het stedelijk gebied. Dat leidt niet alleen voor de POI's tot afwijkende keuzes, maar ook voor de bibliotheken.'

SPN Samenwerkende POI's Nederland

Over SPN en het programmabureau

SPN vormt als netwerkorganisatie de verbinding tussen het landelijke, provinciale en gemeentelijke niveau. Via SPN bundelen de POI's kennis, pakken zij opgaven gezamenlijk op en laten zij één landelijk geluid horen richting partners als KB, VOB, IPO, Stichting Lezen, OCW en VNG. Het bestuur van SPN bestaat uit de acht directeur-bestuurders van alle POI's. Zij zijn eindverantwoordelijk voor strategie, beleid, jaarplan(nen), begroting en resultaat. Bernard Fransen (Rijnbrink) is voorzitter. Het programmabureau werkt in opdracht van het bestuur. De diverse projectteams bestaan uit POI-adviseurs uit alle provincies en waar nodig wordt daarnaast externe expertise ingezet. SPN werkt aan drie maatschappelijke opgaven: *Leven Lang Ontwikkelen*, *Geletterde Samenleving en Participatie in de Informatiesamenleving* en de overkoepelende bibliotheekopgave: *Basis garanderen*.

Het programmabureau bestaat uit:

- **Georges Elissen,** programmamanager: Geletterde Samenleving (waaronder Landelijk Team BoekStart & de Bibliotheek op school), Innovatie.
- **Rebecca Lombaers,** programmamanager: Leven Lang Ontwikkelen en Participatie in de Informatiesamenleving.
- **Silvia Settels,** bestuurssecretaris: Bestuurlijke samenwerking, governance en lobby.
- **Anouk Berends,** marketing, communicatie en events: SPN-breed en binnen de verschillende teams, projecten en landelijke kennisdagen.

In POI-land heeft een clustering plaatsgevonden. Noord- en Zuid-Holland trekken al decennia op via Probiblio. Rijnbrink is de fusie tussen OBD en Biblioservice Gelderland. En begin mei maakten Cubiss (Brabant en Limburg) en BiSC (Utrecht) bekend gezamenlijk verder te gaan onder de nieuwe naam Delijn. Zie jij een nog verder opschaling gebeuren? Bijvoorbeeld tot vier POI's voor de landsdelen noord, oost, west en zuid?
'Als dat gebeurt, moet het wel als doelstelling hebben de bibliotheken en inwoners beter te bedienen. Het moet de slagkracht vergroten. Als dat het geval is, zou ik zeggen: doen, maar enkel vanuit die gedachte. Vaak is de redenatie: het kan efficiënter, maar even vaak heb ik gezien dat men zich op die manier onterecht rijk rekende.'

Er komt meer op het bordje van SPN terecht. Is dat met een klein bureau te behappen?
'Let wel: we zijn geen "normale" organisatie. Met een klein team geven we richting aan de opdrachten die we hebben. We kijken hoe we dat in ons decentrale stelsel zo goed mogelijk kunnen doen. Gerard Meijer had bij SPN bijvoorbeeld twee petten op. Hij was programmamanager én bestuurssecretaris. Dat deed hij uitstekend, maar na zijn pensionering hebben we gekozen voor een splitsing van zijn functie. Op die manier willen we meer focus aanbrengen op enerzijds onze inhoudelijke programma's en projecten, en anderzijds aan wat er in het bestuurlijke veld speelt.'

De bibliotheek heeft weer een stevig fundament in de samenleving, hetgeen in januari bevestigd wordt in de vorm van de nieuwe bibliotheekwet. Er is een convenant, een netwerkagenda, een gedeelde koers. Dat is in het verleden wel eens anders geweest.
'Voordat ik overstapte naar Rijnbrink was ik niet bekend met de bibliotheekwereld, hoewel ik werkzaam was bij de lokale overheid (*Fransen was onder meer directeur van De Connectie, de gemeenschappelijke regeling voor bedrijfsvoering van de gemeenten Arnhem, Renkum en Rheden. Ook was hij directeur Dienstverlening & Bedrijfsvoering bij de gemeente Ede, red.*). Hoewel ik elke dag bijleer, heb ik die achterstand inmiddels ingelopen, niet in het minst dankzij de wandelende encyclopedie die hier bij Rijnbrink rondloopt in de persoon van Mark Deckers.
Zodoende weet ik dat de bibliotheken sinds de invoering van de bibliotheekwet in 2015 inderdaad uitgegroeid zijn tot maatschappelijk-educatieve instellingen met een solide en brede sociale functie. Corona heeft daar ook bij geholpen omdat bibliotheken tijdens de pandemie als essentiële voorziening zijn aangewezen. De IDO's hebben dat effect nog eens versterkt. Vanwege alle extra taken is de bibliotheek steviger in de samenleving komen te staan, en tegelijkertijd is ze niet het afvoerputje voor alle ellende in de maatschappij. Ik heb wel eens te doen met sommige bibliotheekdirecteuren als ik zie hoeveel ze op hun bordje krijgen. Dan is het niet meer dan billijk dat je daar als overheid een redelijke vergoeding aan koppelt.'

Voor het voorzitterschap van SPN geldt een termijn van vier jaar. Waar hoop je over vier jaar te staan?
'Ik hoop dat we dan een duidelijke agenda hebben, dat het hele stelsel weet wat SPN doet en waar we voor staan. En dat er eventueel een coalitie is die bepaalde zaken oppakt als dat in gezamenlijkheid niet lukt. Mijn wens is dat tegen die tijd ook onze samenwerking met KB en VOB verstevigd is. Plus dat we een bijdrage hebben geleverd aan de samenwerking tussen provincies. Dit alles ten dienste van onze gezamenlijke maatschappelijke opgave, waarbij het bevorderen van leesvaardigheid en geletterdheid met stip op één staat.'

Tot zover de functionaris. Laten we het vizier eens richten op de mens. Wie is Bernard Fransen als hij niet achter zijn bureau bij Rijnbrink in Deventer zit?
'Ik woon in het Gelderse Ede. Oorspronkelijk kom ik daar niet vandaan. Ik ben geboren in Rotterdam. Hoe ik in Gelderland terechtkwam? Vanwege de liefde, maar die relatie liep stuk. Momenteel heb ik een lat-relatie met mijn vriendin. We hebben beiden kinderen uit een vorige verhouding, en dan is het niet altijd handig om de gezinnen bij elkaar te brengen.'

Welke studie heb je gevolgd?
'Bestuurskunde en later Public Controlling aan de Erasmus Universiteit. Na de studie bestuurskunde ben ik aan de slag gegaan bij het ABP. Vervolgens stapte ik over naar de sociale zekerheid. De eerste gemeente waarvoor ik ging werken, was Zoetermeer, en aansluitend ben ik steeds actief gebleven in het lokale maatschappelijke veld, zoals bij de Connectie en de gemeente Ede. Omdat ik toe was aan een functie met meer directe maatschappelijke impact en indertijd benaderd werd door een bureau dat directiekandidaten voor Rijnbrink zocht, had ik daar meteen oren naar. Zeker toen ik me ging verdiepen in de taken van Rijnbrink en de ontwikkelingen die bibliotheken doormaken. Nadat ik was aangenomen heb ik een jaar lang met verbazing gekeken naar wat de bibliotheek allemaal doet en wat POI's allemaal ondernemen. Gemeenten en provincies hebben het vaak over de kosten, maar als je kijkt hoe vernuftig bibliotheken met een beperkte bezetting en veel vrijwilligers functioneren, dan kun je slechts concluderen dat ze met gelimiteerde middelen heel veel voor elkaar krijgen.'

Hoe ziet jouw vrije tijd eruit?
'Ik wielren. In het verleden heb ik ook cyclo's gereden, maar dat doe ik niet meer. Op jaarbasis fiets ik voor mijn plezier tussen de 10.000 en 15.000 kilometer. Vroeger wilde ik zo hard mogelijk, maar op mijn 54ste heb ik dat wel gehad. Toch vind ik het nog steeds leuk de eindsprint bij de meet te winnen. Je moet je lichaam goed verzorgen. Ik heb een hekel aan te dikke mannen in een te strak lycrapakje op een veel te dure fiets die alle regels aan hun laars lappend zich als een aso door het verkeer bewegen.'

Heb je nog andere hobby's?
'Ik lees graag. Fictie, non-fictie, van alles. Nu lees ik *Het ultieme geheim* van Dan Brown. Een dikke pil. Ik ben inmiddels op de helft, maar wat een langdradig boek… Er gebeurt niets. Ik heb nog ruim driehonderd pagina's te gaan, maar ik lees het uit. Stoppen vind ik zonde, want ik heb het boek wel gekocht en ben ondanks mijn negatieve ervaring benieuwd hoe het verhaal

afloopt. Ook *De camino* van Anya Niewierra vond ik niks. Wat ik een verrassend leuk boek vond, is *De profeet en de idioot* van Jonas Jonasson. De humor, de lichtheid, die spraken me zeer aan. Meestal koop ik mijn boeken in Bennekom, maar eigenlijk moet ik meer gaan lenen, ook vanwege de duurzaamheid. Ik ben lid van Cultura in Ede. Daar spreek ik vaak af met mensen.'

Wat voor type manager ben je?

'Dat vind ik lastig, want je zelfbeeld kan behoorlijk afwijken van wat de mensen om je heen vinden. Een waarde die ik heel belangrijk vind, is respect voor de ander. Ik ben ooit in retraite gegaan en heb *Het Tibetaanse dodenboek* gelezen. Daar heb ik dit uitgehaald: elk levend wezen dat tegenover je zit is eigenlijk stervende. Als je dat doorvoelt, heb je automatisch mededogen met de persoon tegenover je. Wanneer je dat beseft, behandel je hem of haar met respect, medelijden en een zekere mate van liefde. Dit sluit niet uit dat je soms hard moet ingrijpen als het nodig is.
Bij Rijnbrink heb ik te maken met het algemeen belang en het individuele belang. Als dat individuele belang niet strookt met het algemeen belang, moet je orde op zaken stellen, maar dat kan nog steeds respectvol gebeuren. Je kunt zakelijk met iemand van mening verschillen, maar dat hoeft niet ten koste te gaan van het respect voor de ander. Verder denk ik altijd: niet iedereen krijgt dezelfde kansen in het leven. Het ligt er sterk aan waar je wieg heeft gestaan en wat je overkomen is. Dat weet ik uit ervaring. Vroeger had ik een buurvriendje. Hij was geadopteerd. Een jongen van kleur, die gediscrimineerd werd, en die te maken had met een niet liefdevolle pleegvader. Als minderjarige werd hij het huis uitgegooid en kwam in een jongensinternaat terecht. Later belandde hij op straat. Op 26-jarige leeftijd is hij, mogelijk vanwege drugs, in Maastricht overleden. In tegenstelling tot die buurjongen werd ik niet uit huis gezet en kreeg ik wel kansen. Hij had pech, ik had geluk. Als je je dat realiseert, dan hebben we met elkaar in deze samenleving echt nog wel wat te doen om er met elkaar iets fijns van te maken.'

Zo bezien kun je zeggen dat jouw drijfveren ook de drijfveren van de bibliotheek zijn.

'Daar wil ik me dan ook volledig voor inzetten. Rijnbrink maakt zich sterk voor inclusie, diversiteit en gelijkwaardigheid. Daar hoort bij dat je als organisatie oog hebt voor de aarde, dat je werk maakt van duurzaamheid en het beperken van je *footprint*. Op het gebouw van Rijnbrink liggen vierhonderd zonnepanelen. We hebben een hybride warmtepomp. Dit jaar schaffen we elektrische bussen aan. Het personeel maakt al gebruik van een elektrische dienstauto. Onze mensen mogen gratis gebruikmaken van het openbaar vervoer. Fietsers krijgen een reiskostenvergoeding. En voor alle duidelijkheid: gelukkig ben ik niet de enige die deze koers verdedigt. Maar als dat wel het geval was, zou ik me niettemin beijveren om die kant op te gaan, want ook kleine bijdragen als die van ons dragen bij aan een fijnere samenleving en een betere planeet.'

Meer weten over SPN, de projecten of de kennisdagen? Kijk op: stichtingspn.nl

De negen POI's op een rij

De onderstaande POI's dekken gezamenlijk alle Nederlandse provincies. Enkele grotere instellingen werken voor twee provincies tegelijk.

- Probiblio: Actief voor de lokale bibliotheken in de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland.
- Rijnbrink: Actief voor de bibliotheken in de provincies Gelderland en Overijssel.
- Biblionet Groningen: Actief voor de provincie Groningen.
- Biblionet Drenthe: Actief voor de provincie Drenthe.
- Fers: Actief voor de provincie Friesland.
- BibliotheekNetwerk Flevoland (BNF): Actief voor de provincie Flevoland.
- ZB Bibliotheek van Zeeland: Actief voor de provincie Zeeland.
- BiSC: Actief voor de provincie Utrecht.
- Cubiss: Actief voor de bibliotheken in de provincies Noord-Brabant en Limburg.

NB: De provinciale ondersteuningsinstellingen (POI's) BiSC en Cubiss maakten in mei 2026 bekend dat ze definitief gezamenlijk verder gaan onder een nieuwe, gedeelde naam: Delijn. De invoering van de nieuwe merkidentiteit start dit najaar en wordt naar verwachting begin 2027 afgerond.

patago

Bioloog Mátyás Bittenbinder eerste voorzitter van de Groene Griffel

‘Boeken bieden ruimte om ook zélf na te denken en te fantaseren’

Mátyás Bittenbinder is voorzitter van de jury die dit jaar de eerste Groene Griffel uitreikt. Zelf las hij in zijn jeugd vooral ‘droge’ natuurgidsen. Dat er nu zoveel kinderboeken zijn die informatie over de natuur bieden én de verbeelding prikkelen, vindt hij dan ook een grote vooruitgang.

TEKST: MAARTEN DESSING • FOTO: WNF

Is dat veel: zo’n 35 boeken? Mátyás Bittenbinder weet het eigenlijk niet. De bioloog, bekend van zijn optredens op televisie en boeken als *Gif in het dierenrijk*, is geen kenner van het boekenvak. Dat er in een jaar zoveel kinder- en jeugdboeken over de natuur zijn verschenen, stemt hem in ieder geval tevreden. ‘En veel boeken gaan daar ook echt over. Maar een paar kinderboeken hadden als hoofdpersoon bijvoorbeeld een konijn, maar hadden verder niets met de natuur te maken.’
Met die flinke boekenplank kunnen kinderen genoeg inspiratie vinden om naar buiten te gaan en voor de natuur te zorgen. Ze spreken stuk voor stuk tot de verbeelding, vindt hij. ‘Het zijn geen biologieboeken die je voor school moet bestuderen, het zijn boeken die op een niet-belerende manier laten zien hoe mooi de natuur kan zijn. Heel belangrijk, nu het niet alleen steeds moeilijker is om kinderen aan het lezen te krijgen, maar ook de natuur in Nederland flink onder druk staat.’

Magisch

Bittenbinder (1992) heeft de volledige oogst gelezen als voorzitter van de jury die – op 17 juni in de Hortus Botanicus van Amsterdam – de allereerste Groene Griffel uitreikt. Met die prijs bekronen de CPNB, die jaarlijks de Griffels en Penselen uitreikt, en het Wereld Natuur Fonds (WWF-NL) het kinderboek dat literaire kwaliteit mengt met ‘verhalen over natuur, wilde dieren en het belang om daar goed voor te zorgen,’ zoals het bij de aankondiging heette (zie kader).
‘Boeken zijn zó belangrijk om kinderen liefde voor de natuur bij te brengen’, zegt hij in het lab van de Vrije Universiteit waar hij onderzoek doet naar slangengif en de mogelijke medische toepassingen daarvan. ‘Natuurlijk is een tv-programma als *Freeks Wilde Wereld* fantastisch. Het neemt je mee naar de andere kant van de wereld. Of een museum als Naturalis in Leiden. Als ik daar een dag werk, vind ik het nog steeds magisch om in mijn pauze door de collectie te lopen – al ben ik er al honderden keren geweest. Maar: dat is allemaal heel concreet. Erg ingevuld. Boeken bieden ruimte om ook zélf na te denken en te fantaseren.’

A tot Z

Bij het jureren lette hij vooral op de inhoud. Dat is de aard van de wetenschapper. ‘Als een illustratie wetenschappelijk gezien klopt – de juist verhoudingen, de goede kleuren – ben ik al gauw enthousiast. Een typisch geval van beroepsdeformatie.
En ik moet zeggen dat ik onder de indruk was. Er zaten al geen boeken bij die complete onzin verkondigden, veel boeken waren

echt wetenschappelijk correct. Indrukwekkend hoeveel moeite daarin is gestoken.'
Maar, voegt hij er meteen aan toe, het gaat er niet alléén om dat een boek van A tot Z klopt. 'Soms gaat de nadruk op de feiten net iets te ver. Dan wordt een boek snel aangemerkt als te schools en maakte het toch geen kans op de Groene Griffel. We waren op zoek naar het boek dat én inhoudelijk én literair goed is – met als extra pluspunt als het kinderen aanspoort om naar buiten te gaan, bijvoorbeeld als het een logboek had of vragen stelde waarvan het antwoord in de natuur is te vinden.'

Wij, beren wint eerste Groene Griffel

De eerste Groene Griffel ging dit jaar naar *Wij, beren* van Lotte Stegeman, met illustraties van Marieke ten Berge. (Uitgeverij (Luitingh-Sijthoff). De Groene Griffeljury bestaat dit jaar uit Mátyás Bittenbinder (voorzitter), Merel Westrik, Angela Esajas, Daan Stoffelsen en Joukje Janssen.

Wij beren
Ondertitel: Eindelijk ons echte verhaal
Auteur: Lotte Stegeman
Illustrator: Marieke ten Berge
Uitgeverij: Luitingh-Sijthoff
Genre: Kinderboeken / natuur / biologie
ISBN: 9789021052601
Prijs: € 24,99

Muntweg

Zelf miste Bittenbinder in zijn jeugd de inspirerende natuurboeken een beetje. 'Als ik in mijn jeugd naar de bibliotheek ging – het filiaal op de Muntweg in Nijmegen – ging ik altijd als eerste naar de afdeling voor volwassenen. En dan natuurlijk de boeken over reptielen, vissen, aquaria. Van die technische boeken, dat vond ik heel cool. Als we op vakantie gingen nam ik ook het liefst vogelgidsen, insectenboeken en dat soort dingen mee. Heel saaie boeken eigenlijk.'
Daar heeft hij nog steeds profijt van. 'Ik kom net terug van een week in Roemenië, waar ik met een vriend vogels ging kijken. Alle kennis die ik heb over vogelgeluiden, hoe ze eruitzien, waar ze leven, hoe je ze kunt herkennen, komt uit de gidsen die ik twintig, vijfentwintig jaar geleden heb verslonden. In een studie biologie leer je dat niet. Daar gaat het vooral over de grote concepten: de evolutie, hoe het lichaam werkt, wat cellen doen, dat soort zaken.'
Anders dan je als argeloze leek zou denken moet een bioloog die soorten wil kunnen herkennen, daar specifieke cursussen naast zijn studie voor volgen – over vogels, insecten, wat dan ook. 'Die cursussen waren best wel niche. Maar een klein groepje deed dat. Zelfs over slangen en andere giftige dieren en hoe gif werkt, heb ik het grootste deel geleerd door zelfstudie. Of ik leerde erover tijdens mijn promotietraject. In ieder geval niet op de universiteit zelf.'

Aquarium

Goede natuurboeken voor kinderen en jongeren die degelijke kennis combineerden met een aantrekkelijk verhaal en mooie vormgeving, waren er niet of nauwelijks. En het was niet dat Bittenbinder er niet naar heeft gezocht. Want dankzij zijn moeder, zelf een fanatieke lezer die hele stapels leende, kwam hij elke twee, drie weken in filiaal-Muntweg. 'Toen ik ouder werd, ging ik ook naar de grote bieb. Daar hadden ze een schitterend aquarium, dat móést ik elke keer zien.'
Fijne plekken vond hij deze bibliotheken. 'Ik heb er goede herinneringen aan. Al waren we er altijd maar kort. We haalden boeken en gingen weer naar huis. Er was toen ook geen reden om langer te blijven. Dat deed ik pas toen ik studeerde: in de universiteitsbibliotheek. Het werkte heel stimulerend om daar in alle rust te kunnen focussen met allemaal mensen om je heen die hetzelfde doel hebben. Toen was ik al geen lid meer van de openbare bibliotheek.'
Van zijn moeder moest hij ook "gewone" leesboeken meenemen. 'Zeker op vakantie moest ik niet alleen droge gidsen tot me nemen, maar ook fictie. Dat vond zij belangrijk. Waarom weet ik eigenlijk niet, en ik kan het haarook niet meer vragen, want ze is er niet meer. De combinatie van informatieve én verhalende natuurboeken zou perfect zijn geweest. Maar het werden Carry Slee, *Kippenvel*, *Hoe overleef ik* – de populaire reeksen van toen, die ik óók met plezier las.'

De Groene Griffel

De Gouden Griffel voor beste kinderboek van het jaar bestaat sinds 1971. De jury reikt eerst maximaal twaalf Zilveren Griffels uit in zes verschillende categorieën: van uitgaven voor kinderen tot 6 jaar tot informatieve uitgaven en poëzie. Daaruit wordt voorafgaand aan de Kinderboekenweek begin oktober één winnaar gekozen. Ook de Gouden Penseel voor beste kinderboekillustraties wordt al sinds 1973 op deze getrapte manier uitgereikt.
Voor het eerst voegt de CPNB nu een aparte Griffel toe voor een specifieke categorie boeken: De Groene Griffel voor het beste kinderboek over de natuur. De organisatie is daarvoor een samenwerking aangegaan met het Wereld Natuur Fonds (WWF-NL) die daarmee ook partner is geworden van de Kinderboekenweek. In de jury van de prijs, die de winnaar 5.000 euro oplevert (de helft van een Gouden Griffel), zitten dan ook Chief Operations Officer Joukje Janssen van WWF-NL en twee WWF-ambassadeurs: Merel Westrik en Mátyás Bittenbinder.

'Een heel mooie taak', vindt Bittenbinder. 'Omdat de natuur onder druk staat, zijn er veel ambassadeurs die – pro bono – laten zien wat voor belangrijk werk het WNF doet om die te beschermen en te verbeteren. Ieder jaar bespreek ik met het WNF wat hun doelen van dat jaar zijn en wat mijn mogelijkheden zijn om daaraan bij te dragen. Soms is dat naar talkshows gaan om een rapport over de staat van de natuur toe te lichten, soms zoiets als het voorzitterschap van de Griffeljury.'
De andere juryleden zijn schooldirecteur Angela Esajas en boekverkoper Daan Stoffelsen.

Beetje gevaarlijk

Inmiddels heeft Bittenbinder ook zelf twee boeken gemaakt die het 'leren en fantaseren' combineren: *Gif in het dierenrijk* (2022) en *Gevaar in het plantenrijk* (2023). Al is dat eigenlijk een beetje bij toeval ontstaan, legt hij uit. Zelfde wilde hij vooral een boek over gif maken. 'Nu is dat mijn allergrootste fascinatie, maar ook vroeger vond ik dat al heel spannend. Alleen heb ik daar nooit een boek over kunnen vinden, zelfs niet voor volwassenen. Nu niet, toen niet.'
Dus besloot hij het – tijdens corona – zelf te schrijven. 'Kinderen houden van spannende boeken. Boeken die een beetje gevaarlijk zijn, waar ze bij kunnen griezelen. Kinderen moesten zoiets wel leuk vinden. Ik vroeg toen aan een vriend van mij hoe ik dat kon aanpakken: Barend Last, zelf kinderboekenschrijver. Hij kwam met het idee om een verhalende laag toe te voegen. Hij heeft ook voor ieder hoofdstuk een mooi verhaal geschreven.'
Het succes smaakte al snel naar meer. '*Gif in het dierenrijk* stond in de top 3 van de Kinderjuryprijs – echt een grote eer – en is nu aan zijn derde druk toe. Daarom hebben we daarna een vergelijkbaar kinderboek gemaakt over planten. Vorig jaar heb ik een wandelboek gemaakt voor volwassenen [waarin hij door het favoriete natuurgebied loopt van onbekende Nederlanders, zoals zijn vader, én bekende Nederlanders, md.]. En nu ben ik weer in gesprek over een kinderboek.'

Superenthousiast

Dus maakt hij volgend jaar zelf kans op een Groene Griffel? Dát denkt hij niet – simpelweg omdat zijn nieuwe titel dan dit kalenderjaar moet verschijnen. 'En dat wordt te kort dag. Het wordt een boek over een van mijn reizen: naar Madagaskar, maar ik kan er nu niet te veel over vertellen. Ik ben in gesprek met iemand die gaat meeschrijven en het ook gaat illustreren. Samen moeten we de goede vorm nog bedenken die kinderen het gevoel geeft mee te reizen.'
Maar wie weet: ooit. 'De kinderboekenwereld is in ieder geval heel leuk. Ik ben ook vaak naar het Kinderboekenbal geweest en heb daar veel schrijvers en illustratoren gesproken. Het zijn allemaal superenthousiaste mensen die op een heel inspirerende manier bezig zijn met de beleveniswereld van kinderen. Daarom kon ik me ook niet bedwingen toen een uitgeverij me vroeg een nieuw boek te maken. En zolang het samengaat met mijn wetenschappelijk werk, maak ik er graag tijd voor.'

Vrouwen werken aan taalvaardigheid dichtbij huis

“Ladies only” op maandagmorgen in Maastricht

‘Bibliotheek Maastricht had al twee Nederlandse taalgroepen,’ vertelt Nathalie Tillie, senior consulent Basisvaardigheden. ‘Namelijk in de locaties Centre Céramique en Malpertuis. Dit zijn gemengde groepen, dus toegankelijk voor mannen en vrouwen. Sinds april is er een derde taalgroep van start gegaan, exclusief voor vrouwen die om reden van religie of cultuur niet mogen of willen deelnemen aan zo’n gemengde groep.’ Ook al is groep drie nog maar nét gestart, Nathalie wil graag al iets vertellen over de weg daarnaartoe en de verdere toekomstplannen op taalgebied.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO: JEAN-PIERRE GEUSSENS / FOCUSS22

Die taal past ons allemaal

Als je in een land gaat wonen dat nog onbekend voor je is, hoe voel je je daar dan het snelste thuis?
Het begint allemaal bij taal! Een tegenwoordig veel gebezigde uitspraak die Nathalie Tillie volledig onderschrijft. ‘Taal is de basis voor sociale contacten. En die vormen vaak weer een voorwaarde voor het ontmoeten van medebewoners, generatiegenoten of van wie dan ook met wie je je verbonden voelt. Het is bewezen dat het opbouwen van een onderlinge band belangrijk is voor iemands welzijn en gezondheid. Samen ben je over het algemeen gelukkiger dan geïsoleerd.’
In die context is Nathalie dan ook tevreden met de maatschappelijke opdracht die de bibliotheek heeft gekregen om mensen te helpen de Nederlandse taal te leren of de al bestaande kennis hiervan te verbeteren. ‘Onze twee taalcafés voor belangstellende vrouwen en mannen in de bibliotheeklocaties Centre Céramique en Malpertuis zijn daarvan praktische en succesvolle voorbeelden.’
Maar… niet iedereen voelt zich daar volledig thuis. Dus moest er nog een variant komen. Precies in de periode dat Nathalie daarover liep te denken, kreeg ze een uitnodiging vanuit het Elisabeth Strouven Fonds* om deel te nemen aan een rondetafelgesprek over thema’s die het beste samen te vatten zijn als DIG (Diversiteit, Inclusie en Gelijkwaardigheid) met als doel het creëren van een samenleving waarin iedereen zich thuis voelt en gelijke kansen krijgt, ongeacht achtergrond.

Exclusief maakt inclusief

Nathalies aandacht was meteen getrokken, want dit leek de perfecte gelegenheid om het probleem van ontoegankelijkheid van de taalles voor vrouwen die niet samen met mannen in een groep kunnen/mogen/willen meedoen op te lossen.
‘Het was fantastisch hoeveel verschillende mensen aanwezig waren bij die rondetafelontmoeting. Vanuit het onderwijs, ZZP-ers met verschillende achtergronden, initiatiefnemers voor een interculturreel naaiatelier, beleidsmakers en uitvoerders op het gebied van welzijn en gezondheid,’ somt ze op. ‘Een inspirerende manier om samen te brainstormen.’ En een stimulans voor het starten van een derde taalgroep vanuit Bibliotheek Maastricht, nu exclusief voor vrouwen. Nathalie: ‘Juist om hun inclusiviteit te garanderen.’

Die taal spreken we allemaal

Het door Nathalie gelanceerde idee bleek niet tegen dovemansoren. ‘Het Elisabeth Strouven Fonds was al van plan het grote, ronde gebouw “De Rink” in de Maastrichtse wijk Caberg te kopen,’ vertelt ze. ‘Deze locatie werd vroeger gebruikt voor gespecialiseerde kinderopvang, maar stond al een tijdje leeg.’
Inmiddels biedt het plaats aan een grote variatie aan sociaal-maatschappelijke initiatieven en activiteiten en er zijn regelmatig optredens en workshops. Ook die geplande derde Nederlandse taalgroep, speciaal voor vrouwen, is hier inmiddels in april 2026 van start gegaan. Elke maandagmorgen van 10.00 tot 11.30 zijn zij welkom. ‘Het is een mooie gelegenheid voor de vrouwen uit de buurt om elkaar in een relaxte sfeer, met een kopje koffie of thee erbij, te ontmoeten. Sociale contacten zijn voor iedereen belangrijk en “De Rink” biedt geborgenheid en veiligheid, vooral ook vanwege de ligging in de wijk waarin zij wonen.’
Alle nieuwe vrijwilligers hebben een training van vier dagdelen gekregen bij het ROC Vista College. Bij die basistraining taalvrijwilligers – in samenwerking met Stichting Lezen en Schrijven- werken zij aan hun coachende en didactische vaardigheden en iedere keer staat er een specifiek thema centraal. Nathalie vindt zo’n goede voorbereiding belangrijk. ‘Hiermee geven we onze taalvrijwilligers een steuntje in de rug. Bovendien komen zij jaarlijks zo’n drie keer bijeen om hun ervaringen uit te wisselen. Dat blijkt in de praktijk nuttig, want onze vrijwilligers hebben bijna allemaal een andere (beroeps)achtergrond en mede daardoor soms een andere visie.’

Nathalie Tillie, senior consulent Basisvaardigheden bij Centre Céramique (Bibliotheek Maastricht).

Schuifruimte

'Het aantal deelnemers in De Rink is in de beginperiode nog bescheiden,' vervolgt Nathalie, vol vertrouwen in het groeimodel. 'We hebben nu drie vaste taalvrijwilligers voor deze groep. En een vierde "reserve". Deze laatste diende zich spontaan aan, nadat wij in het voorjaar in de wijk Caberg, huis aan huis, flyers in de brievenbus hadden gegooid om de nieuwe taalgroep onder de aandacht te brengen. Vooral bij mogelijke deelnemers. We kregen de volgende dag al een enthousiaste reactie van iemand die hier graag als vrijwilliger taalles wilde komen geven. Daar zijn we erg blij mee, want deze mevrouw heeft aangegeven ook inzetbaar te zijn bij de twee andere taalgroepen, bijvoorbeeld in periodes van ziekte of vakantie. Die schuifruimte is natuurlijk handig.'

Ook letterlijk is er schuifruimte in "De Rink". De taalgroep heeft de beschikking over een lokaal met een lange tafel voor minstens zestien personen. 'Voorlopig ruim genoeg,' aldus Nathalie. 'Maar zo nodig kunnen we met een deel van de groep ook nog uitwijken naar een ander deel, afgescheiden met een schuifwand. Dit kan bijvoorbeeld handig zijn als we de groep willen indelen op taalniveau.'

Lichaamsdelen en opvoedtips

Het Journaal in makkelijke taal geeft nu nog wat houvast bij de taallessen, maar iedere vrijwilliger krijgt alle vrijheid voor een eigen invulling. 'En soms ontstaan onderwerpen spontaan,' weet Nathalie uit de praktijk. 'Vorige week was er in een van de groepen iemand die goed kon tekenen. Zij schetste een mensfiguur op het bord en dat was aanleiding voor het samen met de hele groep benoemen van alle lichaamsdelen in het Nederlands.'

Toekomstplannen zijn er ook, zoals het starten van een taalgroep voor ouders van jonge kinderen in samenwerking met welzijnsorganisatie Trajekt in Maastricht. 'Een behoefte die ontstaan is vanuit de Gezinsaanpak Taal waar we als bibliotheek kartrekker van zijn.' Het doel van deze gezinsaanpak is de cyclus van laaggeletterdheid doorbreken. Deze nieuwe taalgroep gaat van start in een zogeheten speelpan waar ouders/opvoeders met hun kinderen samen kunnen spelen, andere ouders en kinderen kunnen ontmoeten en desgewenst tips en adviezen krijgen over de opvoeding.

Leren door noteren

Verder is Bibliotheek Maastricht een van de initiatiefnemers voor de oprichting van een Taalhuis.

'Dat doen we in samenwerking met welzijnsorganisaties en de gemeente,' vertelt Nathalie die regisseur van de stuurgroep is. 'We schrijven momenteel een meerjarenbeleidsplan en het is de bedoeling op termijn een Taalhuiscoördinator aan te trekken. Tegen die tijd willen we ook het aantal taalleerders helderder in beeld brengen. Nu registreren we louter het aantal taalbezoeken per jaar, dat zijn er zo'n 2000. Hierin zitten dubbeltellingen, want we noteren de opkomst nu nog per week. In de nabije toekomst wordt dit een individuele monitoring, zodat we ook de persoonlijke ontwikkelingen kunnen volgen. En zo kunnen we ook beter inventariseren of onze taalgroepen aan de verwachtingen en wensen voldoen.'

Naschrift redactie

*Elisabeth Strouven is een fonds dat positieve initiatieven in Maastricht en omgeving (financieel) ondersteunt. Het fonds denkt mee, schakelt zo nodig het netwerk in en biedt financiële steun als er écht sprake is van het maken van een betekenisvol verschil. Dit betekent dat vernieuwende ideeën en betekenisvolle projecten door kunnen gaan. Het fonds is genoemd naar Elisabeth Strouven (Maastricht, 24 januari 1600 - 23 oktober 1661), een eigenzinnige, ondernemende en krachtige vrouw die velen hulp verschafte. Zij stichtte ook het klooster Calvariënberg. elisabethstrouvenfonds.nl

Irmgard Reijntjes neemt na 45 jaar afscheid van de sector

‘Ik ben het meest in mijn element als ik mensen kan faciliteren’

Na een carrière van 45 jaar, waarvan de laatste twaalf jaar als directeur-bestuurder van Bibliotheekservice Passend Lezen, neemt Irmgard Reijntjes op 1 augustus afscheid van het bibliotheekveld. Hoe kijkt de oude rot in het vak, die onder meer directeur-bestuurder van Bibliotheek aan den IJssel was, terug op haar leven in dienst van de publieke zaak? En wat zijn de plannen na haar pensionering?

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

‘Na de middelbare school wist ik niet zo goed wat ik wilde worden,’ blikt Irmgard Reijntjes terug op haar studiekeuze in 1978. ‘Aanvankelijk dacht ik: dan word ik maar beroepskeuzeadviseur, maar er waren zoveel kandidaten dat ik uitgeloot werd. Ik hield van lezen, mijn moeder werkte in de bibliotheek, daarom besefte ik: een functie in de bieb vind ik eigenlijk ook wel leuk. Om die reden heb ik me ingeschreven voor de Bibliotheekacademie in Tilburg, en van die beslissing heb ik nooit spijt gehad.’
‘In het begin van mijn carrière heb ik veel op de werkvloer gestaan. Het geven van inlichtingen, het adviseren van mensen, dat vond ik bijzonder leuk om te doen, maar toen ik een filiaalhoofd mocht vervangen, begon ik het leidinggeven ook erg te waarderen. Als manager kun je zaken faciliteren voor de medewerkers, dat is wat me aanspreekt. Gaandeweg kreeg ik ook een voorliefde voor cijfertjes. Heerlijk met begrotingen bezig zijn, de middelen die je ontvangt binnen de lijntjes zo creatief mogelijk besteden. Om op dat vlak beter beslagen ten ijs te komen, heb ik twintig jaar geleden mijn MBA gehaald, en dat heeft me veel gegeven. Vooral omdat de kennis die ik tijdens deze studie opdeed, mij leerde mijn eigen vak in een breder perspectief te zien.’

Andere dynamiek

‘In de jaren dat ik werkte voor Bibliotheek aan den IJssel (2004-2015) vond er een veranderslag in de organisatie plaats. We kregen, met name in Capelle aan den IJssel, veel bezuinigingen voor de kiezen. Met hulp van buitenaf ben ik daarmee aan de slag gegaan, waarbij ik met plezier terugdenk aan de veranderbereidheid van de medewerkers. Toen de politiek de duimschroeven maar bleef aandraaien, kwam in 2015 de vacature bij Passend Lezen voorbij. Ik had wel oren naar iets anders. Na elf jaar was ik toe aan een andere dynamiek. Bovendien is het goed voor een organisatie als er na een jaar of tien een ander persoon aantreedt. Een nieuwe blik, frisse ideeën.’
‘Bij de Stichting Aangepast Lezen (nu Bibliotheekservice Passend Lezen) was ik de vijfde directeur in zeven jaar tijd. Dat doet iets met een organisatie. Niet dat ik terughoudendheid bij de medewerkers ervoer, men trad mij vol vertrouwen tegemoet. Die snelle wisseling van de wacht aan de top had met name te maken

Foto: Passend Lezen

Roxane van Acker nieuwe directeur Passend Lezen

Op 10 augustus treedt Roxane van Acker aan als directeur-bestuurder van Bibliotheekservice Passend Lezen. De afgelopen elf jaar gaf ze leiding aan de Bibliotheek Zuid-Kennemerland. Met welk gevoel vertrekt ze uit Haarlem en hoe luidt haar missie op de nieuwe werkplek in Den Haag?

'Ik neem met een dubbel gevoel afscheid van de Bibliotheek Zuid-Kennemerland,' zegt Roxane van Acker. 'Nog steeds heb ik erg veel plezier in mijn baan. Ik hoef maar een van onze vestigingen binnen te stappen, of ik word weer getrakteerd op een prachtig verhaal. Van een *community*, een lezer, een bezoeker of een collega. Steeds weer besef ik: dit is waar ik het voor doe. Dat is zo waardevol. Tegelijkertijd is het goed om af en toe te veranderen. Dat zie je ook in mijn loopbaan. Na verloop van tijd overstappen en iets afronden is niet alleen goed voor jezelf maar ook voor de organisaties waarvoor je werkt.'

'Na elf jaar kun je wellicht zeggen: mijn taak zit erop, maar evengoed is er nog van alles te doen. We zijn bezig met een grote verbouwing in Schalkwijk. Als bibliotheek positioneren we ons steeds steviger op het thema democratie. Met het team steken we daar veel energie in. Zo is er altijd wel iets dat speelt. Eigenlijk ben je nooit klaar. Zeker in een organisatie met 130 medewerkers en 200 vrijwilligers die werkt voor vijf gemeenten.'

'Wat me in de vacature bij Bibliotheekservice Passend Lezen direct aansprak, is dat deze organisatie rechtstreeks contact heeft met de doelgroep, met de mensen waarvoor ze werkt. Dat vind ik fantastisch. Ik wil mijn steentje bijdragen aan de verbreding en vernieuwing van de dienstverlening, ook op technologisch gebied. Daarnaast moet er voor de komende jaren een nieuw beleidsplan gemaakt worden, iets waar ik veel ervaring mee heb. Een ander speerpunt is de ketensamenwerking met partijen als Stichting Dedicon, de Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden (CBB) en de Koninklijke Bibliotheek (KB) naar een volgend level tillen. De zichtbaarheid en bekendheid van Passend Lezen vergroten is eveneens iets waar ik met plezier de schouders onder ga zetten, want dat draagt bij aan meer draagvlak en ontwikkeling. In alle bescheidenheid durf ik te zeggen dat dit soort zaken mij op het lijf geschreven is. Samen met het team en de keten gaan we stappen zetten.'

'Passend Lezen beweegt zich in een snel veranderend werkveld. Dat opent kansen om mensen met een (lees)beperking beter mee te kunnen laten doen in de samenleving. Ooit heb ik de overstap gemaakt van profit naar non-profit, omdat ik een bijdrage wilde leveren aan het bieden van kansen voor mensen die minder geluk hebben gehad dan ik. Bij deze specifieke doelgroep kan ik dat op een mooie manier opnieuw concreet maken, zodat deze mensen beter kunnen aanhaken bij de samenleving waarvan ze deel uitmaken.'

'Ik wil niet de indruk wekken bij Passend Lezen alles overhoop te willen gooien, want mijn voorgangster heeft uitstekend werk geleverd, getuige het klanttevredenheidscijfer van 8,5. Aan mij de taak dat prachtige rapportcijfer minimaal overeind te houden. Dat lukt me zeker niet in m'n eentje. Daarvoor heb ik mijn nieuwe collega's, ketenpartners en de ideeën van de gebruikers nodig, en vanzelfsprekend moet ik inhoudelijk natuurlijk nog veel leren.'

Foto: Ewoud Koster

met de positie van de stichting in het werkveld. Er was behoefte aan een herpositionering. Het was zaak dat onze stem beter en duidelijker gehoord werd. We waren een beetje een buitenbeentje in de openbare-bibliotheekwereld. Het heeft best enige tijd geduurd om die steviger positie te verwerven. Uiteindelijk is het gelukt om ons goed te wortelen, maar dat heeft de nodige energie gekost.' (Lachend:) 'En nadat ik zo'n jaar of drie in dienst was van Passend Lezen, kregen de mensen in de organisatie in de gaten: die Irmgard kon, in tegenstelling tot haar vier voorgangers, wel eens een blijvertje zijn.'
'Wat ik mooi vind, is dat Passend Lezen in openbaar-bibliotheekland steeds zichtbaarder is geworden. In de beginjaren zat ik nog in het VOB-bestuur. Daar en op ledenvergaderingen riep ik af en toe: hallo, onze doelgroep is er ook nog. In dat opzicht heeft verder vooral meegespeeld dat we bij Passend Lezen een relatiemanager hebben kunnen aanstellen. Zij trekt het land in, bezoekt bibliotheken, is onze ambassadeur. Met als gevolg dat we nu meer dan honderd bibliotheekorganisaties als lid hebben.'

Blijf lezen

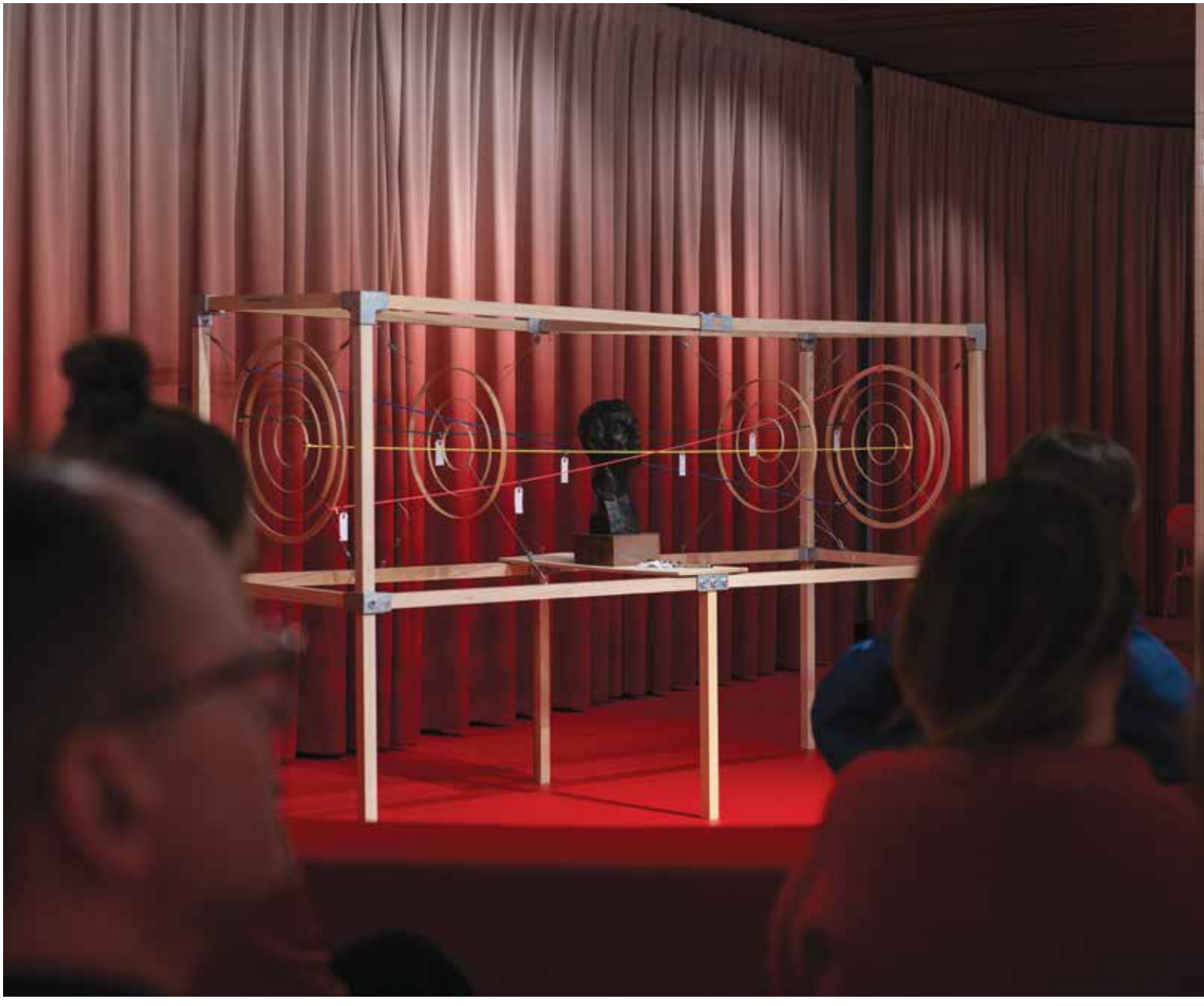
'Dit land telt 158 bibliotheekorganisaties, als ik het goed heb, dus daar zit inderdaad voor ons nog ruimte voor verbetering. Hoe ik verklaar dat niet elke bibliotheek bij ons is aangesloten? Dat zou ik, eerlijk gezegd, niet weten. Wel zou ik tegen een bibliotheek die nog geen lid bij ons is willen zeggen: het is toch doodzonde als iemand stopt met lezen omdat hij de grote-letterboeken niet meer kan lezen, terwijl er een goed alternatief bestaat. Om ons bestaan nader onder de aandacht te brengen hebben we afgelopen november, december en januari een landelijke campagne gedaan. Tv- en radiospotjes met als motto "Blijf lezen". Lezen hoeft niet te stoppen als je ogen het niet meer doen.'
'Ons kantoor is gehuisvest in de Rode Olifant, een bedrijfsverzamelgebouw aan het eind van de A12 in Den Haag. Voordien zaten we in een stadsvilla in Scheveningen, maar in de Rode Olifant hebben we echt de benodigde professionaliseringsslag kunnen maken. Sinds 2016 verloopt het klantcontact via een CRM-systeem. Op ICT-gebied hebben we stappen gezet. Al onze afdelingen zijn gegroeid in bezetting. Toen ik binnenkwam hadden we 19,5 fte, inmiddels zitten we op 31 fte. Uiteraard krijgen we subsidie. Daarnaast vroegen we in het begin een vrijwillige bijdrage aan klanten, maar nu werken we met contributies, aangezien je op die manier meer en zekerder inkomsten verwerft.'
'Begin 2000 was ik directeur van de bibliotheek in Alblasserdam. Omdat ik het leuk vond mijn kennis en kunde breder in te zetten, ging ik in het provinciale bibliotheekbestuur van Zuid-Holland (BZOH) zitten. Later ben ik voorzitter van die club geworden. Weer wat later mocht ik preses zijn van het Netwerk van Directeuren. Ik heb acht jaar in het VOB-bestuur gezeten, maar weet je hoe toenmalig VOB-voorzitter Erik Jurgens bij mij terechtkwam? In 2010 had een raadslid in Capelle aan den IJssel geconstateerd dat het mogelijk was om in de bibliotheek naar porno te kijken. Waarop de gemeenteraad vond dat er op elke computer een filter moest komen. Ik vond dat censuur en nam contact op met de VOB, want in de publiciteit en in de branche trok deze affaire veel aandacht. Uiteindelijk werd er op één computer voor de jeugd een filter aangebracht, dat ervoor zorgde dat je bij het intikken van het woord poes uitsluitend het dier te zien kreeg. Alle commotie had tot gevolg dat Jurgens mij vroeg plaats te nemen in het VOB-bestuur.'
'De internationale bibliotheekvereniging IFLA zag ik lange tijd als een ver-van-mijn-bed-show, totdat ik er zelf kennis mee maakte. Men heeft een sectie Libraries Serving Persons with Print Disabilities (LPD), waarvan ik sinds 2017 lid en later zelfs voorzitter heb mogen zijn. Een van de initiatieven die we in dat gremium ondernamen is het afronden van de *Guidelines for Inclusive Library Services for Persons with Print Disabilities* voor openbare en andere bibliotheken. In het kort: wat kun je als organisatie allemaal doen voor mensen met een leesbeperking. Die *guidelines* zijn in het Nederlands vertaald en komen in augustus of september beschikbaar.'

Fijne doelgroep

'*Partir c'est mourir un peu*, staat er in het persbericht dat Passend Lezen naar aanleiding van mijn pensionering verspreidde. Daarmee bedoelde ik dit: ik heb mijn werk in de openbare bibliotheek altijd heel leuk gevonden, maar de laatste twaalf jaar waren toch wel iets extra's voor mij omdat je bij Passend Lezen zoveel kunt betekenen voor mensen. Ik zal je iets voorlezen wat iemand die lange tijd in ons adviesorgaan zat mij onlangs mailde: "*Als lid van de lezersraad heb ik je ontmoet. Sinds die tijd is onder jouw leiding een stormachtige ontwikkeling van de bibliotheek op gang gekomen. Met behulp van de digitalisering heb je als het ware, als lezer met een visuele beperking, thuis een bibliotheek van meer dan 100.000 gesproken boeken. Even de computer of smartphone pakken en het is geregeld. Met name ben ik erg blij met het grote aantal boeksuggesties, dat voor het inlezen wordt overgenomen. Rest mij nu je alle lof toe te zwaaien en je te danken voor het vele werk dat je voor onze doelgroep, waar ik toe behoor, hebt gedaan.*" Dat is toch fantastisch? Of ik het werk echt ga missen? Zeker. Ik ben het meest in mijn element als ik mensen kan faciliteren en Passend Lezen is een geweldige organisatie om voor te werken. We richten ons op een fijne doelgroep om het verschil voor te maken. Soms horen we van nabestaanden: dankzij jullie kranten en boeken had onze vader of moeder nog contact met de buitenwereld. Dat heeft me altijd geraakt.'
'Ik heb het geluk dat mijn man kort na mij, op 1 december, kan stoppen. Misschien viel het je al op, maar onder mijn mails staat altijd een slogan. Sinds kort is dat: loslaten is mijn nieuwe houvast. Waar ik de komende tijd mijn ziel en zaligheid in ga leggen, is onze grote tuin. Ook heb ik altijd met veel plezier motorgereden. Wellicht pak ik dat weer op. En eind november 2025 is er op driehonderd meter van ons huis in Schiedam een nieuw bibliotheekfiliaal geopend. Bij de medewerkers daar heb ik al aangekaart dat ik bij hen graag vrijwilligerswerk wil doen. Voorlezen, taalmaatje, IDO, zoiets. Wat je zegt: het bloed kruipt waar het niet gaan kan, en met dat loslaten valt het dus wel mee.'

De KB verkent haar toekomst

‘Onze lange historie danken we

Een ‘Toekomstraam’ getoond op een Netwerkmiddag van de KB. Dit is een instrument ontworpen door De Nacht Club dat helpt om ons denken en onze verbeeldingskracht op te rekken.

aan ons aanpassingsvermogen’

Hoe ziet de toekomst eruit? Dat kan alleen de tijd ons leren. Toch probeert de KB zich voor te bereiden op de wereld van 2035 en de rol die de nationale bibliotheek op dat moment in de samenleving kan spelen. Dat doet zij met een uitgebreid traject, waarbij collega’s uit de hele organisatie betrokken zijn.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO: RUBEN VLIJM, KB NATIONALE BIBLIOTHEEK

Frank Bergsma en Elsbeth Kwant, strategisch adviseurs bij de KB, spreken eens per maand buiten de vier muren van het Haagse kantoor af, om samen hun gedachten te laten gaan over wat de toekomst zou kunnen brengen. Vandaag hebben ze afgesproken in filmmuseum EYE in Amsterdam. Het futuristische witte gebouw aan het IJ oogt daarvoor als de perfecte plek.
Minstens net zo passend is deze gelegenheid om in gesprek te gaan over de toekomstgerichte stappen die de KB op dit moment aan het zetten is. ‘Niet iedereen verwacht dat wij ons zo bezighouden met de jaren die voor ons liggen,’ weet Kwant uit gesprekken. ‘Men vindt het bijzonder dat een organisatie met zo’n lange geschiedenis – we werden opgericht in 1798 – zo met de toekomst bezig is. Wat ons betreft is dat eigenlijk heel logisch: we bestaan al zo lang omdat we ons steeds weten aan te passen aan de wereld om ons heen.’
Dat toekomstverkennen doe je niet op een woensdagmiddag tussen het beantwoorden van je mails door: daarvoor moet je tijd en ruimte vrijmaken, weten Bergsma en Kwant uit ervaring. De afgelopen periode richtten zij daarvoor een specifiek proces in, dat collega’s uit de hele organisatie de kans bood mee te denken over wat de KB in 2035 wil zijn.

Verleden en toekomst

Dat beeld valt onmogelijk los te zien van de ontwikkelingen in de maatschappij, maar evenmin van wat partners van de nationale bibliotheek vragen. ‘De KB is een netwerkorganisatie,’ legt Kwant uit. ‘We werken nauw samen met andere partijen, onder meer op het gebied van erfgoed en digitale dienstverlening. Wij sluiten dus bij veel netwerken aan, maar we komen zelden met zijn allen bij elkaar. Daarom besloten we een bijeenkomst te organiseren waarop we elkaar eens allemaal de hand konden schudden.’
Daar gingen de aanwezige organisaties onder begeleiding van de Nachtclub* aan de slag met een toekomstraam: een groot houten frame dat liet zien dat er verschillende verledens zijn die leiden tot verschillende toekomsten. ‘De toekomst is per definitie onkenbaar,’ aldus Bergsma. ‘Je kunt niets met zekerheid berekenen of voorspellen, maar het verkennen van de toekomst geeft wel inzicht, bijvoorbeeld door impactvolle ontwikkelingen te onderzoeken en je als organisatie te verplaatsen in waarschijnlijke en minder waarschijnlijke toekomsten.’
Dat geldt ook voor het verleden: de gebeurtenissen die veel mensen hebben onthouden, kennen we nu als de canon, maar ook daarbuiten is er veel gebeurd. Bergsma: ‘We zijn ons ervan bewust dat de geschiedenis wordt geschreven door dominante stemmen. Wanneer je andere, zachtere stemmen alsnog aandacht geeft, ontstaat meer variatie in het denken over de toekomst.’
Om die variatie te vergroten, vroeg de Nachtclub aan twaalf medewerkers een object uit de geschiedenis van de KB te kiezen dat iets zegt over de organisatie: van een breipatroon uit een vroege *Libelle* tot het KB-rompertje dat je cadeau krijgt als je een kind hebt gekregen. Deze objecten en verhalen van collega’s worden gebruikt om vanuit het verleden een persoonlijk gesprek te voeren over de toekomst van de KB.

Diffuse identiteit

Al die exercities voert de KB niet zomaar uit. Tijdens de vijfjaarlijkse evaluatie van zelfstandige bestuursorganen (zbo’s) werd de nationale bibliotheek door onderzoeksbureau KWINK onder de loep genomen. De conclusie: de KB doet ongelooflijk veel, maar daardoor is het voor de buitenwereld wel vrij diffuus waarmee de organisatie zich precies bezighoudt. Mede in reactie daarop besloot algemeen directeur Wilma van Wezenbeek, sinds twee jaar aan boord van de KB, een toekomstverkenning te laten uitvoeren.
Ter voorbereiding werd een groep strategisch adviseurs, onder wie Kwant en Bergsma, getraind in de Copenhagen Methode,

een manier om de toekomst te verkennen. In een jaar tijd werden vervolgens via deskresearch en onder KB-medewerkers en collega's uit de netwerken van de KB allerhande trends opgehaald – meer dan vierhonderd stuks in totaal. Die werden samengebracht tot 23 hoofdtrends, waarvan betrokkenen in- en extern mochten bepalen hoeveel impact zo'n trend zou maken en hoe onzeker de uitkomst ervan zou zijn.
'Twee staken er met kop en schouders bovenuit,' vertelt Bergsma. 'De druk op de vrije toegang tot informatie en de ontwikkeling van door mensen gemaakte informatie naar door machines geproduceerde content. Die werden geplot op twee assen: mens en machine enerzijds en publiek en privaat anderzijds. Wanneer we enkele tientallen jaren vooruitblikken, bijvoorbeeld naar 2035, zouden we ons dus kunnen bewegen naar een mensgerichte samenleving of juist een door technologie gedreven samenleving, met meer of minder inmenging van commercie en politiek. Allemaal vragen ze om een andere rol voor de KB en de collectie die zij beheert: wordt deze informatie een baken van betrouwbaarheid of juist voer voor anderen die ermee aan de haal kunnen gaan?'

Samen vooruitdenken

De KB is niet de enige die een dergelijke exercitie uitvoert: ook partners zijn hiermee aan de slag. Niet iedereen doet dat met zo'n grote groep collega's, ontdekte Bergsma. 'Daar werd met bewondering naar gekeken: hoe regel je dat? Wij zien er in elk geval de voordelen van: de betrokkenheid onder collega's is nu heel groot. Het was prachtig om te zien hoeveel animo er was om mee te denken over onze toekomst. Ik heb allerlei collega's veel beter leren kennen. Het traject dwong iedereen los te komen van de dagelijkse praktijk, onzekerheid toe te laten en verbeelding te gebruiken.
Het was bijzonder hoe emotioneel sommige collega's tijdens de gesprekken werden, bijvoorbeeld omdat ze bang zijn voor of enthousiast worden over bepaalde toekomstbeelden, vult Kwant aan. 'Door na te denken over de toekomst, leer je het heden beter te begrijpen en vice versa. Hierdoor leren we ook behapbaar te maken wat nu soms nog ongrijpbaar voelt, en een onderscheid te maken tussen dingen die we niet weten en die complex zijn en dingen die we wel weten en gewoon ingewikkeld zijn.'
Bovendien geeft nadenken over de toekomst een gevoel van regie, benadrukt Kwant. 'Vandaag de dag staan we voor grote uitdagingen. Veel van die zaken zijn te groot om in je eentje op te lossen. Daarom is het belangrijk om er samen over na te denken.'
Door deze toekomstverkenning werd ook duidelijk hoe stevig de kern van de KB eigenlijk staat, ontdekte Bergsma. 'Voor ons was dit daardoor niet alleen een toekomstverkenning, maar ook een positionering: waar staan wij als nationale bibliotheek voor en wat willen wij betekenen voor de maatschappij? Deze vraag beantwoorden in de verschillende scenario's heeft ons als organisatie enorm verrijkt.'
In de afronding met het directieteam kreeg iedereen de vraag: wat is voor jou het beschermen waard? Voor sommigen is dat de vrije toegang tot informatie, voor de ander is het bieden van een publieke ruimte om daarover in gesprek te gaan – niet alleen bij de KB, maar ook in de lokale bibliotheek. Bergsma: 'Door er intensief over te praten, kom je erachter dat je vaak hetzelfde bedoelt, ook al leek dat in eerste instantie niet zo. Ook praten we nu met veel meer passie en concreetheid over ons beleidsplan. We voelen nu al welk vuur er loskomt.'

Paraplu uit de kast

De volgende stap is het omzetten van deze toekomstverkenning in een stevig beleidsplan, dat vier jaar moet beslaan. 'Dat is eigenlijk een heel willekeurige periode,' vindt Kwant. 'Je hebt geen idee hoe de wereld er over een paar jaar uitziet. Wel kun je nadenken over wat je graag als organisatie wilt zijn. Wij willen bijvoorbeeld bijdragen aan een goed werkende wetenschap, bijvoorbeeld door te helpen met de grootschalige beschikbaarheid van informatie.'
Dit proces gaf ook inzicht in de verschillende manieren waarop collega's denken, zag Bergsma. 'Voor sommigen is zo'n toekomstverkenning wellicht te ongrijpbaar. Daarom proberen we het zo snel mogelijk tastbaarder en grijpbaarder te maken, in de vorm van concretere documenten en experimenten. Tegelijkertijd beseffen we dat we het proces nog zo strak kunnen structureren, maar dat het uiteindelijk altijd anders loopt. We hebben geleerd dat we onszelf soms tijd moeten gunnen: sommige onderwerpen moeten even marineren.'
Nadenken over de toekomst is nooit klaar. Deze verkenning zal dan ook blijvend worden geüpdatet. 'Juist omdat we al zo lang bestaan, weten we dat we niet voor altijd hoeven te blijven doen wat we altijd al deden. Dankzij die manier van denken lopen we als nationale bibliotheek op sommige punten voor op andere landen, bijvoorbeeld op het gebied van digitale transitie. Als we onze informatie voor de toekomst beschikbaar willen stellen, moeten we vooruit blijven denken. Toekomstige generaties zijn net zo goed een doelgroep voor ons als mensen die nu op deze wereld rondlopen. De opkomst van kunstmatige intelligentie maakt nog eens extra duidelijk hoe broodnodig die manier van denken is.'
Maar let op: het verkennen van de toekomst zal 'm nog niet zomaar veranderen, benadrukt Kwant. 'Wel helpt het om er op tijd over na te denken. Het is heel verleidelijk om op een wenselijk toekomstbeeld te blijven hopen, maar dan ben je niet op alle scenario's voorbereid. Neem de opkomst van AI: we kunnen wel blijven denken dat de menselijke stem op het internet het belangrijkst blijft, maar dat is nu eenmaal geen gegeven. Dat is geen gemakkelijke gedachte, maar het alternatief is dat je onvoorbereid de toekomst in gaat. Door het weerbericht te bekijken kun je niet voorkomen dat het gaat regenen, maar je kunt wel een paraplu uit de kast halen.'

Opmerking redactie

*De Nachtclub is een initiatief van twee onafhankelijke social designers; Marjolein Vermeulen (MV design) en Jaap Warmenhoven (Matching Futures). Zij combineren twee verschillende achtergronden in design en sociale wetenschappen. Meer informatie is te vinden op denachtclub.com

Inzenden voor ‘informatievakprijs’ Victorines kan tot en met 15 september

Jaarlijks looft het Victorine van Schaickfonds | KNVI de Victorines uit. De prijzen zijn bedoeld om publicaties en vernieuwing in het informatievak te stimuleren. Doe mee of draag iemand anders voor uiterlijk op 15 september 2026.

Maak kans op een van onderstaande prijzen als je recent hebt bijgedragen aan innovatie binnen het informatievak in de breedste zin van het woord. Dat kan bijvoorbeeld een artikel, presentatie, website, blog, vlog of andere bijdrage zijn, maar ook een bijzonder of vernieuwend initiatief. Nomineer een collega of stuur je eigen bijdrage in. De nominaties en inzendingen worden beoordeeld door het bestuur van het Victorine van Schaick Fonds. De uitreiking van de prijzen vindt plaats in het najaar.

Victorine van Schaick fonds

Drie Victorines

De jury, gevormd door het bestuur van het Victorine van Schaickfonds | KNVI, reikt drie prijzen uit:

- de Victorine voor de beste publicatie en de Victorine van Schaick Penning (2500 euro);
- de Victorine voor het meest innovatieve initiatief op het vakgebied van de informatieprofessional (2000 euro);
- de Victorine voor de beste scriptie (1500 euro).

Inzendingen en inlichtingen

Inzendingen en nominaties kunnen worden gestuurd aan Seher Hazinedar via het adres victorine@knvi.nl, onder vermelding van de naam van de prijs waarvoor de nominatie geldt. Meer informatie over de Victorine van Schaickprijs vind je op de website van Wikipedia.

Boekenpost is een tweemaandelijks blad voor lezers en leesclubs met gevarieerde artikelen over literatuur, interviews, boekbesprekingen en in ieder nummer een uitgebreid leesclubdossier rond een recent boek van een Nederlandstalige auteur.

Neem *Boekenpost* op in uw collectie,
kijk op www.boekenpost.nl voor meer informatie!

Vergeten jaren 60-roman

Emancipatiestrijd in een jasje van smeuïge pulp

In 1963 verscheen *Mannen die 'anders' zijn* van 'Jan Brandts' bij uitgeverij Orion, destijds berucht om haar erotische sensatieboekjes. Achter dit pseudoniem bleek echter vertaalster Anneke Bakkum schuil te gaan. Zij gebruikte het stempel 'realistische roman' verrassend genoeg als dekmantel voor een serieuze, emancipatoire aanklacht tegen de discriminatie van homoseksuelen. Een ontrafeling van een bijzonder stukje Nederlandse literatuurgeschiedenis.

TEKST: ARNO KUIPERS (COLLECTIESPECIALIST NEDERLANDSE TAAL- EN LETTERKUNDE, KB NATIONALE BIBLIOTHEEK)
FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

'Mensen als wij leiden een triest bestaan. Voortdurend moeten we ons verbergen. We worden niet geduld in de maatschappij. En waarom niet?'

In de roman *Mannen die 'anders' zijn* van Jan Brandts, in 1963 verschenen bij uitgeverij Orion in Amsterdam, wordt het levensverhaal verteld van de jonge twintiger Michel Verbeek, zoon van een katholiek kruideniersechtpaar. Michel is voorbestemd om de Utrechtse grutterszaak van zijn ouders over te nemen. In het begin van de roman woont hij nog bij zijn ouders en van meet af wordt duidelijk dat vooral de relatie met zijn moeder moeizaam is, die hamert namelijk steeds op de noodzaak van trouwen. Menig avondmaal wordt vergald door heftige twisten tussen moeder en zoon: "Schei toch uit, mens, ik wil helemaal niet trouwen", snauwde hij.' Moeder Verbeek smeekt bijna dat Michel snel trouwt met een leuk meisje, dat de kruidenierszaak wordt overgenomen én dat er kleinkindertjes komen. Ze heeft zelfs al een leuke kandidaat-verloofde voor haar zoon op het oog. 'Je kent zo weinig meisjes….'

Anders zijn

Maar Michel valt niet op meisjes. Auteur Jan Brandts schetst in dit boek hoe Michel langzaam tot het besef komt dat hij 'anders' is. Met meisjes van zijn leeftijd heeft hij geen of moeizame betrekkingen, hoezeer zijn omgeving daar ook op aandringt. Hij meent dat hij net als alle jongens een meisje zou moeten vinden, maar hij is bang voor de onvermijdelijke seks. Als hij in een Utrechts studentencafé het meisje Marion ontmoet, komt van het een het ander. Ze valt voor hem, niet in de laatste plaats omdat Michel een buitengewoon knappe jongen is, maar seks met haar is hem onmogelijk. Marion wijt het aan een teveel aan alcohol, een verklaring die hij gretig accepteert, maar er schemert door dat er meer aan de hand is: 'Met iets van schaamte dacht hij terug aan het seksueel samenzijn dat voor haar op zo'n teleurstelling was uitgelopen.'

'Gedwongen' huwelijk

Michel laat zich door zijn moeder gedwee in een huwelijk met het katholieke kennisje Maria dwingen. Boven de kruidenierszaak wordt een echtelijke woning ingericht, maar de seks blijft dramatisch. Toch raakt Maria tot vreugde van moeder Verbeek snel zwanger. Michel wordt echter steeds wanhopiger, het gearrangeerde huwelijk is een gevangenis voor hem. Zijn eerdere 'vriendin' Marion, bij wie hij zijn hart uitstort, helpt Michel tot klaarheid te komen: "Eens zul je dat toch moeten weten, Michel. Het heeft geen zin om je te ontzien. Jij zult met geen enkele vrouw gelukkig kunnen worden…" Michel stribbelt verbouwereerd tegen, 'Hij een homo… dat kon toch niet waar zijn…' Maar Michel beseft dan dat wel het waar

Portret van Anneke Bakkum uit 1964 gemaakt door haar man, de tekenaar, graficus en illustrator Peter Vos (1935-2010).

De titelpagina van Mannen die "anders" zijn. Met de term 'realistisch' werd als aanprijzing voor boeken vooral bedoeld dat het werk draaide om seks en erotiek. Het adjectief was een weinig verhuld codewoord.

is. En hij wil voor die nieuwe waarheid uitkomen bij zijn echtgenote en bij zijn ouders. Maar hij krijgt een koude douche, zijn moeder verstoot hem: "Er uit!" schreeuwde ze plots met overslaande stem. "Hoe durf je hier nog te komen? En zoiets heeft boven een vrouw met een kind… Maak dat je wegkomt." Ze keek hem aan alsof hij een dubbelkoppig monster was.'

Verrassende ontwikkelingen

En dan volgt er een wirwar aan ontwikkelingen: Michel zoekt zijn heil in de onderwereld. Marion rekruteert hem voor narcoticasmokkel tussen België en Nederland, hij wordt gearresteerd, komt na een tijd vrij, maar wordt op straat aangereden door de rijke ondernemer Charles Brummelkamp. Vooral tot diens grote opluchting komt Michel er bovenop en er ontstaat een intense liefdesrelatie tussen de twee, want ook Charles blijkt homoseksueel. Charles regelt voor Michel een baan bij een van zijn ondernemingen in Antwerpen. Maar dan blijkt Charles vanwege zijn homoseksualiteit gechanteerd te worden door een ontslagen werknemer, die wraak wil nemen. Het boek eindigt dramatisch met de dood van Charles, maar ook zijn chanteur komt om het leven.

Oorspronkelijke realistische roman

Door de sneltreinvaart aan dramatische ontwikkelingen en merkwaardig plottwists blijkt wel enigszins met wat voor soort boek de lezer van met *Mannen die 'anders' zijn* te maken heeft: het boek komt uit de sector van de pulp, erotiek, spanning en sensatie. De ondertitel van het boek was daarvoor al een vrij duidelijke indicatie. Die luidt namelijk 'Oorspronkelijke realistische roman'. Dat lijkt een weinigzeggende mededeling, maar met de term 'realistisch' werd van eind negentiende eeuw tot circa 1970 als aanprijzing voor boeken vooral bedoeld dat het werk draaide om seks en erotiek. Het adjectief was een weinig verhuld codewoord. De term 'realisme' kreeg die bijbetekenis door de opkomst van de vooral Franse realisten en naturalisten, met auteurs als Emile Zola, die in hun romans ook de wereld van slaapkamers en bordelen gingen beschrijven. In Nederland gevolgd door onder anderen Lodewijk van Deyssel en Marcellus Emants. In de opkomende pulpsector van de boekenmarkt werd de term 'realisme' daarop als marketingtruc gebruikt, een aanduiding dat de lezer 'pittige' lectuur kon verwachten.

Realistische sensatieboeken

Uitgeverij Orion, die de roman *Mannen die 'anders zijn'* uitbracht, was zo'n uitgeverij die zich richtte op 'realistische' sensatieboeken. Aan het hoofd stond een zekere C.J. Edelman, die ook zelf veel erotische romans schreef. Ook onder het pseudoniem 'Jan Brandts', met titels als *Vrouwen met seks: realistische roman* en *Puberteit: realistische jeugdroman*. Lange tijd werd gedacht dat ook *Mannen die 'anders' zijn* van zijn hand was. Maar in 2014 onthulde schrijfster en vertaalster Anneke Bakkum dat zij de auteur was van dit boek. In een fraai artikel in het literaire tijdschrift *De Utrechtse Boekhouder* vertelde zij dat ze via haar vriend en collega Alan Teister een baantje kreeg bij Uitgeverij Orion, waarvoor hij naast zijn literaire werk sensatieromannetjes schreef onder pseudoniemen als Louis Dusac en Ton van Bremen. Anneke Bakkum ging ook meedoen.

Husselen met pseudoniemen

Onder het pseudoniem 'Lucy van Haeften' schreef zij voor Orion de erotische roman *Dokter, ik haat u!* Maar zij schreef naast Edelman óók onder het pseudoniem Jan Brandts. Zo ging dat in de wereld van de pulp en sensatie: er werd gehusseld met pseudoniemen dat het een aard had. Achter 'Jan Brandts' verscholen zich dus meerdere auteurs. De KB bezat een exemplaar van *Mannen die 'anders' zijn* en Anneke Bakkum wees er in haar artikel fijntjes op dat de auteursvermelding in de KB-catalogus niet klopte. Dat moest dus worden aangepast. En gelukkig kon de KB door de grote aankoop van de collectie van verzamelaar Bert Sliggers in 2018 ook een exemplaar van het boek bemachtigen mét het stofomslag, met daarop twee mannen in een bar, want dat ontbrak bij het eerste exemplaar. Vormgever van dit omslag is een zekere 'Erich' en achter dat pseudoniem steekt weer de bekende illustrator Hans Borrebach.

Sterk emancipatoire inslag

Anneke Bakkum beschreef in de *Utrechtse Boekhouder* dat zij en Teister vooral voor de bijverdiensten bij Orion werkten, maar ze schreef ook: 'Ik hield er een hekel aan onnodige bedscènes en andere bladvulling aan over.' Dat verklaart waarom *Mannen die 'anders' zijn* boven het genre van de 'realistische' sensatieroman uitstijgt: veel minder dan om de seks gaat het in dit boek om de ontwikkeling van hoofdpersonage Michel en bovendien heeft het boek een sterk emancipatoire inslag. De 'realistische' roman van Anneke Bakkum uit 1963 kan gelezen worden als een aanklacht tegen de discriminatie van homoseksuelen in die tijd: 'Wat voor ellende zat er niet aan het homo-zijn vast! Daar zouden duizenden boeken over te schrijven zijn.'

Meer informatie

De website Queer U Stories heeft ook een artikel over dit bijzondere boek gepubliceerd. Te lezen via de verkorte link: tinyurl.com/5n7av7xv

Jan Brandts, *Mannen die 'anders' zijn.* Oorspronkelijke realistische roman. Uitgeverij Orion, Amsterdam, 1963.

Foto: Ton Eijkemans (Bibliotheek Midden-Brabant)

Carin van Berkel-van Kastel, directeur-bestuurder bij de Bibliotheek Midden-Brabant

‘Voor mij komt alles hier samen’

Sinds september 2025 staat Carin van Berkel-van Kastel aan het roer van de Bibliotheek Midden-Brabant. Daar kan ze de waardevolle ervaring die ze opdeed op het gebied van gastvrijheid, leiderschap en het creëren van een waardevolle ervaring perfect toepassen.

TEKST: ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Was je altijd al een lezer?
Ik kom uit een groot, traditioneel Brabants gezin, waarin lezen geen prominente rol speelde. Als oudste van vijf kinderen moest ik vooral meedraaien in het huishouden. Soms smokkelde ik: dan zette ik de stofzuiger aan en ging ik stiekem zitten lezen.
Gelukkig werden in die tijd bibliobussen geïntroduceerd, en die stopte toevallig pal bij ons voor de schooldeur. De boeken die ik daar leende, verbreedden mijn blik op de wereld. Ik herinner me dat ik een boek leende waarin werd verteld over vrouwen die zich sterk ontwikkelden en daardoor een zelfstandige plek in de maatschappij verworven. Dat was voor mij echt een eyeopener: ik werd klaargestoomd voor een traditionele rol, niet voor een leven als onafhankelijke vrouw.
Ik hoop dat kinderen vandaag de dag meer worden aangemoedigd te lezen en makkelijker toegang krijgen tot boeken. Voor mij biedt een boek een venster op de wereld en dat is ongekend waardevol.

Wat voor studiekeuze maakte je?
Tijdens mijn middelbareschooltijd ging ik op zoek naar een opleiding waarin ik leidinggevende vaardigheden zou opdoen, geïnspireerd door het eigen bedrijf van mijn vader. Dat was niet makkelijk: omdat er thuis van mij veel werd gevraagd, kon ik me niet zo goed focussen op mijn schoolvakken als ik graag wilde. Dat resulteerde in een havodiploma, waarmee ik niet direct toegang kreeg tot de universiteit. Daarom schreef ik me in voor de opleiding facilitaire dienstverlening. Dit heb ik later alsnog ingehaald met extra universitaire opleidingen, onder meer op het gebied van marketing en management.

Hoe is je loopbaan verlopen?
Na mijn studie kwam ik als 21-jarige bij een ziekenhuis terecht, als manager frontoffice en facilitaire dienst. Mijn eerste team bestond uit een stuk of twintig mensen, die allemaal mijn vader of moeder hadden kunnen zijn. Ik heb daar ontzettend veel mogen leren over leidinggeven en groepsprocessen. Het was een heel mooie plek om te leren vallen en opstaan.
Tegelijkertijd voelde ik een sterke drive om door te groeien. Dat kon bij Holland Casino, waar ik verschillende managementfuncties bekleedde, met name op het gebied van hospitality en marketing. De laatste tien jaar was ik daar directeur. Vervolgens stapte ik over naar onder andere de Efteling, Attractiepark Toverland en de ANWB, waar ik verschillende directeursfuncties vervulde. Al die functies stonden in het teken van gastvrijheid en beleving: hoe geef ik de gast het gevoel speciaal te zijn?
Toen kwam de coronacrisis. Dat was voor mij een moment van bezinning: waarom doe ik wat ik doe? Ik wil meer maatschappelijke impact maken, ontdekte ik. Tot dat moment was dat met name gericht op de beleving zelf, en dat wilde ik graag uitbreiden. Daarom stapte ik over naar de gemeente Helmond, waar ik onder meer verantwoordelijk was voor cultuur. Dat paste ook goed bij mijn rol als toezichthouder bij verschillende culturele instellingen, waaronder Theater aan de Parade en Kunstloc Brabant. Al snel merkte ik echter dat ik veel verder van de inwoner

af stond dan ik hoopte. Ik besloot dus toch weer om me heen te gaan kijken.

Hoe kwam je bij de bibliotheek terecht?
Tijdens mijn werk bij de gemeente zag ik de ontwikkeling die de Bibliotheek Helmond-Peel in korte tijd had doorgemaakt. Ik was enorm verbaasd over de brede programmering, de inzet op leesbevordering en persoonlijke ontwikkeling in de breedte. Toen ik de vacature voor directeur-bestuurder van de Bibliotheek West-Brabant voorbij zag komen, aarzelde ik geen moment.

Wat was je eerste indruk van de bieb?
Voor mij komt alles hier samen. De bibliotheek draagt de waarden uit waar ik zelf ook achter sta: ik vind het prachtig als er verbinding tussen mensen ontstaat, bijvoorbeeld omdat ze samen iets maken. Het maakt niet uit wie je bent, iedereen doet ertoe. Ook kan ik hier de vaardigheden inzetten die ik tijdens mijn carrière tot nu toe heb opgedaan, onder meer op het gebied van gastvrijheid. In de programmering die we neerzetten, zie ik daarnaast raakvlakken met mijn achtergrond in de entertainmentindustrie, zij het hier met een stuk meer verdieping. Verder werken we veelvuldig samen met gemeenten, die ik ook vanbinnen ken. Dat past ook goed bij mijn visie: voor mij staat de verankering van de bibliotheek in de samenleving centraal.

Wat is je indruk van de bibliotheeksector in de breedte?
Ik vind het heel prettig dat ik dit samen met Herman Horst als mededirecteur kan doen: zo'n ervaren kracht naast je mogen hebben is heel waardevol. Er zit sowieso heel veel kennis in de branche. We zijn ontzettend stevig georganiseerd, zowel landelijk als provinciaal. Er leeft een heel duidelijke wil om elkaar te ondersteunen en versterken. Ook houden we de blik op de toekomst: we gaan niet voor het snelle succes, maar voor langdurige verankering. Tot slot word ik bijzonder warm welkom geheten, met veel goede gesprekken met oog voor de inhoud. Ik ben dankbaar dat mijn voorgangers die cultuur hebben opgebouwd, en hoop dat ik daar op mijn beurt ook weer een bijdrage aan mag leveren.

Is werken bij de bibliotheek anders dan in andere sectoren? Wat is het verschil?
Bibliotheken zijn geen concurrenten van elkaar: we hoeven niet te wedijveren om een grotere punt van de taart, op financieel gebied noch richting de klant. Daardoor zijn we toch een beetje allemaal elkaars collega's, en dat geeft een heel prettige dynamiek.
Waar ik tijdens mijn werk in de entertainmentindustrie vooral bezig was met een mooie ervaring in het moment, zie ik dat bezoekers aan onze programma's in de bibliotheek blijvend veranderen: ze gaan met een ervaring naar huis die beklijft. Die impact vind ik heel waardevol.
In alle sectoren waarin ik heb rondgelopen, heb ik gezien hoe belangrijk taal is. De taal die in een commerciële of politiek-bestuurlijke organisatie wordt gebruikt, verschilt significant van die in de bibliotheek. We formuleren in onze branche heel zorgvuldig: woorden doen ertoe. In andere branches is soms minder ruimte voor nuance, en wil je vooral direct overbrengen wat je bedoelt. Ik houd ervan om me dit nieuwe vocabulaire eigen te maken, want taal doet ertoe.

Wat zijn je ambities binnen het directeurschap?
Net als iedere directeur streef ik naar een stevige organisatie. Dat vraagt om een sterke relatie met de gemeente, het onderwijs en andere samenwerkingspartners, inclusief gezamenlijk beleid. Daarnaast wil ik de positionering van de bibliotheek nog verder verhelderen: voor veel mensen is er nog zo'n beperkt beeld van wat we doen. Verder vind ik dat we soms nog te veel denken vanuit ons eigen perspectief, terwijl wij niet altijd kunnen bepalen wat goed is voor de samenleving. Dat mogen we nog vaker expliciet uitvragen.

Hoe zou je je leiderschapsstijl typeren?
Ik geloof heel erg in 'zo binnen, zo buiten': je kunt naar buiten toe alleen waarmaken wat je achter de schermen bent. Mensen noemen mij mens- én resultaatgericht: ik heb oog voor de ander, maar geloof tegelijkertijd in een stevige positionering, zodat je weet waarop je verder moet bouwen. Ik heb het geluk dat ik in een fantastische organisatie terecht ben gekomen, met geweldige collega's. Ik vind het een eer dat ik daarop mag voortbouwen.

Op welke prestatie ben je trots?
Ik ben trots op zaken die bijna niet mogelijk leken, maar die we door vereende krachten toch voor elkaar hebben gekregen. Ik vind het bijvoorbeeld heel mooi dat we het nieuwe Huis voor de Stad van de gemeente Helmond hebben weten te realiseren. Ook kijk ik met veel trots terug op het Halloween-evenement in attractiepark Toverland, waar in enkele dagen honderdduizend mensen op afkwamen. Bij de ANWB hebben we mooie stappen gezet in het aanbieden van vrijetijdsaanbod voor leden, gebaseerd op een gezamenlijke visie. Maar het allermooist vind ik het als ik iemand tegenkom die vertelt: 'Weet je nog dat je dat toen tegen me hebt gezegd of voor me hebt gedaan? Dat heeft veel voor me betekend.' Als ik maar mag bijdragen aan de ontwikkeling van mensen, ben ik gelukkig.

Heb je hobby's?
Daar is minder ruimte voor dan ik zou willen, door het werk én mijn grote familie, maar je maakt mij ontzettend blij met culturele activiteiten – van theatervoorstellingen tot films. Verder houd ik van wandelen: van de Kilimanjaro en de Himalaya tot de heuvels in Zuid-Limburg. En natuurlijk geniet ik van lekker eten en drinken.

Wat is je lievelingsboek of -film?
Sinds ik bij de bibliotheek werk, ben ik weer volop aan het lezen. Je maakt mij blij met goede historische romans: ik leer graag over een andere tijd en hoe men zich daar als mens doorheen bewoog. Onlangs las ik bijvoorbeeld *De fabriek van klootzakken* van Chris Kraus, over de Tweede Wereldoorlog. Verder kreeg ik *Welkom in de Hyunam-dong boekwinkel* van Bo-Reum Hwang cadeau bij mijn afscheid van de gemeente. Dat verhaal staat

symbool voor alles wat de bibliotheek voor mij ook is: vol met informatie en gastvrijheid. Verder legt mijn partner op dit moment de laatste hand aan zijn tweede true crime-boek, en die lees ik natuurlijk ook heel graag.
Op filmgebied ga ik graag naar arthouse. Mijn favoriete film is *La vita è bella*, die zich ook afspeelt tijdens de Tweede Wereldoorlog. Onlangs zag ik *Neurenberg* en *Alles voor de meisjes*, dat vond ik ook heel goede films.

Wat is je favoriete vakantiebestemming?
In mijn ideale vakantie komen verschillende dingen samen: van stoer wandelen tot culturele uitjes, bijvoorbeeld naar musea. En natuurlijk moet er lekker gegeten en gedronken worden, en mogen we af en toe een dagje luieren. Van Toscane tot Peru: als die ingrediënten maar aanwezig zijn, ben ik tevreden.

Wat weten maar weinig mensen over jou?
Ik had ook heel graag actrice willen worden. Dat is mede ingegeven door mijn moeder, die me als klein meisje al meenam naar het openluchttheater bij ons in de buurt. Als kind was ik lid van een jeugdtoneelvereniging, waarna ik tot mijn 35ste in verschillende amateurgezelschappen heb gezeten. Nog steeds houd ik enorm van podiumkunsten: als ik in de zaal zit, voel ik meteen weer hoe het is om op de planken te staan.

Foto: Johan van Kastel

Carin tijdens een vakantie in Noorwegen, staand op het uitkijkpunt van de rotsformatie *Preikestolen* met in de diepte, het spectaculaire *Lysefjord*.

Hoe maken we mensen digitaal actief, vaardig en weerbaar?

Landelijke Programma Digitaal Burgerschap versterkt rol van bibliotheken

Digitaal burgerschap wordt steeds belangrijker. Steeds meer bibliotheken bieden hier dan ook programmering op aan. Een aantal bibliotheken meet ook welke impact deze programmering heeft op bezoekers. Deze blijken vaardiger en weerbaarder te zijn geworden.

TEKST: ANNE-KATELIJNE ROTTEVEEL, IMPACTONDERZOEKER BIJ DE KB NATIONALE BIBLIOTHEEK

FOTO: SHUTTERSTOCK

Wat is digitaal burgerschap?

Digitaal burgerschap betekent dat mensen actief, vaardig en weerbaar zijn in de online informatiesamenleving. Bibliotheken zijn door hun rol in het informatielandschap én als laagdrempelige plek bij uitstek geschikt om burgers te helpen mee te doen en bij te dragen aan de digitale samenleving. Het landelijke programma Digitaal burgerschap ondersteunt bibliotheken bij het verstevigen en uitbreiden van hun rol. Dit gebeurt door inzet op vijf gebieden: netwerk & beleid, expertise, programmering, onderzoek en communicatie. Bijvoorbeeld door ondersteuning bij het vinden van draagvlak of inspiratie voor programmering.

Wat gebeurt er op het gebied van digitaal burgerschap in bibliotheken?

Uit het meest recente onderzoek naar dienstverlening voor volwassenen blijkt dat in 2024 negen op de tien bibliotheekorganisaties aanbod/programmering hadden rondom digitaal burgerschap (in 2023 was dit nog maar 71%). En liefst 98% had in schooljaar 2024-2025 aanbod rondom mediaopvoeding, digitale geletterdheid en digitaal burgerschap voor jeugd. Er is ook steeds meer aandacht voor deskundigheidsbevordering op het gebied van digitaal burgerschap. In 2025 werden vanuit het programma Digitaal burgerschap 62 trainingen verzorgd die in totaal door ruim 1.200 bibliotheekmedewerkers werden gevolgd. Meer dan de helft van de bibliotheekorganisaties besteedde in 2024 dan ook meer aandacht aan het thema dan in 2023. Het gaat dan bijvoorbeeld om meer draagvlak bij zowel management als medewerkers, en verankering in programmering en beleid.

Impactonderzoek

Binnen het programma Digitaal burgerschap wordt impactgericht gewerkt. Bij de start is een Theory of Change (ToC) gemaakt met allerlei betrokkenen. Een ToC is een visuele uitwerking van de veranderingen die je verwacht dat het programma of de dienst teweeg gaan brengen. De uiteindelijke effecten die het programma bij bezoekers wil bereiken zijn gegroepeerd in drie effectketens: vaardigheden, weerbaarheid en actief burgerschap. Om te zien of de verwachte effecten en veranderingen uit de ToC ook behaald worden, zijn er verschillende onderzoeken uitgevoerd. Een uitgebreid overzicht van deze onderzoeksresultaten lees je in het Rapport Digitaal Burgerschap Impact 2025 (op te vragen). Bibliotheken die meedoen aan de programmeringsregeling van het programma Digitaal burgerschap meten zelf of hun activiteiten impact maken op bezoekers. Zij bepalen zelf, in samenspraak met een onderzoeker van de KB, op welke manier zij deze impact meten. Bijvoorbeeld door middel van een talkbackboard, dat kosteloos wordt aangeboden vanuit het programma. Op dit bord schrijf je stellingen die het gewenste effect omschrijven (bijvoorbeeld: na het bezoeken van deze activiteit weet ik beter wat AI is). Bezoekers van de activiteit stemmen vervolgens met gekleurde magneten of ze het eens of oneens zijn met de stelling. Naast deze methode worden er bijvoorbeeld vragenlijsten, korte interviews of observaties ingezet om de impact te meten. In de volgende alinea's worden de resultaten op de verschillende effectketens beschreven die voortkomen uit de impact-onderzoeken.

Vaardigheden

Bibliotheken die deelnemen aan het programma Digitaal burgerschap programmeren veel activiteiten gericht op vaardigheden, met name cursussen/workshops. Bijvoorbeeld workshops zoals 'de basis van ChatGPT en generatieve AI' of een les digitale balans. Uit de impactmetingen blijkt dat deelnemers na deelname beter begrijpen hoe AI en nieuwe technologieën werken. Ook begrijpen ze beter hoe algoritmes werken, wat deepfakes zijn en wat een hacker precies doet. Ze zijn beter op de hoogte van wat AI precies inhoudt en welke mogelijkheden het met zich meebrengt: 'Het is echt niet ingewikkeld en ook voor leuke dingen inzetbaar'. Deelnemers geven ook aan dat door deelname aan de activiteit voorheen "enge" en ingewikkelde termen duidelijker zijn geworden: 'fijn om te weten wat het toekomstperspectief is, wat er allemaal kan. Het voelt na vandaag meer dichtbij, iets dat we zelf kunnen.' Ook uit de resultaten van de impactmeting Activiteiten in de Bibliotheekmonitor die sommige bibliotheken hebben ingezet, blijkt dat deelnemers aangeven meer kennis of inzichten te hebben opgedaan, nieuwe vaardigheden hebben ontwikkeld en naar huis gingen met nieuwe inspiratie of ideeën. Ruim twee derde wil daarnaast meer leren over het onderwerp van de activiteit.

Bibliotheken organiseren veel activiteiten waarbij deelnemers geleerd wordt kritisch om te gaan met informatie (zoals fake news), informatie beoordelen op betrouwbaarheid en zelfstandige keuzes maken op basis van kennis en inzicht.

Weerbaarheid

Daarnaast hebben bibliotheken veel activiteiten georganiseerd gericht op weerbaarheid. Het gaat dan bijvoorbeeld om veilig omgaan met nieuwe toepassingen van AI, een workshop digitale veiligheid of een workshop digitale beïnvloeding. De gewenste effecten van deze activiteiten zijn bijvoorbeeld: kritisch leren omgaan met informatie (zoals fake news), informatie beoordelen op betrouwbaarheid en zelfstandige keuzes maken op basis van kennis en inzicht. Uit de impactmetingen blijkt dat deze effecten in veel gevallen worden behaald. Deelnemers zijn zich bewuster van hoe vaak ze online zijn, van de gevaren van AI en social media, en van hun eigen handelingen en keuzes online. Ook blijkt dat deelnemers beter op de hoogte zijn van welke risico's en nadelen er bijvoorbeeld zitten aan AI. Ook geven deelnemers aan bijvoorbeeld zich bewust te zijn van de digitale sporen die zij achterlaten of van de invloed van algoritmes. Daarnaast zijn de deelnemers bij activiteiten waar dit van toepassing is ook kritischer op nieuwe technologieën en algoritmes en AI. 'Dat je zeer voorzichtig moet zijn met alle digitale data.' 'Dat je je niet alleen laat leiden door mogelijkheden van technologie maar blijft nadenken over je mens-zijn.' Deelnemers geven zelfs aan naar aanleiding van de activiteit hun gedrag te
gaan aanpassen. Het gaat dan bijvoorbeeld om het nemen van maatregelen om veiliger te zijn online, zoals beter nadenken over het versturen van foto's of actie ondernemen om niet gehackt te worden.

Participatief burgerschap

Rondom het thema participatief burgerschap worden minder activiteiten georganiseerd. Binnen dit thema vallen bijvoorbeeld activiteiten die burgers inspireren en stimuleren om bij te dragen aan lokale vraagstukken rondom digitalisering. Of activiteiten zoals een debat en dialoog over maatschappelijke en ethische vraagstukken rondom digitalisering en technologie. Voorbeelden hiervan zijn meet-ups over algoritmes, ethiek en de digitale balans. Omdat rondom dit thema minder activiteiten zijn georganiseerd, zijn hierover ook onvoldoende data opgehaald rondom de effecten uit de overkoepelende Theory of Change. Daardoor kunnen we vooralsnog niet weten of deze effecten behaald worden.

Conclusie

Duidelijk wordt dat het programma Digitaal Burgerschap veel impact heeft op bezoekers van activiteiten in de bibliotheek. Het zelf meten van de impact van programmering hoeft bovendien niet moeilijk te zijn. Er zijn veel laagdrempelige manieren om dit te doen, zoals het in dit artikel genoemde talkbackboard. Volg bijvoorbeeld de impact community op biebtobieb.nl om nog meer te leren over het eenvoudig meten van impact.
Het landelijk programma Digitaal Burgerschap loopt nog tot en met 2027. Het is nog mogelijk om je aan te melden voor de verschillende subsidieregelingen. Zie voor meer informatie de website van het B netwerk:
bibliotheeknetwerk.nl/digitaal-burgerschap

Opleiding tot privacy officer voor bibliotheken

Gegevensbescherming moet uit de kinderschoenen

Koen Baaij is wat je noemt een privacy-adept: hij wordt blij van alles wat te maken heeft met persoonsgegevensbescherming. De afgelopen maanden verzorgde hij een opleiding voor privacy officers van bibliotheken. Een gesprek over situaties die niet zwart-wit zijn, de risico's van AI, en hoe om te gaan met AVG-sceptici. Erg actueel na de tsunami van cyberincidenten van de afgelopen tijd.

TEKST: STAN VERHAAG • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

'Ik weet natuurlijk dat veel mensen privacy een saai thema vinden,' zegt Koen Baaij. 'Maar mij boeit het omdat ik vind dat onze bezoekers, leden, medewerkers én vrijwilligers het verdienen dat de gegevens die we van hen verwerken beschermd zijn en beschermd blijven. Dat onderwerp fascineert mij.'
De ene helft van de week is Baaij in dienst bij de KB nationale bibliotheek als functionaris gegevensbescherming. 'Ik zie toe op de verwerking van persoonsgegevens, dus ik heb in die rol veel gesprekken met collega's: Hoe hebben wij de persoonsgegevens van onze gebruikers en medewerkers beveiligd? Hoe lang worden ze bewaard? Als ze verwijderd moeten worden, ondersteunt het systeem dat dan?' De andere helft van de week leent hij zichzelf uit aan openbare bibliotheken als privacy officer of functionaris gegevensbescherming. In die rol ziet hij de afgelopen jaren een toenemende behoefte in de bibliotheeksector aan kennis over hoe je als bibliotheek omgaat met privacygevoelige informatie. 'Bibliotheken hebben die kennis zelf vaak niet voorhanden. Dan gaat het om privacy, security, AI. Gegevensbescherming is een vakgebied dat nog ontwikkeling behoeft in onze sector.'
Samen met Nathan Speekenbrink probeert Baaij in die kennisbehoefte te voorzien met de opleiding privacy officer. De eerste cyclus van vijf bijeenkomsten – waarvan één online – liep van januari 2025 tot mei 2026. Er deden zestien deelnemers aan mee. De opleiding is bedoeld voor medewerkers die verantwoordelijk zijn voor privacy of informatiebeveiliging, zoals (toekomstige) privacy officers, coördinatoren, beleidsadviseurs en teamleiders. Deelnemers leren de AVG praktisch toepassen en krijgen handvatten om informatiebeveiliging goed te organiseren. Later dit jaar willen Baaij en Speekenbrink met een tweede groep starten, mits ze voldoende aanmeldingen krijgen.
Baaij en Speekenbrink waren de twee hoofddocenten; daarnaast verzorgden drie gastdocenten ieder een sessie van anderhalf uur over specifieke onderwerpen. Het eerste was crisismanagement: Wat doe je als bibliotheek wanneer het misgaat? En hoe kun je je daarop voorbereiden? 'Denk aan een cyberincident zoals dat helaas al een paar keer is voorgevallen in onze sector.' Het tweede thema was de landelijke digitale infrastructuur, 'want in de dienstverlening van de KB aan alle bibliotheken speelt het privacy-aspect een belangrijke rol.' En het derde thema was: 'Waar moet je op letten bij het privacyproof organiseren van je IDO-dienstverlening?'

U zegt dat er cyberincidenten zijn geweest bij bibliotheken. Waar doelt u dan op?

'De twee die in de openbaarheid zijn gekomen, vonden plaats in Rotterdam en Gouda. In beide gevallen waren systemen gehackt. Kwaadwillenden waren binnengedrongen in de systemen en hadden geprobeerd data buit te maken. In één van die gevallen was ook data versleuteld. Dat betekent dat die data niet meer toegankelijk waren voor de bibliotheek zelf.'

Foto: door AI gegenereerd (Google Gemini)

Wat doe je als bibliotheek wanneer het misgaat? En hoe kun je je daarop voorbereiden? Waar moet je op letten bij het privacyproof organiseren van je dienstverlening?

Wat kunnen we leren van zulke incidenten?
'Als het gaat over cybersecurity, dan beginnen mensen al snel over bewustzijn en dat de medewerker de zwakke schakel zou zijn. Ik ben het daar niet helemaal mee eens. Ik vind in de eerste plaats dat je als organisatie zelf je zaken op orde moet hebben qua security. Je kunt niet van een medewerker vanzelf verwachten dat hij van alles bedenkt om op en top scherp te zijn. Medewerkers zijn over het algemeen heel erg welwillend om het te doen zoals het hoort. Maar als het gaat om de informatie en wat er van medewerkers en vrijwilligers verwacht wordt: dat verdient meer aandacht bij bibliotheken. Je moet als organisatie je medewerkers hulpmiddelen en kennis aanreiken.'

Ik zou mijzelf omschrijven als een AVG-scepticus. Dat komt mede doordat ik een jaar of vijf geleden een vervelende ervaring had, in de begindagen van de AVG. Ik deed als voetbalscheidsrechter mee aan een opleiding bij de KNVB in Zeist. Na een les of drie mailde ik de KNVB met de vraag of ik wellicht de e-mailadressen van mijn medecursisten zou kunnen krijgen. Ik wilde hen namelijk een cursusgerelateerde vraag stellen. U kunt wel raden wat het antwoord was, onder verwijzing naar de AVG.
'Dat mogen we niet zomaar delen'?

Precies. Ik kon mijn medecursisten dus niet bereiken. Vervreemdende ervaring was dat: de organisator van de cursus stond de communicatie tussen cursisten in de weg.
'Het is niet zo dat de KNVB hier niks had kunnen doen. Ze hadden kunnen aanbieden om jouw mailtje door te sturen naar de rest van de groep. Dat staat de AVG niet in de weg.
'Anderzijds: als ik een cursus volg bij de KNVB, dan vind ik het niet fijn als de bond mijn contactgegevens zomaar zou delen met mensen die dat toevallig vroegen. Dat is ook hoe data soms onbedoeld en ongewenst verspreid worden.'

Snap ik. Maar als het gaat over het delen van e-mailadressen van een club mensen die elkaar al meerdere keren hebben ontmoet in het kader van een cursus?
'Dat vind ik wat minder spannend. Wat ik zelf aan de deelnemers van onze opleiding aan het begin heb gevraagd, is of zij het oké

Koen Baaij (functionaris Gegevensbescherming bij KB nationale bibliotheek en eigenaar van Privly).

vinden als ik hun e-mailadres opneem in het "aan"-veld van de e-mail. Want dan kunnen zij elkaar ook gewoon vinden. Iedereen zei: "Ja, top, doe maar."'

Natuurlijk zegt iedereen dat. Wat ik mij in het KNVB-voorbeeld afvroeg en me sindsdien wel vaker afvraag: welk probleem lost de AVG hier nu op? Soms schiet de AVG zijn doel voorbij, wat mij betreft.

'Welk probleem wordt opgelost, is altijd een goede vraag om te stellen. Ik denk dat het antwoord is: het gaat om controle houden over je eigen gegevens. Dat is waar de AVG over gaat en wat hij ademt: jij moet controle houden over niet alleen je e-mailadres, maar ook je telefoonnummer, je bankrekeningnummer, je saldo, je kleur ogen. Er zijn uitzonderingen, hoor! Er zijn situaties denkbaar waarin je zonder toestemming een e-mailadres mag gebruiken. Stel, je gaat een training geven aan scheidsrechters en een aantal heeft zich ingeschreven. Om die opleiding te kunnen geven, zul je contact met hen moeten opnemen. Dan is er geen bezwaar om hun e-mailadres te gebruiken, bijvoorbeeld om te informeren over de inhoud van het programma, locatie en tijden. Dit is geen juridisch advies, maar ik wil maar zeggen dat er best wel situaties denkbaar zijn waarbij gerust persoonsgegevens gebruikt kunnen worden. Ik hoor je ook zeggen dat de AVG soms zijn doel voorbijschiet. In elk geval is het waar dat er soms heel makkelijk naar de AVG wordt verwezen.'

Dat is inderdaad de cultuur die er de afgelopen pakweg vijf jaar is ontstaan.

'Maar dat is niet altijd terecht.'

Laten we dat eens concreet maken. Stel dat je als bibliotheek een publieke bijeenkomst organiseert en er is een fotograaf aanwezig. Moet je dan aan alle aanwezigen toestemming vragen om foto's te maken?

'Dat hangt af van de aard van de fotografie. Is de fotograaf aanwezig namens een krant of voor een nieuwszender? Dan geldt vaak de zogenaamde "journalistieke exceptie". Dat mag dus.'

En als de foto's worden gemaakt voor de eigen website van de bibliotheek?

'Een bibliotheek is geen nieuwsorganisatie, dus die kan zich niet zomaar beroepen op de journalistieke uitzondering. Dus als je dan een foto wilt maken voor je website of social media of je jaarverslag, dan moet je de aanwezigen om toestemming vragen. En dat is een heel gedoe. Je kunt het de bezoekers bij binnenkomst vragen, je kunt een fotovrije zone inrichten – "Zolang u zich daar bevindt, wordt u niet op de foto gezet" –, soms wordt er bij de inschrijving naar gevraagd, en soms krijgen mensen een bepaalde kleur sticker opgeplakt die aangeeft of ze wel of juist niet gefotografeerd willen worden. Ik kom allerlei varianten tegen. 'Vergeet niet dat je juist bij bibliotheken al snel te maken hebt met vaders, moeders, kinderen, opa's en oma's die langskomen. Stel nu dat iemand verwikkeld is in een vechtscheiding. En stel nu dat die persoon zich moet verstoppen voor een echtgenoot omdat die kwaad in de zin heeft. Dat komt helaas voor en het is iets waar we rekening mee willen en moeten houden.'

Welk actueel onderwerp vindt u belangrijk als het gaat over gegevensbescherming?

'AI. Zowel bij de KB als de negen andere bibliotheken waar ik als zelfstandige in structurele vorm aan de slag ben, zie ik dat er geworsteld wordt met: "Hoe gaan we nu om met dat AI-fenomeen?" Ik ben niet tegen AI. Integendeel, dat is sowieso niet te stoppen. Maar hoe kom je nu tot verantwoorde inzet van AI?'

Wat is het risico van AI voor bibliotheken?

'Dat je controle verliest over gegevens. Dat kan gaan over persoonsgegevens, maar ook over bedrijfsvertrouwelijke gegevens of over auteursrechtelijk beschermde gegevens, waar we als bibliotheken ook scherp op moeten zijn. Zelfs multinationals gaan daar soms mee in de fout. Samsung voerde bedrijfsvertrouwelijke gegevens in in ChatGPT, omdat ze advies wilden vragen. Na ontdekking ontstond zorg dat die informatie bij concurrenten terecht zou kunnen komen en heeft het bedrijf het gebruik van AI-chatbots verboden. Begrijp me niet verkeerd: het is absoluut geen automatisme dat als je in AI persoonsgegevens invoert je die dan acuut overal kunt terugverwachten. Helemaal niet. Maar

hoe we als bibliotheken verantwoord omgaan met AI is voor mij wel een punt van zorg.'

Met welke punten komen cursisten? Wat vinden zij spannend?
'Dat gaat om vragen waar ze in hun praktijk als privacy officer mee te maken krijgen: "Ik heb net die leverancier ingeschakeld voor camerabewaking. Moet ik daar een verwerkersovereenkomst mee afsluiten?" Zo'n overeenkomst is een document waarin je afspraken maakt met een partij die in jouw opdracht gegevens verwerkt.'

En? Goed idee, zo'n overeenkomst?
'Meestal wel, ja. Soms is het zelfs verplicht. Ik zou zeggen: op het moment dat je op het gebied van persoonsgegevens samenwerkt met een andere partij, maak dan altijd afspraken in een overeenkomst, zelfs als de andere partij geen verwerker is. Dan gaat het bijvoorbeeld over geheimhouding. Of over de vragen hoe die andere partij jouw gegevens beveiligt, hoe lang hij ze bewaart en voor welke doelen? Zorg ook dat hij niet méér gegevens opslaat dan strikt noodzakelijk.'

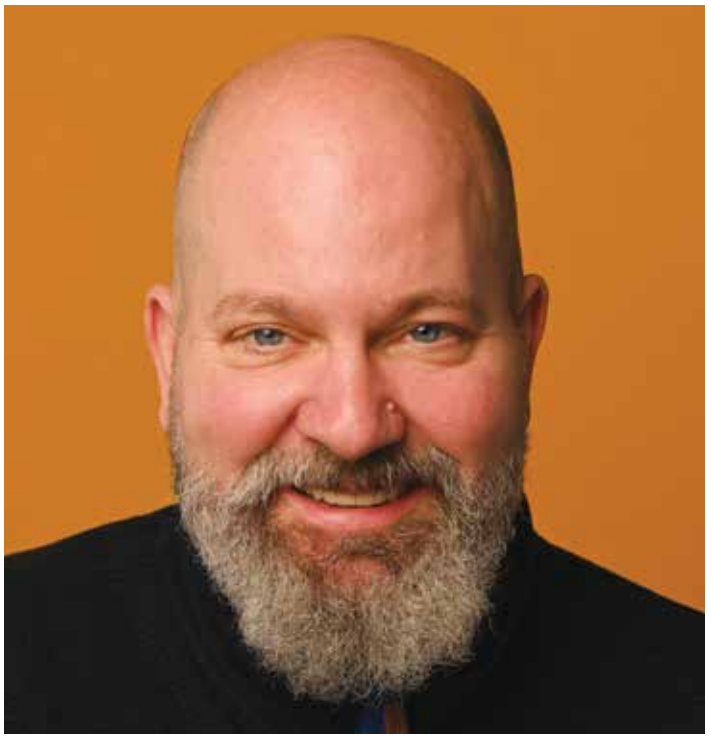

Voorbeelden uit de 'Argumentenkaart voor privacy officers'

'Dat bestandje kun je toch gewoon mailen?'
'E-mail is geen veilig middel voor het versturen van gevoelige of omvangrijke persoonsgegevens. Het blijft vaak voor lange tijd achter in mailboxen en de kans op verkeerd adresseren is groot.'

'Als hackers binnen willen komen, komen ze toch wel binnen.'
'Beveiliging draait niet om absolute onkwetsbaarheid, maar om risico's verkleinen, schade beperken en kunnen verantwoorden dat je passende maatregelen hebt genomen.'

'Jij bent toch van de privacy, regel jij het even?'
'Ik kan adviseren en coördineren, maar de verantwoordelijkheid voor besluiten en uitvoering ligt bij de verantwoordelijke "in de lijn" en daarna bij het management.'

Nathan Speekenbrink (adviseur privacy- en informatiebeveiliging).

En bij camerabewaking is een verwerkersovereenkomst aan te raden?
'Zeker. En ook dan is een thema als bewaartermijnen belangrijk: Hoe lang worden de camerabeelden opgeslagen? Als dat een week of vier is, kun je dat prima verantwoorden, want meestal kom je er binnen een week of vier wel achter of een incident heeft plaatsgevonden. En je kunt zelfs afspreken om als een incident plaatsvindt dat betreffende tijdsblok langer te bewaren dan vier weken. Prima. Maar stel dat een leverancier zegt: "Wij bewaren beelden standaard een jaar." Dan is het goed om af te spreken dat ze dat in jullie geval slechts vier weken doen.'

Hoe is het met de belangstelling binnen de bibliotheken voor een functie als privacy officer? Als je daar allemaal van die AVG-sceptische collega's tegenkomt zoals ondergetekende, dan kan ik me voorstellen dat je als privacy officer denkt: 'Waar ben ik aan begonnen?'
'Het is heel leuk dat je dat vraagt. We hebben zelfs voor dit doel een "Argumentenkaart voor de privacy officer" opgesteld en die is onderdeel van die opleiding. Daarop staan vragen en opmerkingen die je vaak hoort als privacy officer en waar je een reactie op wilt hebben.'

Valt die argumentenkaart onder de AVG of is die openbaar?
Lachend: 'Die valt eigenlijk onder ons auteursrecht als makers van de opleiding. Maar ik kan hem je toesturen, geen probleem.' (Zie kadertekst.)

Meer informatie via www.absoluutrobuust.nl/opleiding

Psycholoog Ewald Vervaet zoekt naar een oplossing voor de leescrisis

‘Het roer moet om’

Ontwikkelings- en leespsycholoog Ewald Vervaet zag Nederland de afgelopen tientallen jaren steeds dieper in een leescrisis belanden – terwijl die goed verholpen zou kunnen worden. De kern: kinderen pas laten lezen wanneer ze daaraan toe zijn. ‘Je kunt geen kennis van buitenaf inbrengen; kennis groeit van binnenuit, in wisselwerking met de buitenwereld.’

TEKST: ANNE LOUÏSE VAN DEN DOOL • FOTO: MENNO GOOSEN

In de werkkamer van ontwikkelings- en leespsycholoog Ewald Vervaet staat een indrukwekkende kast met papierwerk: kopieën van wetenschappelijk onderzoek dat hij door de jaren heen verzamelde. Het is netjes gesorteerd op onderwerp, van de zwaartekracht tot kleurenblindheid. ‘Ik ben geïnteresseerd in hoe nieuwe kennis ontstaat,’ legt hij uit. ‘Daar komt ook mijn fascinatie voor de Nederlandse leescrisis vandaan: hoe verwerven kinderen leesvaardigheid en hoe kunnen we dat zo goed mogelijk vormgeven?’
Wat is die leescrisis precies? ‘Veel mensen denken bij dat woord aan kinderen die de hele dag op hun mobieltje zitten, maar dat is niet het grootste probleem,’ licht Vervaet toe. ‘Er is niet alleen een ontlezing gaande, maar ook een ontpapiering. Steeds meer mensen lezen van een scherm: van de ondertiteling op televisie tot een krantenartikel op een tablet.’

Leesrijp

Dat is volgens Vervaet echter maar een deel van het probleem: het gaat er vooral om dat men dat wat men leest steeds minder goed begrijpt. ‘Wat mensen lezen, wordt steeds korter en steeds oppervlakkiger. Bovendien wordt de huidige wereld gedomineerd door beelden, en niet zozeer door teksten. Om een goede lezer te zijn, moet je jezelf trainen in het tot je nemen van je verhaal, met een kop, een middenstuk en een staart. Daarvoor moet je het leuk vinden om te lezen, en dat plezier wordt in het hele onderwijssysteem structureel uit leerlingen gehaald.’
Kinderen worden al vanaf jonge leeftijd getraind om te leren lezen, maar daar zijn ze vaak nog helemaal niet aan toe, aldus Vervaet. ‘Vervolgens gaat het veel te veel over begrijpend lezen en goed leren spellen, waardoor lezen onprettig wordt. Kinderen willen van nature heel graag leren en aan anderen laten zien wat ze kunnen, maar geconfronteerd worden met wat ze niet weten vinden ze onprettig. Scholen proberen dat te verhelpen door het op te leuken met liedjes en plaatjes, maar dat helpt niet.’
Wanneer is een kind wel klaar voor het echte leeswerk? ‘Daarvoor moet je leesrijp zijn. Je moet bijvoorbeeld kunnen *hakken-en-plakken*, zoals we dat noemen: eerst lees je nog losse letters, die je later kunt samenbrengen tot één woord. En in het schrijven mogen geen spiegelingen en verwisselingen zitten, bijvoorbeeld geen ‘BƎRT’ bij BERT.’

Weg met toetsen

Een heldere toetsingsstructuur, zou je zeggen. Toch wordt niet zo met kinderen omgegaan, ziet Vervaet. ‘Dit wordt niet onderwezen op pabo’s en universiteiten, want het is niet statistisch onderbouwd. Dat is een foute eis: ook de zwaartekrachtleer is niet op die manier tot stand gekomen, en toch nemen we die inmiddels voor waar aan.’
Vervaet voelt zich soms een roepende in de woestijn. De politiek kan daar een einde aan maken, hoopt hij. ‘Het zou prachtig zijn als een selectie van alle basisscholen gaat experimenteren met het lesgeven op het niveau van het kind. Of een kind nu leesrijp blijkt op drie- of achtjarige leeftijd, alles zou oké moeten zijn.’
Ook de cito- en voortgangstoetsen op basisscholen zou Vervaet het liefst afgeschaft zien. ‘Zo’n test toetst een kind op een landelijk gemiddelde. Daar zit altijd vijftig procent onder en vijftig procent boven. Dat heeft niets met de ontwikkeling van een kind te maken. Die tests worden dus enorm overschat.’

Groepsdoorbrekend onderwijs

Deze gedachten over lezen en schrijven kun je net zo goed toepassen op rekenen, bewegingsonderwijs en andere vakken: dat moet je aanbieden op niveau. De vraag is alleen wel of dat in de praktijk niet lastig toe te passen is. Vervaet weet dat het op verschillende scholen al lukt: ‘Je kunt klassen indelen op ontwikkelingsniveaus – groepsdoorbrekend leesonderwijs, noemen we dat. In de praktijk kost dat veel minder tijd: veel tijd gaat in het huidige onderwijs juist zitten in het eindeloos herhalen, terwijl dat lang niet voor alle kinderen nodig is.’
Sommigen beweren dat je kinderen ook de kans moet bieden zich aan anderen op te trekken. Vervaet gelooft daar niet in. ‘Een kind neemt iets pas op als die daaraan toe is. Dit zou ook betekenen dat het jongste kind in een gezin altijd de snelste ontwikkeling heeft, omdat die zich kan optrekken aan oudere broers of

zussen, en dat is niet zo. Wie nog niet toe is aan de verwerking van kennis, zal het niet oppikken, hoe graag we dat ook willen.'

Vicieuze cirkel

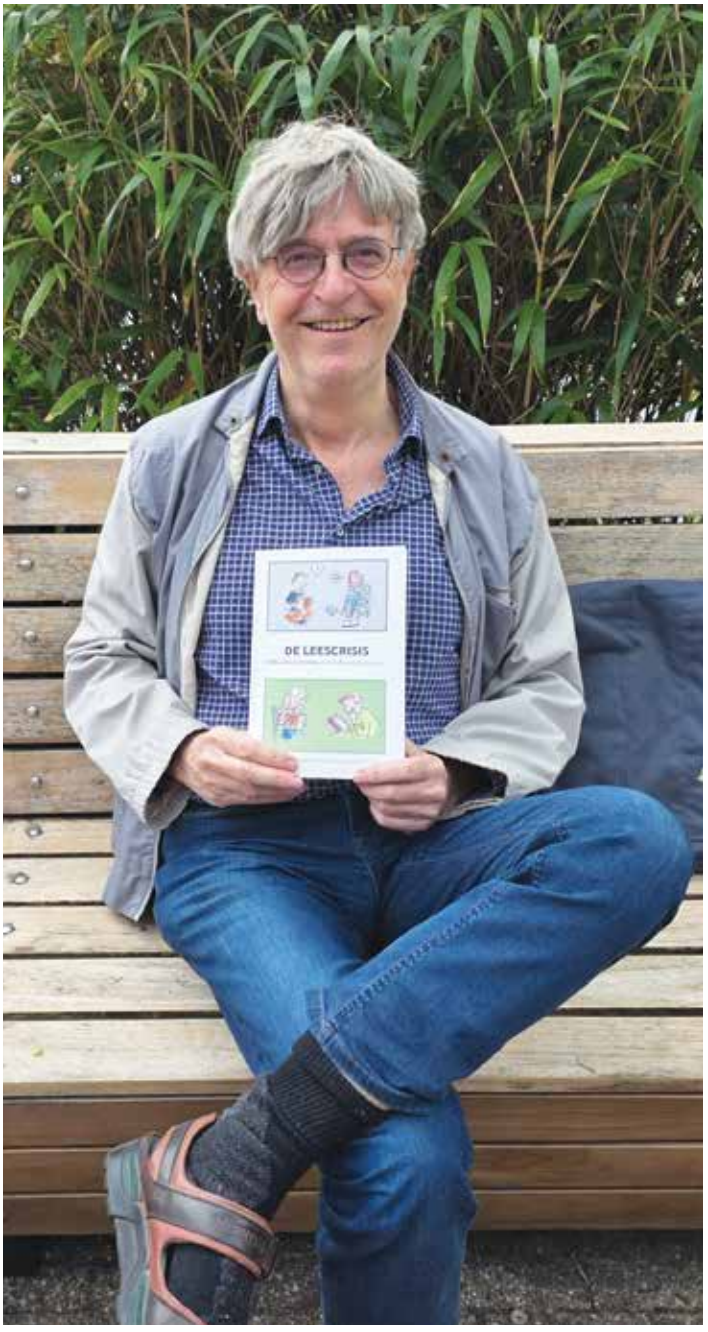
Vervaet gelooft dat de ontstane leescrisis is begonnen in 1981. 'Op dat moment ontstond het idee dat een kleuter pas naar groep 3 – toen nog klas 1 – mag als die bepaalde meerlettergrepige woorden en korte zinnen in één keer kan lezen. In de praktijk kan slechts een kleine vroegrijpe groep dat.'
Dat dat niet werkte, blijkt wel uit de scherpe daling van het leesniveau die we sinds het begin van de jaren tachtig in Nederland hebben meegemaakt. 'Men blijft in dezelfde leesdoelen geloven, maar ziet ook dat de ontwikkeling van kinderen achterblijft. Vervolgens is in 1996 het Expertisecentrum Nederlands opgericht om het tij te keren. Die hebben sindsdien alleen maar adviezen uitgebracht met scherpere normen, waaraan kinderen niet kunnen voldoen, waardoor zij alleen maar minder zin krijgen om te lezen. We zijn dus beland in een vicieuze cirkel, waarin we de lat steeds hoger leggen en steeds vroeger beginnen, terwijl dat juist averechts werkt.'

Fundamenteel dispuut

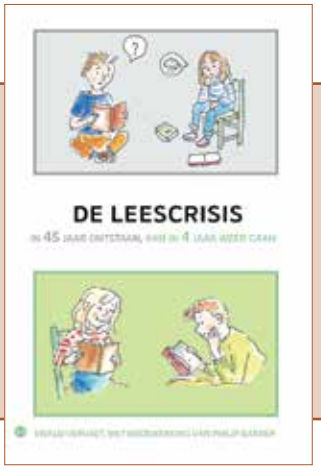
Achterstanden worden dus stelselmatig verward met verschillen in ontwikkelingen tussen kinderen, die we volgens Vervaet als niet meer dan normaal moeten beschouwen. Dat beleid breidt zich inmiddels zelfs uit naar peuter- en kleutergroepen, tot grote frustratie van Vervaet. 'Hoe ondenkbaar het voor velen ook moge zijn, we kunnen een kind niet dwingen zich sneller te ontwikkelen. Een kind komt helaas niet eerder in een vroeg praatstadium door veel tegen dat kind te praten.'
Hiermee raakt de discussie waarin Vervaet zich mengt aan een fundamenteel dispuut in de wetenschap: de vraag of kennis van buitenaf komt of alleen van binnenuit kan komen. 'Ik geloof alleen in dat laatste. Kennis komt niet van buiten en kan ook niet van buitenaf worden ingebracht. Uit de buitenwereld komen prikkels als geluids- en lichtgolven en die worden in een bepaalde psychologische structuur opgenomen en daardoor geïnterpreteerd.'

De goede kant op

Het goede nieuws volgens Vervaet: we kunnen deze negatieve tendens binnen enkele jaren weer de goede kant op sturen. 'Dat begint met goed praktijkonderzoek, waarin tientallen basisscholen les mogen geven op, in plaats van boven het ontwikkelingsniveau van elk kind. Ook bibliotheken kunnen hierin een rol spelen, door collecties die kinderen zelf moeten kunnen lezen niet te ordenen naar leeftijd, maar naar leesniveau. Probeer het een kind vooral te leren als het eraan toe is.'
Hoe voorkom je dat een kind door deze methode te weinig wordt uitgedaagd? 'We mogen ervan uitgaan dat een kind zelf aangeeft dat het toe is aan een moeilijker boek. We zien in de praktijk dat kinderen zelfs al vroeg tijdens het leren lezen al zeggen dat ze graag meer letters of langere woorden willen leren. Het is vooral belangrijk dat een kind voelt dat het niet erg is om een stapje terug te nemen, als het toch niet lukt.'

Auteur: Ewald Vervaet
Uitgeverij: Boekscout
Genre: Pedagogiek / leesontwikkeling / ontwikkelingspsychologie
ISBN: 9789465449357
Prijs: € 21,50

Basisopleiding Bibliotheek-medewerker (BOB)

CURSUS

MODULE FRONTOFFICE

6,5-Daagse Frontoffice module voor (startende) bibliotheekmedewerkers waarin alle belangrijke aspecten, collectievorming, zoekvaardigheden en communicatieve vaardigheden, van succesvol functioneren in een moderne bibliotheek aan de orde komen.

De rol van een moderne Frontoffice medewerker is gericht op directe interactie met de bezoekers en het leveren van uitstekende klantenservice. Als eerste aanspreekpunt speelt u een cruciale rol in het creëren van een gastvrije en toegankelijke omgeving. Behalve inschrijvingen en uitleen bent u verantwoordelijk voor informatieverstrekking en advies over boeken en andere media op basis van de interesses en behoeften van de bezoeker en worden digitale vaardigheden gefaciliteerd bij digitale vragen en toegang tot digitale bibliotheekbronnen.

Een professionele Frontoffice medewerker is assertief en zorgt voor een optimale klantervaring door vriendelijk en behulpzaam te zijn met een persoonlijke benadering en speelt deskundig in op de uiteenlopende behoeften van de bezoekers door 'de vraag achter de vraag te achterhalen. De klantervaring is geslaagd wanneer de klant heeft gekregen waarvoor deze is gekomen en meer, tevreden vertrekt en graag weer terugkomt.

OPLEIDINGEN
SCHOOL VOOR INFORMATIE

Scan de QR-code voor meer informatie

▶ (ONLINE) ZOEKSTRATEGIEËN EN -TECHNIEKEN

Effectiever en efficiënter zoeken met de kennis hoe een term zich tot de andere termen verhoudt, de relaties die veel systemen leggen en het zoeken op classificatie en woordsystemen in verschillende databanken en gebruik makend van de juiste zoektechniek.

▶ INSPIREREND LEESADVIES

Belangrijke tools en (gespreks) technieken voor inspirerend en passend leesadvies aan bezoekers op het gebied van literatuur/fictie/romans.

▶ DE KLANT CENTRAAL

De beleving van de gehele klantreis is een bepalende factor voor klanttevredenheid en een klantgerichtere organisatie. Beïnvloed de klantreis van de bezoekers door de huidige en ideale klantreis in kaart te brengen waardoor obstakels worden gesignaleerd en verbeteringen gerealiseerd.

▶ COMMUNICATIE: KLANTGERICHT COMMUNICEREN

Aangescherpte communicatie-vaardigheden toepassen ter bevordering van de samenwerking zowel binnen als buiten de organisatie, de-escalatie in moeilijke situaties en professioneel handelen in het klantcontact. Met de juiste gesprekstechnieken en inzicht in de eigen communicatiestijl worden de sterke punten benut en de zwakke verbeterd t.b.v. een zelfverzekerde attitude in uitdagende situaties met bezoekers waarin de eigen grens wordt bewaakt.

Bieb SYSTEMEN

Bieb Systemen, een trots onderdeel van Van Keulen Interieurbouw, is al meer dan 40 jaar uw betrouwbare partner voor het ontwerpen, fabriceren en leveren van hoogwaardige bibliotheekinrichtingen.

Van standaard tot maatwerk, wij bieden kwalitatief hoogstaand meubilair dat perfect aansluit op uw wensen en behoeften.

Met meer dan 40 jaar ervaring, combineren wij onze kennis met uw visie om de ideale oplossing te realiseren voor uw bibliotheek.

Onze interieurs worden ontworpen, geproduceerd en gemonteerd met oog voor duurzaamheid en circulariteit, waarbij snelheid, kostenbesparing en een lagere milieu-impact hoog in het vaandel staan.

Bij Bieb Systemen heeft u tijdens het gehele proces één vast aanspreekpunt, waardoor wij u kunnen ontzorgen en zorgeloos bouwen aan uw droomproject.

Contact
050 3186 018
www.biebsystemen.com
info@biebsystemen.com

Powered by VAN KEULEN INTERIEURBOUW

Als IT uitvalt,

merkt je hele bibliotheek het.

Elke dag vertrouwen bezoekers en medewerkers op een goed werkende IT-omgeving. Van publiekscomputers en laptops tot printers en wifi.

Een storing heeft direct gevolgen voor je bibliotheek.

Plan een vrijblijvend adviesgesprek en ontdek hoe weerbaar jouw IT-omgeving is.

Bel naar **088 – 472 34 26**
of kijk op onze **website**.

justspark

28+ jaar ervaring

IT-specialist voor bibliotheken

ISO-gecertificeerd